

Kultivere i byrom:

En antropologisk studie av urbant hagebruk i Oslo

Caroline Amalie Føyen

Masteroppgave

Sosialantropologisk Institutt

Universitetet i Oslo

Vår 2023

© Caroline Amalie Føyen

2023

Tittel på oppgaven

<http://www.duo.uio.no>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Alle bilder er tatt og eid av forfatteren

Sammendrag

I noen av Oslos urbane hager utøves langsomme praksiser i respons til vår moderne samtids tids tyranni og vår tids store omveltninger. I Oslo er det et uttalt mål for Oslo kommune og bymiljøetaten å gjøre byen mer bærekraftig i tråd med andre storbyer. De siste årene har Oslo sett et økt antall urbane hager som fokuserer på dyrking av mat og fellesskap. Denne oppgaven tar for seg aspekter ved hverdagslivet fra hagebrukere som aktivt tar del i et alternativt byfellesskap i noen av Oslos urbane hager. Her kultiveres hagene, dens hverdagspraksiser, lokal dyrket mat og langsomhet. Oppgaven tar for seg hagebrukernes motivasjon for å delta i de urbane hagene og hvilken betydning hverdagslivet i hagene har for akkurat disse menneskene. I tillegg gir oppgaven innsikt i hagenes iboende langsomhet og hva dette kan bety for hagebrukerne. Oppgaven starter med en introduksjon til konteksten de urbane hagene blir utforsket i, deretter vil metodiske grep beskrives. Oppgavens første empiriske kapittel: De urbane hagene og hverdagslivet i dem tar for seg de urbane hagene som forfatteren har utforsket. Den generelle hensikten med kapittelet er å illustrere hagenes kvaliteter, likheter og ulikheter, samt vektlegge hva som preger hverdagslivet i dem. Videre vil oppgaven belyse hagene som 'sted' i kapittelet: "Det er et spesielt sted". Hagebrukerne forstår hagene som avgrensede og lukkede 'steder', likevel illustreres hagene som åpne, prosesser av lokal og global flyt. Til slutt belyser kapittelet hagebrukernes sanselige fornemmelser av 'stedet'. I kapittelet: Urban hagepraksis vil oppgaven belyse nettopp det, hagenes hverdagspraksiser. Sted og praksis er tett knyttet sammen, likevel er disse aspektene delt opp i ulike kapitler. Noen av hagepraksisene vil bli beskrevet og deretter belyst som komplekse kroppslige omsorgspraksiser, for jorda, fremtiden og hagebrukernes selv. Dette kapitlet understreker betydningen av hagens iboende langsomhet ved å belyse praksisene og foreslår hagepraksiser som en motkultur mot hurtighet, effektivitet og produktivitet som preger menneskers moderne hverdagsliv i dag. Det siste empiriske kapittelet: Mat som nøkkelsymbol, belyser de urbane hagenes produkt, nemlig maten. Hensikten med kapittelet er å vise leseren hvordan den lokalt dyrkede maten 'sanses' i de urbane hagene og gi innsikt i hvordan mat kan prege hagebrukernes opplevelse av fellesskap og tilhørighet.

Nøkkelord: Urbant hagebruk, hverdagsliv, omsorg, by-fellesskap og tilhørighet

Forord

Dette arbeidet hadde ikke blitt til uten mine samtalepartnere fra de urbane hagene i Oslo. Størst takk til dem som har ønsket meg velkommen, tatt seg tid til å prate med meg og delt sine tanker og erfaringer under prosjektperioden vår/sommer/høst 2022.

Jeg vil takke sosialantropologisk institutt for muligheten til å studere antropologi, det har vært en gave for livet. Videre vil jeg takke min veileder Paul Wenzel Geissler for gode tilbakemeldinger og innspill under alle stadiene av mitt prosjekt.

Takk til Osloforskning for økonomisk støtte.

Takk til venner og familie, en spesiell takk til Sif som har vært min pålitelige og støttende venn og medstudent i skriveprosessen.

Til slutt, takk til min Stian som har vært tålmodig gjennom oppturer og nedturer, som alltid har støttet meg og heiet på meg.

Innholdsfortegnelse

Kap. 1 Introduksjon og metode	1
Bakgrunn og problemstilling.....	2
Urbant hagebruk.....	5
Etablering av antropologisk felt.....	6
Metodiske verktøy, posisjonering, og refleksivitet.....	8
Hjemmeantropologi.....	9
Utfordringer og etiske vurderinger.....	10
Kap. 2 De urbane hagene og hverdagslivet i dem	12
Den urbane allmenningen (Hage 1)	13
Dugnader for allmennheten.....	14
Kollektivt ansvar og et felles måltid.....	15
Den gamle husmannsplassen (Hage 2)	18
Fra personlig historie og innbyggerinitiativ til andelshage.....	18
Hagepraksis på <i>gamlemåten</i>	19
Parsellhagen (Hage 3)	21
<i>Hjemlighet</i> i offentlig rom.....	22
Andelsgården (Hage 4)	24
En velorganisert hage uten hagebrukere?	25
Aldri nok tid.....	26
Avsluttende bemerkninger	28
Kap. 3 “<i>Det er et spesielt sted</i>”	30
Hagens form og grenser	32
Stiene som fører til, er i og gjennom	34
Lokal og global flyt	36
Hagebrukernes sanselige fornemmelser	40
Som å være i naturen.. ..	41
...med støy og forurenset luft?	42
Avsluttende bemerkninger	45

Kap. 4 Urban hagepraksis	47
Hagepraksiser	49
Prikling.....	49
Kompostering.....	50
Luking.....	51
Høsting.....	52
Forhandlinger mellom hagepraksis og ‘shirking’	54
Hagepraksis som omsorgspraksis	57
Omsorg for jorda, fremtiden, selvet og fortiden.....	58
Hagepraksis som kroppslig praksis	59
Terapeutisk opplevelse.....	59
...med forestilling om fremtid og gjenforening med fortid.....	60
Urban hagepraksis: motsvar til tidens tyranni?	64
Avsluttende bemerkninger	67
Kap. 5 Mat som nøkkelsymbol	68
Mat, moral og Identitet	71
Yasmin: den urbane allmenningens mor.....	71
Matens moralske ladning.....	72
Fellesmåltid og fellesskapsfølelse	74
Resiprositet.....	76
Snylterne og ildsjelene.....	76
Sanseopplevelser og fremkalling av minner	78
<i>Seseselame</i>	78
Lokale sanseopplevelser knytter verden sammen.....	79
Avsluttende bemerkninger	81
Kap. 6 Oppsummering	82
Litteraturliste	87

“(Mennesker) sysler ivrig med planer om å forbedre sine liv... Men å sikte mot fremtiden på denne måten går på bekostning av livet. Man skyver hver dag foran seg og mister det nærværende av syne til fordel for en uviss fremtid. Den største hindringen for et virkelig liv er den forventning som er avhengig av morgendagen, men går glipp av dagen i dag. Du ordner og sørger for det som ligger i en uviss skjebnes hånd, men det du har i din egen hånd, det lar du fare... For dem som stadig sysler med noe, er livet kort.”

- Seneca, Om livets korthet, ca. 50 e.Kr.

The Garden

Who is it thens the Garden,
The Garden oh so green?

'Twas once the finest Garden
That ever has been seen.

And in it God'd dear Creatures
Did Swim and fly and play;

But then came greedy Spoilers,
And killed them all away.

And all the Trees that flourished
And gave us wholesome fruit,

By waves of sand are buried,
Both leaf and branch and root.

And all the shining Water
It turned to slime and mire,

And all the feathered Birds so bright
Have ceased their joyful choir.

Oh Garden, oh my Garden,
I'll mourn forevermore
Until the Gardeners arise,
And you to Life restore.

- Fra *The God's Gardeners Oral Hymnbook*, i *The Year of the flood* av Margaret Atwood

Kap. 1 Introduksjon og metode

I slutten av april 2022, møter jeg Halvor, en blid fyr med halvlangt hår, beige caps og snekkerbukser. Han jobber i en av hagene jeg oppholder meg i under feltarbeidperioden. Sesongen i den urbane hagen er så vidt i gang og jeg får først øye på han mens han prikler og vannet grønne vekster inne i et drivhus. Han har jord på hendene og tørker dem lett på buksebena før han strekker ut hånden for å hilse. Det tar ikke lang tid før han har overlatt priklingen til meg. Nå står jeg med små vekster i hendene som skal omplantes over i større potter med ny jord. Jeg hører lyden av biler som suser forbi utenfor. Etterhvert begynner det å bli ganske varmt i drivhuset og Halvor inviterer meg til en liten omvisning i hagen. Han peker ut eple, pære og plomme-trær og viser meg et kultivert bed nært motorveien, han forteller meg at han nylig satt ut noen planter i jorda. En forbipasserende dame møter oss på en av hagens mange stier og sier:

“Så vakkert det er her når det spirer(!)... Jeg får lyst til å få ting til å gro her selv.”

Halvor har jobbet i hagen i flere år og sier selvsikkert at hun er velkommen til å delta på de ukentlige dugnadene framover. Damen smiler men ser litt tankefull ut før hun svarer:

“Ja, men jeg har en jobb, så jeg må vente til jeg blir pensjonist, da har jeg mer tid.”

I løpet av feltarbeidet i de urbane hagene jeg utforsket, hørte jeg stadig vekk noen si noe om mangel på tid, ikke tid nok eller ønske om mer tid. Tid som de gjerne ville tilbringe i de urbane hagene, tid til å gjøre noe meningsfullt, tid til ro i en ellers hektisk hverdag i Oslo. Likevel, var det ikke før etter feltarbeidets slutt, da jeg leste igjennom feltnotatene mine, at jeg la merke til hagebrukernes ønske om mer tid. Dette gjorde at jeg fant fram til en bok i min egen bokhylle hvor det sto ‘Leve langsomheten’ på bokryggen (2002). Senere har jeg latt meg inspirere av ‘Slow Living’ av Wendy Parkins og Geoffrey Craig (2006). Begge bøkene har inspirert meg og fungert som et kontekstuell bakteppe for oppgaven.

Bakgrunn og forskningsspørsmål

Ifølge FN (2022) er det forventet at 70 prosent av alle mennesker i verden vil bosette seg i byer og urbane områder innen 2050. Verden urbaniseres og byer vil spille en paradoksal nøkkelrolle i framtiden (Isenhour, McDonogh & Checker, 2015). Oslo følger i fotsporene til andre storbyer og har den siste tiden hatt økt fokus på “grønne byrom” innen bærekraftig byutvikling. *Urban bærekraft* har blitt et trendy slagord og et fyrtårn av håp i Oslo og i andre storbyer (Isenhour, McDonogh & Checker, 2015). Urbane hagebruk har dukket opp flere steder i verden og fremmes som en alternativ løsning på spørsmål knyttet til fattigdom, matsikkerhet og matsuverenitet. Urban matproduksjon i Oslo blir også promotert som et sosialt fenomen som handler om folkehelse, integrering, matkultur og fellesskap. I 2019 ble Oslo kåret til *miljøhovedstad* og i tiden etter har byen sett et rekordhøyt antall nyetablerte urbane hagebruk. Det er hit mitt antropologiske blikk er vendt.

Antropologisk forskning har også hatt et økt fokus på miljø-antropologi og ‘more than human’-antropologi de siste årene. Flere har behandlet effektene av antropocene, byøkologi og dikotomiene menneske/natur. Domestisering av planter og dyr har vært sentral i historien om sivilisasjonens fremvekst. Imidlertid har disse praksisene ofte vært ødeleggende. Noen forskere har belyst temaene med et fokus på hvordan vi kan destabilisere vanlige antakelser og tenke annerledes om vårt forhold til miljø og byrom. Fra fortellingen om antropocen legger Haraway (2016) vekt på menneskelig oppfatning av slektskap og vårt forestilte fremtidige liv, og lurer på om samfunnet må gi plass til livet – for alle vesener. Hun opplyser: "Få slekt, ikke babyer". Ved dette oppfordrer hun folk til å se muligheter for å bygge nære relasjoner med mennesker og ikke-mennesker som kan skape nye former for relasjoner og endre oppfatningen av hva slektskap er. Hun legger vekt på ‘å bli i slekt’ med alle jordens arter. Er det mulig å lage nye begreper og oppfatninger om forhold til planter og dyr, og hvordan vil dette henge sammen i politikken? Anna Tsing (2015) er en av dem som har gjort flere arbeid med fokus på menneske-natur-relasjoner og antropocen. Tsing analyserer forviklingene mellom livsformer og maktformer. Hun utfordrer forestillingen om menneskelig eksepsjonalisme, ideen om at mennesker er noe fundamentalt forskjellige fra andre vesener. Tilsvarende har norske Marianne Lien (2015) forsket på menneske-dyr-relasjoner og domestiseringsprosesser ved å se på lakseoppdrett i Norge. Donna Haraway (2016) har senere kritisert bruken av “antropocen”, ved å argumentere for at det er *for sent* å endre fremtiden.

Som nevnt over, er en rekke spørsmål har blitt stilt av forskere knyttet til natur og menneske-relasjonen og flere har hatt fokus på urbant hagebruk de siste tiårene, spesielt knyttet til dens betydning for moderne kultur og som en ny form for sosial-politisk grasrotbevegelse (Ferris et al. 2001; Glover, 2004; Tilley 2006; Amin, 2008; Degnen 2009), som også denne oppgaven vil utforske. Senest i 2022 fremhevet Matthew Gandy 'wastelands' i Berlin, hvor spontane former for natur vokser. I Berlin vises det (Gandy, 2022) at «forlatte steder» i urbane omgivelser også inviterer folk til å være kreative. De gjenvinner bylivet ved å organisere fester, workshops, sportsturneringer og andre aktiviteter, inkludert politiske handlinger som gerilja-hagearbeid. Alle disse aktivitetene nedenfra og opp skaper nye betydninger for de forlatte rommene. Landskapsarkitekten Clement & Co (2015) ser på "de forlatte stedene" som et skattkammer for fremtiden. Clement hevdet at "ødemarker" kan ha mistet sin tidligere funksjon, men det er et sted der spontan vegetasjon kan vokse som kan bli et tilfluktssted for biologisk mangfold. Geriljagartnere, slik de først ble beskrevet av Liz Christy i 1973 i New York (Tracey, 2007), brukte handlingen med å plante nyttige planter og blomster på forlatte steder som en form for proaktiv sivil ulydighet og en politisk protest mot jord-reformer og jord rettigheter. I dag planter geriljagartnere frukttrær i hemmelighet i forsømte parker og grønnsaker finner veien til overraskende nye steder.

Temaet for oppgaven er ikke banebrytende med andre ord. På en annen side, vil mitt arbeid ha fokus på urbane hager i sammenheng med byutviklingen og omveltninger som bymennesker i Oslo står overfor. 'Wastelands' på urbane steder i Oslo blir midlertidig brukt på forskjellige måter av innbyggerne. Den urbane allmenningen (Hage 1), en av de urbane hagebrukene jeg utforsket var i mange år en grushaug, et tomrom uten menneskelig funksjon, inntil noen mennesker med fokus på byutvikling og sted-skaping så et potensial til at stedet som da var en by-ørken, kunne bli en kulturinstitusjon dedikert til kunst og urbant hagebruk. Lokasjonen til denne urbane hagen er i sterk kontrast til omgivelsene rundt i dag, på få år har området som omkranser den urbane allmenningen (Hage 1) sett store endringer av by-landskapet og stadig dukker det opp massive byggeprosjekter.

I alle de urbane hagene jeg har observert så jeg flere bybeboere, også dem som ikke deltok aktivt i hverdagslige praksiser, har en tilknytning til de urbane hagene, omgivelsene og hagepraksisene bidra til å skape et åpent byrom hvor mennesker oppholdt seg. Ofte har de hatt med seg medbrakt mat og drikke. I den urbane allmenningen var jeg flere ganger vitne til en mann som sov utenfor bakehuset da jeg kom dit om morgenen. Her pleide også en gjeng

menn sitte på gresset i skyggen, på sommer-ettermiddagene med mat og musikk mellom seg. De brukte stedet som en hvilken som helst park i byen. På den gamle husmannsplassen (Hage 3) ble jeg fortalt at medlemmene ofte pleide å bruke hagen også mye utenom de arrangerte dugnadene. De stakk gjerne innom i helgene, og på helligdager for å spise sammen, sosialisere seg og bruke tid i hagen. Også i parsellhagen (Hage 2) ble stedet brukt med et sosialt formål, som da Oda inviterte meg til vennegjengens mystiske seremoni, som jeg senere beskriver. De urbane hagene tiltrekker seg bybeboere på grunn av deres omgivelser og “stemning”. De urbane hagene jeg har utforsket skiller seg imidlertid fra ‘wastelands’ i Berlin (Gandy, 2022) som drives av uformell aktivitet i byen, de Oslo baserte hagene er derimot statlig regulert og en del av byplanleggingen.

Den generelle hensikten med denne oppgaven er å utforske urbant hagebruk i Oslo og fremme det sosiale fenomenet gjennom hagebrukerne som oppholdt seg i hagene under feltarbeid-perioden min, med ønske om å fremheve deres fornemmelser og perspektiver. Jeg har forsøkt å observere hva borgerne i disse byrommene faktisk gjør og hvilken verdi hverdagspraksisene deres kan ha for individet, byen og jorden. Jeg har vært nysgjerrig på hvilken betydning de Oslo baserte hagene har for menneskene knyttet til dem, spesielt i en tid hvor by-livet ellers, og det moderne hverdagslivet er preget av hastighet, effektivitet og produktivitet (Gleick 1999, s.9; Eriksen 2001). Arbeidet til Parkins & Craig (2006) hevder at de kan se en økende trend for langsomme praksiser med vekt på kroppslig velvære, slik som yoga, meditasjon, og til kreative hagepraksiser som denne oppgaven belyser. Jeg lurer på om de urbane hagebrukene kan oppfattes som grasrotbevegelser.

Målet med oppgaven er derfor å utforske et mangfold av ulike mennesker som oppholdt seg i noen av Oslos urbane hager, praksisene og den dyrkede maten i dem. Disse aspektene vil forhåpentligvis fortelle noe om hagebrukernes hverdagsliv, hva som kultiveres i de ulike hagene og betydningen av det. Sagt på en annen måte, så vil oppgaven prøve å besvare følgende spørsmål: Hvordan påvirker urbant hagebruk Osloborgere knyttet til de urbane hagene og hva kultiveres i byrommet? Og er det mulig å forstå urbant hagebruk i Oslo som en motkultur, mot kapitalisme, vekst og tidens tyranni? For å svare på dette har jeg observert hva folk gjør i de fire utvalgte urbane hagene og observert deres hverdagsliv i dem.

Urbant hagebruk

Det er ikke min intensjon å generalisere om hagebruk eller urbane hager. Det har vist seg at urbant hagebruk ikke er en homogen kategori (Ferris et al., 2001) og vanskelig å definere på bakgrunn av dens multifunksjonalitet, mange varianter og omfang som stadig er i endring. Urbane hager finnes i mange ulike land og dens praksiser og utøvere vil variere i henhold til lokale behov (Degnen, 2009). Historisk har urbane hager ofte dukket opp i krisetider som et grep for å bekjempe matmangel og fattigdom. Omfanget av dem har endret seg med tiden og i ulike kontekster. På 60 -70 tallet så man urbane aktivister kjempe mot økt ulikhet og rett til land gjennom urbant hagebruk (Henderson & Hartsfield, 2009, s. 12; Mok et al., 2013, s. 22-24). I dag ser vi et økende antall urbane hager, kanskje ikke tilfeldig med tanke på verdensomspennende endringsprosesser og en tid hvor usikkerhet er rammeverket for menneskers hverdagsliv og fremtid. Urbane hager er og blir det skaperne av dem ønsker og trenger at hagene skal være i ulike kontekster og tid. Den moderne formen for urbant hagebruk, som generelt blir sett på som et tilbud og en fritidsaktivitet (Glover 2004) er passende for hagene jeg utforsket. De urbane hagene appellerer til dem som ser verdi i en grønn livsstil (McClintock 2018). I enkelte tilfeller, som jeg illustrerer senere i Andelsgården (Hage 4), kan ideen om å tilhøre et “grønt” fellesskap, gjennom å være medlem, være like viktig som det å faktisk bruke tid, praktisere hagearbeid og spise maten som dyrkes i hagene. Dette kan bekrefte egne verdier, normer og moral knyttet til livsstilen som praktiseres i de urbane hagene.

De fire oslobaserte urbane hagene jeg har deltok i , refererer jeg til som urban -andelshage(r), -fellesskapshage og -parsellhage. Hagene er eid og drives av Oslo kommune og private foreninger. Holland (2004 og Pudup (2008) har brukt en generell beskrivelse av det de omtaler som 'fellesskapshager', denne beskrivelsen er ganske treffende for de urbane hagene jeg oppholdt meg i (egen oversettelse):

“Åpne områder som administreres og drives av medlemmer av lokalsamfunnet der mat eller blomster dyrkes”.

Urbane hagebruk har blitt kritisert innen forskning (Mok et al., 2013) for å utgi seg for å være et virkningsfullt verktøy for å bekjempe matusikkerhet og fattigdom i framtidens byer, og for å legge ansvaret i hendene på individet og lokalsamfunn (Pudup 2008). På en annen side

fortsetter fenomenet å øke i antall og flere av storbyene i verden ser stadig flere urbane hagebruk rundt omkring i byene, offentlige og privat etablerte (Gandy 2022).

Denne oppgaven er basert på seks måneders etnografisk feltarbeid. Feltarbeidet ble gjennomført i Oslo fra april til august 2022. I det gitte tidsrommet har jeg deltatt på en rekke dugnader, både organiserte og tilfeldige ved de urbane hagene som jeg senere vil presentere. Jeg fikk bedre kontakt med et fåtall informanter som jeg har valgt å presentere og prioritert i oppgaven. Disse personene møtte jeg flere ganger i hagene også utenom dugnadene. I tillegg til informantene jeg senere vil beskrive, har jeg vært i kontakt med nærmere 50 ulike hagebrukere i varierende grad gjennom feltarbeidet. Tidvis ble det også arrangert kurs, samlinger og andre arrangementer på de ulike stedene som jeg deltok på. Dette utgjør mitt generelle syn på hagebrukerne i de oslo-baserte urbane hagene. Gjennom deltagende observasjon i fire urbane hager fikk tilgang til fortrolige og dype samtaler, derfor valgte jeg å ikke prioritere mange intervjuer. De fire personene jeg hadde semistrukturerte intervjuer med var Oda (33), Victoria og Davide (30 og 29) og Yasmin (56). Intervjuene utviklet seg til naturlige samtaler og hadde et semi-strukturert preg. Alle intervjuer ble tatt opp med båndopptaker, som jeg i etterkant transkriberte. Alle hendelser og samtaler fra hagene skrev jeg ned kort tid etter at hendelsen oppsto, det er disse notatene som danner grunnlaget for samtalene og hendelsene jeg viser til i oppgaven.

Etablering av antropologisk felt

Å danne et avgrenset felt i Oslo har vært nødvendig for denne oppgaven for å belyse det sosiale fenomenet ‘Urbant Hagebruk’ i Oslo by. Mitt antropologiske blikk har vært vendt mot åpne byrom som har fokusert på å dyrke jorda med mat, urter eller blomster. I påvente av at hagebruk-sesongen skulle komme skikkelig i gang, besto feltarbeidet mitt til å begynne med å kartlegge byens mange “grønne lunger”. Gjennom en tilfeldig relasjon på kafeen hvor jeg tidligere jobbet fikk jeg innpass til å delta på et kommunalt “utforskende verksted” i regi av *Bykuben* - Oslo’s senter for byøkologi. De påmeldte var kommunalt ansatte fra ulike bydeler i Oslo, samt private aktører og innbyggere med egne innbyggerinitiativ. Verkstedet handlet om kommunens utviklingsrolle i arbeidet med innbyggerinvolvering og bærekraftige nabolag. Verkstedet stilte spørsmål knyttet til hvordan kommune og innbyggere kunne bygge og styrke

samarbeidende strukturer, nettverk og møteplasser over tid. Her ble jeg introdusert for Ingers innbyggerinitiativ og andelshage (Hage 2) som har et samarbeid med Oslo kommune. Senere tok jeg kontakt med Inger og deltok på noen av andelshavens dugnader. Det var imidlertid Halvor jeg først tok kontakt med via mail, en av de ansatte i den urbane allmenningen (Hage 1). Denne urbane hagen hadde jeg besøkt tidligere gjennom studiet og visste at flere oslo-beboere kunne delta i hagens hverdagspraksiser uten å være “medlem”, derfor ble det et naturlig førstevalg i prosessen om å få tilgang til ulike hagebrukere. Jeg avtalte et møte Halvor i den urbane allmenningen tidlig i vårsesongen og fikk raskt innpass. Det var uten tvil i denne hagen jeg møtte flest hagebrukere og spanderte mest tid. Her ble det arrangert ulike arrangementer og flere deltok på de ukentlige dugnadene. Det var gjennom gartnerpraktikanten Oda, i den urbane allmenningen, og “snøballmetoden” at jeg senere i sesongen fikk innpass i parsellhagen (Hage 3) og i Andelsgården (Hage 4). Det tok noe tid før jeg fikk respons på min mail til den ansvarlige i sistnevnte hage, derfor tilbrakte jeg bare tid her i sommersesongen.

Som nevnt ble feltarbeidet utført på fire ulike steder i Oslo by og kan derfor forstås som et “multi-sited fieldwork” (Madden, 2017) som er noe utradisjonelt for antropologisk feltarbeid. Bakgrunnen for flere felt handlet om å få tilgang til flere informanter som drev med hagebruk på ulike måter. Det ble også nødvendig å inkludere flere felt-steder for å få mest mulig ut av dagene i felt. Tidvis var noen av de urbane hagene “folketomme” og enkelte av de urbane hagene hadde lagt dugnadene sine på samme dag. Likevel, var det gjennom dagene i felt, hvor de urbane hagene arrangerte dugnader som jeg hadde best mulighet for å møte flest hagebrukere. Dette ble stort sett tirsdag, onsdag og torsdag og noen ganger på søndager. De dagene hvor jeg ikke deltok på dugnad kunne jeg besøke de urbane hagene, da møtte jeg ikke så mange mennesker, men opplevde det rolige hverdagslivet. Dessuten ble jeg i disse stundene alene i de urbane hagene bevisst de mange stiene i og gjennom de urbane hagene, som senere ble et analytisk og metodisk viktig utgangspunkt for deler av oppgaven. Fellestrekket for mine feltsteder er at de alle er byrom hvor hagebrukerne i dem kultiverte sammen. To av de urbane hagene ligger sentralt og har hovedvei som nærmeste nabo, de to andre ligger begge i utkanten av byen på hver sin kant, i øst og vest.

Metodiske verktøy, posisjonering og refleksivitet

I de ulike hagene bidro jeg på ulike måter. Ut ifra hvordan de ulike hagene ble organisert kunne jeg forstås som 'frivillig' hagebruker, andelshaver eller bare en engasjert hagebruker. Likevel fikk de av hagebrukerne jeg snakket med opplysning om at jeg var tilstede i de urbane hagene, hovedsakelig for å utforske de urbane hagene som antropologi-student. Jeg opplevde ikke at noen hagebrukere syntes dette var et problem og jeg deltok aktivt i hverdagslivet i hagen i like stor grad som de andre. Et unntak var kanskje i parsellhagen, her ble jeg ikke inkludert i samme grad som i de andre urbane hagene. Dette skriver jeg mer om i kapittelet under. Ved at jeg brukte meg selv som metodisk verktøy i møte med hagebrukerne velger jeg å tro at det er viktig å legge fram min egen bakgrunn. Jeg bor på en gård i Oslo hvor vi driver med epledyrking. Dette har noe å si for valg av tema, mine observasjoner, opplevelse av hagene, samt hvordan enkelte av hagebrukerne ga meg en slags "ekspert-rolle" med tanke på kunnskap om hagebruk. Dette var ikke nødvendigvis 'riktig' da jeg på ingen måte har mye erfaring med dyrking generelt. Feltarbeidet innebar som regel alltid deltagelse i de urbane hagenes hagepraksiser, det viste seg at dette ble et godt utgangspunkt for å komme i kontakt med et mangfold hagebrukere som velvillig delte erfaringer og historier med meg. Samtalene jeg hadde i hagene handlet om stort og smått. I tillegg til å for det meste observere, prate og luke i felt, har jeg satt poteter, sådd gulrøtter, laget bed, kjørt flis mellom bedene, lest bøker, drukket kaffe, laget mat, spist, vært med på kurs, hjulpet til der det trengs og "hengt ut" sammen med hagebrukerne i hagene. Jeg kan ikke si at jeg opplever at jeg har fått "venner" gjennom feltarbeidet, noe jeg ser på som en svakhet i forhold til min egen posisjonering. Glemte informantene noen gang at jeg var der som forsker? Til tross for dette mener jeg at jeg likevel har fått noen "bekjente" som vil kjenne meg igjen på gaten og som jeg kunne slått av en prat med.

I løpet av perioden jeg gjorde feltarbeid gjennomførte jeg tre intervjuer i Oslo. To av intervjuene ble holdt hjemme hos samtalepartnerne mine, hos Victoria og Davide og hjemme hos Yasmin. Dette ga meg, i tillegg til samtalen, innblikk i hagebrukernes hverdagsliv og hjem *utenfor* hagene. Intervjuet med Oda ble holdt i andelsgården, hvor hun på daværende tidspunkt hadde sommerjobb. Intervjuobjektene har alle tilknytning til den urbane allmenningen (Hage 1), hvor de hadde roller som frivillige 'ildsjeler'. Alle intervjuene gled over i vennskapelige samtaler etterfulgt av noen strukturerte spørsmål. Intervjuet jeg holdt med paret Victoria og Davide skilte seg ut fra de andre da intervjuet bar preg av å være en

samtale også mellom paret. Dette gjorde intervjuet ‘åpent’ i den forstand at jeg ikke hadde total styring over samtalens gang. En kritikk av intervjuets form kan være at intervjuobjektene ble påvirket av hverandre. Likevel, var det naturlig å holde intervjuet sammen da de er et par og begge var til stede i hjemmet deres. Dessuten møtte jeg dem alltid sammen i den urbane allmenningen (Hage 1) og opplevde at de ikke var redde for å si ifra om de var uenige eller hadde ulike perspektiver på det vi snakket om. Som nevnt tidligere ble alle intervjuene tatt opp. I etterkant av intervjuene skrev jeg egne refleksjoner, beskrivelser av omgivelsene og konteksten jeg gjorde intervjuet i. Dette var nyttig for å forstå konteksten informasjonen ble gitt i når jeg senere skulle analysere intervjuene sammen med empirien fra de ulike hagene. Til tross for gode intervjuer er det den innsamlede empirien fra gjennomført deltakende observasjon som til slutt ble hovedmaterialet for mitt masterprosjekt.

Hjemmeantropologi

Allerede i mars hadde jeg bestemt meg for hvilket tema jeg ønsket å skrive om og ventet utålmodig på å få prosjektbeskrivelsen min godkjent av NSD. I påvente av dette begynte jeg å tilnærme meg temaet mitt ved å ta del i arbeidet på gården, hvor jeg bor, og utforske epletrærne. Det følte riktignok litt feil å dra ut i sin egen hage for å gjøre feltarbeid da dette eksplisitt har blitt kritisert. Likevel var det nyttig for meg i forsøk på å forstå relasjonen mellom meg og levende vekster, i dette tilfellet epletrær som er plantet for å gi nytteverdi, ikke nødvendigvis for treets egenverdi i seg selv. Jeg forsøkte å sette meg inn i min relasjon med trærne og i hvilken grad trærne og omgivelsene påvirket meg. Til å begynne med hadde jeg en ide om å fokusere på “more than human” antropologi, men opplevde ganske raskt at det ville bli vanskelig å få dette til metodisk. Hvordan skulle jeg som antropolog forstå hva andre arter tenkte, hvis de i det hele tatt tenker? Jeg bestemte meg ganske raskt for å endre tilnærming og ville derimot belyse hagebrukernes fra deres perspektiv og deres fornemmelser. Dette gjorde også at jeg begynte å undersøke byen og dens “grønne lunger”. Da jeg endelig kom i gang med feltarbeidet i april begynte jeg å besøke flere av Oslos urbane hagebruk og fikk kontakt med blant annet Halvor.

En dag på sensommeren går jeg ut av min egen ytterdør og der utenfor står en av hagebrukerne jeg ble kjent med i Andelsgården (Hage 4). Hun er del av en større gjeng på vei inn i låven, veiledet av min svigerfar. Mannen min forteller meg at Oslo Kommune skal dele

ut noen priser og at de leier låven med dette formål. I etterkant viste det seg at Andelsgården hadde vunnet en pris, som hagebrukeren jeg kjente til tok imot. Jeg ble ikke overrasket over at de vant en pris, men overrasket over at min “master-verden” plutselig var så tydelig integrert med mitt “personlige liv”. Feltarbeidet mitt kan kritiseres ved å belyse muligheten for “hjemmeblindhet”, likevel vil jeg argumentere for at de urbane hagene, menneskene og praksisene i hagen var nytt for meg. Som antropologer før meg har jeg studert konteksten mine samtalepartnere utøvde og handlet innenfor.

Utfordringer og etiske vurderinger

Den største utfordringen ved dette feltarbeidet henger sammen med avsnittet over. Det å gjøre feltarbeid hjemme har gjort at grensen mellom meg som antropolog og meg som privatperson har glidd litt over i hverandre. På en annen side har ikke dette påvirket min empiri negativt, snarere tvert imot. En annen utfordring ved feltarbeidet var at det stadig dukket opp nye mennesker i hagene, framfor en jevn gruppe med informanter. Gjennom feltarbeidet/sesongen har jeg hatt mange samtaler med ulike mennesker som tilfeldigvis befant seg på “dugnad” eller i den urbane hagen jeg befant meg i. Men det kunne bli med denne ene samtalen, ofte brukte jeg tid på “small-talk”, noe som i mine øyne ikke ga meg så mye, og heller ikke var veldig interessant. Bortsett fra enkelte tilfeller hvor hage-brukeren var svært åpen og kontaktsøkende. Problemet i disse møtene var at jeg ikke fikk mulighet til å følge opp samtalen ved en senere anledning, eller hente inn bakgrunnsinformasjon om personen. Skulle jeg gjort feltarbeidet på nytt ville jeg fra start prøvd å fokusere på 1-5 informanter som jeg da sannsynligvis ville kommet enda tettere innpå. Sett i retrospekt ville jeg også forsøkt å henge meg på samtalepartnerne mine også utenfor de urbane hagene, for å få innsikt i hvordan disse hagebrukerne opplevde hverdagslivet i storbyen og i deres hverdagslige situasjoner hjemme og borte fra de urbane hagene.

Til tross for at jeg befant meg hjemme i Norge ble språk en tidvis utfordring, på grunn av de ulike informantenes nasjonaliteter. De fleste snakket norsk, men mange snakket engelsk som sitt valgte språk da morsmål kunne være arabisk, spansk, italiensk, gresk eller polsk for å nevne noen. Likevel, fikk vi kommunisert med hverandre, men kanskje ikke like godt som vi kunne gjort med felles språk.

Studien har inkludert samtalepartnere, dette innebærer krav knyttet til respekt for fritt og informert samtykke, samt personvern og datasikkerhet. Det har vært viktig for meg at ingen av mine samtalepartnere tar skade av sin deltakelse i studien. Til tross for at UiO er hovedmottaker for denne oppgaven, vil den også være tilgjengelig for samtalepartnerne, da åpenhet er viktig for forskningen. Til tross for dette har jeg anonymisert de urbane hagene jeg opphold meg i ved å referere til dem med andre navn og ikke gitt for detaljerte beskrivelser av hagens lokalitet. Dette har også bidratt til at samtalepartnerne mine vil bli beskyttet ved konfidensialitet, som innebærer å aidentifisere informasjonen samtalepartnerne gir og anonymisere deres person.

Kap. 2

De urbane hagene og hverdagslivet i dem

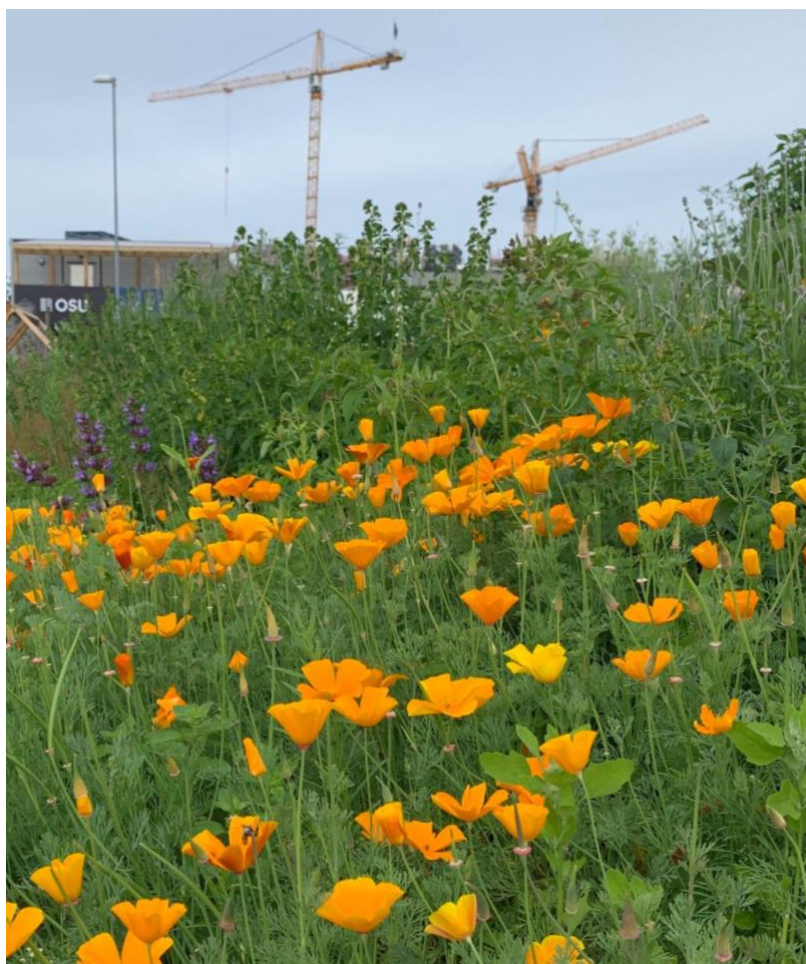
Da jeg først startet feltarbeidet, refererte jeg til områdene jeg utforsket som ulike “felt”, senere som “de urbane hagene”. I dette kapitlet introduserer jeg leseren for hverdagslivet i de ulike hagene og hva som preger dem i perioden mellom april og august 2022. Gjennom kapitlet vil leseren bli introdusert for noen av mine samtalepartnere som jeg refererer til som “hagebrukere”, “frivillige” og “andelshavere” basert på hagens organisering og hvilken rolle menneskene selv identifiserte seg med. Jeg har valgt å presentere hagene kronologisk etter tidspunktet jeg først besøkte dem. Dette vil bidra til å understreke når i sesongen jeg oppholdt meg i hagen, hvor jeg oppholdt meg mest og hvor mange hagebrukere jeg hadde “tilgang” til i den gitte perioden. Hensikten med kapitlet er å gi leseren innblikk i hverdagslivet i de ulike hagene gjennom å presisere deres kvaliteter, likheter og ulikheter.

“Ta vare på Jorda”-skilt funnet på bakken i den urbane allmenningen.

Den Urbane Allmenningen (Hage 1)

Et lite stykke land hvor ingen skulle tro at noe kunne gro. Gjennom initiativtaker, private og offentlige aktører og frivillige innbyggere, har området blitt transformert fra en by-ørken til en hage som samtalepartnerne mine kaller en “oase”. I motsetning til “wastelands” i Berlin (Gandy 2022) som drives av uformell aktivitet, er ‘stedet’ statlig regulert og en del av byplanleggingen i bydelen. Det som kultiveres og vokser fram her står i sterk kontrast til utviklingslogikken, akselerasjonen og effektiviteten i de øvrige by-omgivelsene. Den urbane allmenningens nærmeste nabo er flere trafikkerte motorveier og stadig nye byggeprosjekter. På bakgrunn av stedets lokasjon og offentlige karakter har jeg valgt å kalle hagen “*Den Urbane Allmenningen*”.

Blomst og by.

Hagen har flere ulike frukttrær, bærbusker og forskjellige bed med blomster, urter og grønnsaker. Her kultiveres jorden og vekster gror, dessuten bærer 'stedet' preg av å være et åpent sosialt by-rom hvor mennesker, ulike arter og ting møtes. I sentrum av hagen er det et innendørs oppholdsrom med kjøkken. Her er et utekjøkken, et drivhus og et kompost-skur. Like i nærheten finnes også to redskapshus og et flyttbart toalett. De som til daglig holder til i hagen er de to heltidsansatte, Halvor og Andreas. Begge er ansatt i Oslo kommune og i midten av tredveårene. Sammen har de ansvar for den daglige driften og vedlikeholdet av hagen. De fungerer som verter for besøkende og frivillige gjennom sesongen. Jeg møter dem i April, allerede første dag i "felt" opplever jeg at jeg er velkommen. Jeg får tilbud om å delta i hagepraksisene og spiser lunsj sammen med dem. De utfyller hverandre på en god måte. Halvor er mer utadvendt enn Andreas og er hovedansvarlig for hagen. Når han ikke jobber i hagen bruker han mye tid på eget småbruk i Sverige som han deler med kjæresten og deres to barn. Han forteller meg at alt han har lært om hagebruk er gjennom youtube-videoer og prøving og feiling. Hans høyre hånd, Andreas, har derimot utdannet seg til å bli planteviter og er en roligere type enn Halvor. I løpet av de tre første ukene i felt blir jeg også kjent med Oda, hun er gartner-praktikant i hagen. Senere viser det seg at hun beveger seg mellom tre av de urbane hagene jeg oppholder meg i. Oda blir presentert i avsnittet om parsellhagen (Hage 3). Senere i sesongen arrangeres det 'åpne dugnader' hver uke. Det er gjennom dugnadene jeg møter flest samtalepartnere i løpet av feltarbeidet. Blant annet Yasmin, Manos, Fazil, Iselin, Olivia, Mona og paret Victoria og Davide, i tillegg til et mangfold av urbane hagebrukere. Ingen av hagebrukerne har medlemskap eller på annen måte et formelt eierskap til det som dyrkes i hagen. Det som dyrkes blir høstet, foredlet og spist i hagen, av oslobeboerne som oppholder her på dugnad.

Dugnader for allmennheten

Hver uke arrangeres det 'åpne dugnader' hvor allmennheten er velkommen til å bidra, lære og delta i et felles måltid satt sammen av råvarer dyrket på området. Til tross for ukentlige dugnader bærer hagens estetikk preg av varierende vedlikeholdsarbeid gjennom sesongen. Hagen virker 'ustelt' i kontrast til de andre hagene jeg oppholdt meg i, senere i sesongen. Det er ved første øyekast vanskelig å se at det dyrkes noe i bedene her. Dugnadene tiltrekker seg ulike mennesker med tanke på alder, etnisitet, ontologi, livsstil og arbeidsstatus. Noen hagebrukere kom én gang, andre bidro i hagen jevnlig. I løpet av sesongen deltar noen i

hagepraksiser, noen deler et måltid og andre bruker hagen som gjennomgangs-passasje eller som et offentlig oppholdsrom for private arrangementer.

Kollektivt ansvar og et fellesskap

De som deltok i hagepraksisene på dugnad identifiserte seg med rollen som 'frivillig' og opplevde at deltakelsen i hagen bidro til fellesskapets gode. Victoria og Davide er to av hagebrukerne jeg møter jevnlig på dugnad. Davide jobber som ingeniør og er fra Italia, Victoria er fra Spania og jobber som konsulent. Vi snakker engelsk når vi møtes, men jeg får senere vite at de gjerne benytter hagen som et 'sted' for å øve på norskkunnskapene sine. De forteller at de liker å bruke fritiden sin på å reise og oppleve nye kulturer, ifølge dem selv. Om et halvt år skal de reise i et år og har fått innvilget permisjon fra jobbene sine. I hagen setter de pris på det kollektive ansvaret, kunnskapsdelingen og fellesskapet. Dette dukker opp i en samtale jeg har med dem i deres sentrumsnære leilighet. Jeg spurte dem om hva de synes om hagepraksisen 'å luke', som utføres jevnlig i løpet av sesongen (oversatt fra engelsk til norsk):

Davide: "Jeg vet ikke, jeg tror jeg liker det... men for eksempel, de første gangene, luket jeg mange ganger og jeg er veldig ivrig etter å lære noe, ikke sant(?)... Så, det å bare si - okei, luke her, luke der, uten at noen fortalte meg noe om luking eller ugress, jeg vet ikke..? En av jentene som holder på med urter, hun kunne fortelle meg at mesteparten av tiden, alt ugresset hun tar bort, det bruker hun til andre ting. Så det ville vært veldig interessant, å få noen til å si til deg - ok, så dette kan du bruke på denne måten. En annen gang var det jente som fortalte meg at det ikke bare er nyttig å ta med ugresset til komposten, men også nyttig å la ugresset ligge på toppen av jorda, for på den måten blir ikke jorda tørr av sola, men blir liggende som et fuktskjold. Så, ... Jeg liker å luke hvis jeg lærer noe, og jeg forstår selvfølgelig at det er viktig, så ja.. Noen ganger klager ryggen min, men.. jeg mener, som jeg sa: det er bare to timer per uke, så det er virkelig en fornøyelse."

Meg: "Ok,... den kunnskapen du har samlet nå, tror du at du vil få bruk for den?"

Davide: "Vel, jeg vet ikke, en bruk kan være at vi kjøper et hus og har en liten hage, så får jeg bruk for kunnskapen selv".

Meg: *Er det målet? Å kjøpe et hus med en liten hage?"*

Davide: *"Jeg mener, det er egentlig ikke målet, hvis det kommer er det bra... Ellers, er det ikke målet mitt."*

Victoria: *"Men jeg tror definitivt at det å være i den typen miljø kan oppmuntre folk til å ville ha det."*

Davide: *"Helt ærlig, for meg, det motsatte... For jeg liker virkelig, jeg mener, jeg liker ikke tanken på å ha en hage for meg selv, jeg liker godt opplevelsen av å være sammen der, og at det ikke bare er meg som må ta meg av hagen alene. Men at det er et lite samfunn som tar vare på et stykke jord. Så, for eksempel, hvis jeg ikke er der, så er du der, eller hvis du ikke er der, så er hun der. Og det å stole på hverandre, ha det gøy sammen og lære av hverandre (...). Det er noe med å dele, når jeg gjør det er jeg motivert til å bruke kunnskapen min, for å komme tilbake til spørsmålet ditt, så vil jeg bruke den i denne typen prosjekter(...)"*

For Davide er det kollektive ansvaret, fellesskapet og kunnskapsutbyttet en stor motivasjon for hvorfor han ønsker å delta på dugnadene i den urbane hagen. Dette gjelder flere av hagebrukerne som bidrar med hagepraksisene gjennom sesongen. En annen kvalitet ved den urbane allmenningen som virker forsterkende for hagebrukernes subjektive opplevelse av fellesskap og tilhørighet, er fellessmåltidet som dyrkes og spises i hagene. Dessuten kan hagens lokasjon og omgivelser, i et hybridlandskap, være avgjørende for den kollektive identitetsbyggingen og opplevelsen av gruppetilhørighet. Den urbane hagen skiller seg tydelig ut fra det øvrige bymiljøet som omkranser hagen. Menneskene som oppholder seg i hagen skiller seg også ut fra resten av byen, med sine avslappende væremåter, langsomme praksiser og barbeinte føtter.

Hagens organisering, form og lokasjon kan fremheve identiteten og gruppetilhørigheten jeg observerte i den urbane allmenningen. I følge Fredrik Barth (1969, s.15) får 'spatial entanglements' mellom ulike grupper ofte medlemmene til å føle på et større behov for å understreke gruppetilhørighet, i frykt for å bli forvekslet med en motgruppe. Barth (1969, s. 15) argumenterer for at gruppetilhørighet dannes når skiller mellom 'insider' og 'outsider'

fremheves, fremfor “the cultural stuff” gruppen omslutter. Som Hylland Eriksen (2015, s. 15) også påpeker, så blir den kollektive identiteten tydeligere når den er definert i relasjon til hva de *ikke* er. Som i dette tilfellet blir illustrerende med kontrasten mellom omgivelsene og menneskene innenfor og utenfor hagens ‘grenser’.

Den Urbane Allmenningen skiller seg fra de andre urbane hagene jeg oppholdt meg i, ved at denne hagen har en svært sentral beliggenhet. ‘Stedet’ oppleves mer offentlig og åpent for hagebrukerne. I løpet av sesongen tiltrekker hagen seg et mangfold og flyt av ulike mennesker, ved at den organiseres og vedlikeholdes gjennom ‘dugnad’ for allmennheten. Hagens kollektive organisering, basert på frivillighet, sammen med dugnadenes fokus på deling av mat gjennom et felles måltid *i* hagen, er definerende for hagen og dens hverdagsliv.

Den gamle husmannsplassen (Hage 2)

Jeg ble introdusert til denne andelshagen første gang i mars da jeg deltok på et arrangement i regi av Bykuben/Oslo kommune som omhandlet innbyggerinitiativ. Likevel møter jeg ikke styreformann, Inger, før i slutten av mai når jeg besøker andelshagen for første gang. Hagens lokasjon er på et område som er eid av Oslo kommune, på en tidligere husmannsplass. Før andelshagen tok form i 2020, var husmannsplassen okkupert av “squatters”, husokkupanter, som drev med økologisk landbruk på jordene og hadde et ønske om å vedlikeholde huset som fortsatt står på området, nå avstengt og vernet. Jordene på området sto tomt i flere år, mellom utkastelsen av husokkupantene og etableringen av andelshagen. I dag kultiveres plassen av 27 andelshavere som betaler et årlig kontingent for å ta del i fellesskapet, hagearbeidet og maten som dyrkes her. De fleste av dem er mellom 30-55 år gamle. Til forskjell fra den urbane allmenningen (hage 1) og parsellhagen (hage 3) hvor hovedvekten av hagebrukerne er unge voksne, møter jeg flest middelaldrende i denne hagen. I tillegg til å være et oppholdssted for andelshaverne, møter jeg i denne hagen også turgåere i området som bruker hagen som rasteplass. Inger forteller meg også at hagen fungerer som oppholdsrom for ulike lokale lag, kirker, skoler og barnehager i området. På bakgrunn av historien til lokasjonen som den urbane hagen er rotfestet i, har jeg valgt å kalle hagen *den gamle husmannsplassen*.

Fra personlig historie og innbyggerinitiativ til andelshage

Jeg møter styreformann Inger og mannen hennes, som begge er pensjonister, sittende på en benk i hagen. De bærer på en tung historie. I 2005 døde deres yngste sønn av blind vold, få år senere rammes deres eldste sønn av kreft og dør i 2010. I etterkant opprettes et fond og en forening til minne om sønnene med formål om å skape et trygt og godt nærmiljø. Inger går på kurs om innbyggerinitiativ og starter etterhvert opp en parsellhage. Det var ikke før Oslo kommune og bymiljøetaten spurte om Inger kunne tenke seg å ta over husmannsplassen at initiativet ble til andelshage. Fondet som ble opprettet til minne om sønnene deres har faste givere og midlene blir brukt til opprettholdelsen og vedlikehold av andelshagen. Benken vi sitter på er et symbol på deres historie og spiren til andelshagen. Et skilt med foreningens navn er festet til benken og setter et personlig preg på ‘stedet’. I tillegg til midler fra fondet er andelshagen støttet med midler fra sparebankstiftelsen DNB og andre private aktører. Inger ser på andelshagen som et integreringstiltak og mener hagen er et samlingssted på tvers av kulturer og hudfarger.

“Krafsing” av jorda før utplanting av vekster.

Hagepraksis på *gamlemåten*

Til forskjell fra den urbane allmenningen (hage 1) som har en svært sentral beliggenhet, ligger denne hagen mer landlig til i et åpent landskap ved en tursti øst i Oslo. Til tross for hagens private karakter er ikke hagen materielt inngjerdet. Andelshagen er utstyrt med et drivhus, benk og bord, en urtespiral har blitt dannet og en brønn med tilgang til vann. Her er også noen bikuber som mannen til Inger har ansvar for. Den største delen av hagen er imidlertid satt av til grønnsaksåker. Dugnadene som ble holdt her hver uke var dessverre satt på samme dag som dugnaden i den urbane allmenningen (Hage 1) og jeg deltok derfor ikke på dugnad her, mer enn en håndfull ganger. Til tross for dette besøkte jeg hagen utenom dugnad flere ganger, dog uten å møte noen av andelshaverne. På tross av dette fikk jeg jevnlig oppdateringer, gjennom bilder og tekst, om hverdagslivet i hagen på appen og informasjonskanalen *Spond*. Appen var et viktig verktøy for hagens organisering. Da jeg

imidlertid deltok på dugnad skjønte jeg fort at hagebrukerne gjorde mesteparten av hagearbeidet manuelt. Inger uttrykte ved flere anledninger at hun likte at andelshagen ble drevet ut ifra gamle prinsipper og tradisjoner. Ingers fokus og verdsetting av gamle landbrukstradisjoner kan forstås gjennom Sutton & Anderson (2004) beskrivelse (egen oversettelse): “Folk skaper verdi [...] ikke bare basert på forestillinger om fremtid, men også gjennom forestilt fortid” (s. 376).

Den strukturerte organiseringen gjennom appen *Spond*, gjorde det enkelt å se hvor mange som hadde meldt seg på dugnad og ville være tilgjengelig for ulike oppgaver i denne hagen. Det var generelt stort engasjement rundt dugnad og det som ble høstet gjennom sesongen av andelshaverne i denne hagen. Dette skiller denne andelshagen fra den andre, Andelsgården (Hage 4), hvor veldig få av medlemmene dukket opp på dugnad. Kanskje hagebrukerne i denne hagen var mer *synlig* for hverandre ved at de var såpass få. Andelshaverne i denne hagen brukte også i større grad hagen som et sosialt oppholdsrom på fridager og helligdager. Den gamle husmannsplassen (Hage 2) skiller seg fra de andre urbane hagene ved dens fokus på gamle landbrukstradisjoner, personlige historie, landlige lokasjon og estetikk som preger hverdagslivet her.

Parsellhagen (Hage 3)

Jeg besøker Parsellhagen som ligger vest i Oslo første gang i slutten av mai. Dette er den minste hagen jeg utforsker og er i likhet med den gamle husmannsplassen (hage 2) lokalisert i mer landlige omgivelser. Parsellhagen er knyttet til en offentlig eid gård som er åpen for turgåere. Rett ved parsellhagen er det et sauebeite og et lite bur med kaniner i. Det er Oda som har invitert meg hit. Vi møttes første gang i den urbane allmenningen (hage 1) som gartner-praktikant, senere møtes vi også i andelshage øst (hage 4) hvor hun får sommerjobb som gartner. Nå har hun invitert meg til parsellhagen som hun vedlikeholder sammen med venninnegjengen sin. Det er en av vennene hennes som har fått tilgang til bruken av området, da hun jobber i Oslo kommune. Parsellhagen er et slags prøveprosjekt gjennom kommunen, derfor får jentene kultivere jorda og høste det de dyrker gratis. Jentene dyrker mest urter og noen grønnsaker. Oda sier at motivasjonen for dyrkingen i parsellhagen

“..handler mest om det som har med ‘samhold’ å gjøre”.

Venninnegjengen har hatt tradisjon for å møtes i forbindelse med ny- og fullmåneseremoni. Etter at de fikk etablert parsellhagen, har de tatt med seg ritualer hit. Det er et slikt arrangement Oda inviterer meg til i slutten av mai, og som blir illustrerende for hverdagslivet i denne hagen. Når jeg møter Oda i parsellhagen går hun barbeint. Hun har på seg en okergul snekkerbukse og har samlet håret i en flette. *“Dette blir litt annerledes enn dyrkingen i den urbane allmenningen”*, sier hun. Oda er fra Trøndelag, i begynnelsen av 30-årene og nysingel. Ved siden av agronom-studiet jobber hun som turnus-sykepleier og gjør noen DJ-oppdrag. Etter bruddet med kjæresten under korona-pandemien bestemte hun seg for at hun måtte finne på noe annet. Hun forteller meg om venner og kollegaer som trodde det hadde *“rablet for henne”* da hun begynte på agronom-studiet. Det var nok ikke de samme vennene som nå er samlet i parsellhagen. Før nymåne-seremonien starter er det noen av jentene som begynner å luke, andre setter fram oppal som senere skal i jorden. En av jentene har funnet fram en motorisert gressklipper. Den durer høyt over praten mellom jentene. *“Du er en sånn tur-jente du”*, sier en av dem til meg. Jeg tror hun refererer til min kongeblå patagonia-jakke, den skiller seg ut blant jentenes jordfargede klær.

En sommerdag i parsellhagen.

Hjemlighet i offentlig rom

Det blir gjort signaler om at vi kan begynne nymåne-seremonien. Vi skal sitte rundt et sirkelformet bed. I midten av bedet står en pinne med fjær festet til toppen. Under den står en beholder med vann. Før vi setter oss ned spør Oda hvilket stjernetegn vi har og plasserer oss deretter rundt bedet etter hvilken retning stjernetegnets elementer - luft, ild, vann og jord, står i. Det er Oda som tar oss gjennom seremonien, hun ber oss lukke øynene. En av jentene tar fram en gong-gong som hun slår på med jevne mellomrom mens en annen går rundt og vifter røkelse mellom oss. På forhånd av seremonien ble jeg bedt om å ta med noe som jeg kunne "ofre" til jorda. Jeg tok med noen solsikkefrø. En av dem har med noen håndskrevne papirer som hun brenner før hun legger asken av dem i jorda. Hun ville begrave gamle tankemønstre og starte på nytt i takt med nymånen, forteller hun. Vi drypper noen dråper mandarin-

duftende olje i hendene våre som føres foran ansiktet, inhaleres og videre føres over hode, armer og bein, som et slags "renselsesrituale". Dette gjøres før vi "manifesterer" drømmene våre, mens vi planter ut små vekster i jorda. Oda tar fram en vin-boks hvor hun oppbevarer et slags rytmeinstrument hun har kjøpt i Sør-Amerika. Hun beveger rytmeinstrumentet i takt med melodien hun synger, på et språk jeg ikke gjenkjenner. Seremonien avsluttes med at ei av jentene tar fram ukulelen sin og spiller en svensk låt. Etter seremonien planter vi ut resten av vekstene og noen luker. Oda og en av venninnene deler en joint.

Fellesskapet og utøvelsen av nymåne-seremonien ble intens da den var satt i et offentlig rom. 'Det offentlige' virket forsterkende med tanke på opplevelsen av tillit og tilhørighet. Likevel, vil jeg påpeke at denne fortroligheten var *mellom* jentegjengen, ikke nødvendigvis for alle. Til tross for invitasjonen til å delta i deres mystiske rituale, opplevde jeg ikke tilhørigheten som jeg merket at jentegjengen hadde mellom seg. Jentene visste tross alt at jeg var der som antropologistudent, ikke bare som en venninne av Oda. Senere stilner også chatten og jeg blir ikke invitert til parsellhagen for dugnad mer enn to ganger til etter dette. Ettersom parsellhagen drives av Oda og vennegjengen er det heller ikke naturlig for meg å dra til hagen uanmeldt. Thévenot (2019) belyser det å sette intime praksiser i det offentlige ved å beskrive russiske studenter som synger, spiller og spiser sammen i et offentlig rom. I likhet med vennegjengen i parsellhagen kan de intime praksisene forsterke følelsen av trygghet og gi en emosjonell opplevelse av "hjemlighet" utenfor hjemmet, ved at de utfører praksisen i det offentlige. Thévenot (2019) skriver at følelsene kan bli intense, "på grunn av snarveien som følger av å koble den mest intime fortroligheten inn i det offentlige rom(...)" (s.234) (egen oversettelse). Relasjonene mellom jentene i parsellhagen ble forsterket i hagen og tydeliggjorde den sosiale usynlige grensen til parsellhagen (Barth 1969).

Parsellhagen skiller seg fra de øvrige urbane hagene jeg studerte i feltarbeidsperioden ved at hagen og menneskene i dem ikke var spesielt inkluderende. De mystiske ritualene og privalivet satte usynlige sosiale grenser. Jeg ble ikke kjent med hagebrukerne i den grad jeg gjorde i de andre urbane hagene. Her var heller ikke maten som ble dyrket gitt mye fokus blant jentegjengen. Omgivelsene og praksisene som skapte rom for fellesskap og tilhørighet, var derimot viktigere for dem og hverdagslivet i denne urbane hagen.

Andelsgården (Hage 4)

Øst for sentrum ligger en urban hage, med hovedgård, et kjøpesenter og en trafikkert motorvei som nærmeste nabo. Området eies av en stiftelse som har tilknytning til hovedgården som nå har fått kulturminnestatus. Andelshagen gikk i drift våren 2020 og i dag kultiveres jorda av andelshavere og flere små private aktører som flere av dem har fokus på sosialt arbeid. Andelshagen utgjør den største delen av den dyrkede jorda og det er gjennom dens dugnader jeg blir kjent med hagens hagebrukere i perioden mellom juni og august. Jeg kaller denne hagen for “Andelsgården” og er den siste urbane hagen jeg besøkte i feltarbeidsperioden.

Vekstene er lett å *forstå* i andelsgården.

Det første jeg legger merke til når jeg ankommer hagen for første gang er dens velorganiserte estetikk, i kontrast til mitt inntrykk av den urbane allmenningen (hage 1). Ved åkerkanten står et tre-skilt med påmalt skrift; Avlingene er private! Du kan ikke forsyne deg! Takk for din respekt. Andelsgården. Hagen er delt inn i ulike soner, med lange rette grønnsaksbed på tvers. På tvers av radene er det bygd opp en gangsti av treverk som gjør det mulig for rullestolbrukere og barnevogner å ferdes her. Langs med radene er det satt ut flere utstyrs-kasser, bord og benker. Hagen har i likhet med den gamle husmannsplassen (hage 2) også egne bikuber, drivhus og noen få epletrær. I hver ende av grønnsaksradene står beskrivende skilt for hva som er plantet der. Dette gjør hagen oversiktlig og det er lett å se og “forstå” vekstene. Senere får jeg vite at andelshaverne får tilsendt informasjon, gjennom *Spond*, om vekstene, når de skal høstes og forslag til hvordan råvarene kan brukes i matlaging.

En velorganisert hage uten hagebrukere?

Første gang jeg besøkte hagen kom jeg uanmeldt, da var det ingen mennesker å se i hagen. Dette ble illustrerende for hverdagslivet i hagen i perioden da jeg oppholdt meg der. Andre gang jeg besøkte hagen hadde jeg imidlertid avtalt å møte prosjektlederen for hagen. Hun introduserte meg også for gartneren som er ansatt på fulltid og et av styremedlemmene i andelshagen, Marika. De sitter på en benk ved jordkanten og deler en kanne kaffe som jeg også blir tilbudt en kopp av. Etter en stund begynner de å snakke om organiseringen av dugnadene knyttet til andelshagen. Marika er ikke fornøyd med oppmøte av de 80 medlemmene andelshagen har i dag og legger vekt på at hun ikke har møtt halvparten engang. De diskuterer alternative metoder for å få medlemmene til å bidra på dugnad. Marika er en av ildsjelene i hagen og virker genuint opptatt av det hun driver med. Hun blir en av hagebrukerne jeg møter jevnlig i Andelsgården og er en viktig samtalepartner.

Marika har bodd i Norge i flere år siden hun flyttet fra Nederland, hvor hun er fra. I dag er hun pensjonist, likevel holder hun seg aktiv og engasjerer seg i flere sosiale hageprosjekter i nærmiljøet hvor hun bor. Hver gang jeg møter henne er hun svært pratsom og inkluderende. På en av flere dugnader i sommersesongen, møter jeg Marika sammen med én annen andelshaver. De luker når jeg kommer bort. Det er ikke mange her i dag, sier jeg litt spørrende. Marika sier:

“Nei, mange er nok på ferie nå...for å være ærlig så har det ikke vært så mange på dugnader i år, så langt”.

Hun forteller om en familie som var i hagen tidligere på dagen, de hadde ikke bidratt med hagearbeidet og dessuten klaget over oppdateringer i spond. Marika puster dypt ut og virker oppgitt. Jeg forteller henne om organiseringen av dugnadene i den urbane allmenningen (hage 1) og legger vekt på at mange av hagebrukerne setter pris på å dele maten som dyrkes der etter hagearbeidet. Marika lytter og sier etterhvert:

“Ja, det er nok mange som ønsker å bli medlem her på grunn av det sosiale...det er ikke så viktig for meg.”

Til tross for at hun sier dette opplever jeg at hun derimot er ganske opptatt av “det sosiale”. Noen uker senere blir det arrangert “sommerfest” i hagen hvor flere andelshavere og private aktører samlet seg for å delta på dugnad og deling av mat. Marika snakker med flere av dem i løpet av dagen og ser ut til å storkose seg. I etterkant fortalte hun at hun synes det var veldig hyggelig og påpeker ønske om fellesskap på dugnadene:

“Det hadde jo vært hyggelig å vite at når du kommer hit, så er det alltid noen å snakke med.”

Aldri nok tid

I midten av august sitter jeg på en benk og leser i andelshagen. En mann med barnevogn har ruslet gjennom hagen, men ellers har jeg vært alene på området en stund. Etterhvert bestemte jeg meg for å luke i et av bedene. Etter en times tid dukker det opp en dame. Hun lurte på om hun kan bidra med noe og forteller at hun egentlig kom for å høste grønnsaker. Da hun så meg tenkte hun at hun kunne bidra litt, sier hun. Hun bøyer seg ned på kne ved siden av meg. Jeg viser henne hva jeg luker bort mellom bønnene, maisen og squashen som er samplantet i raden. *“Jeg har ikke hatt så mye tid til å være med på dugnadene, selv om jeg har hatt lyst!”*, innrømmer hun. Etterhvert begynner vi å prate om mer personlige temaer. Hun forteller meg blant annet at hun er alenemor og om ferien i Hellas for to uker siden. Med to barn føles det ikke som om hun hadde vært på ferie, sier hun. Vi snakker ganske lenge om valget om å få barn, men etterhvert styrer jeg samtalen inn på hagebruk igjen. Jeg lurte på hvorfor hun bestemte seg for å bli medlem. Hun forteller at hun kom over en annonse på facebook og ettersom hun har stor interesse for mat, tenkte hun at det hadde vært kult å være medlem. Hun har ikke tilgang til hage hvor hun bor, derfor

synes hun det er fint å kunne høste grønnsaker her. Jeg spør om hun kunne tenke seg egen hage, på sikt(?). Hun ler litt og svarer:

“Jeg har nok med husarbeid og alt annet som jeg skal gjøres hjemme, så hvis jeg hadde hatt ansvar for en hage alene så tror jeg bare at jeg hadde blitt lei meg, for at jeg ikke hadde hatt tid til å stelle med den... Dette dekker jo litt av drømmen om egen hage!”

I noen tilfeller kan ideen om å tilhøre et “grønt” fellesskap, gjennom å være medlem i en andelshage, være like viktig som det å faktisk bruke tid, praktisere hagearbeid og spise maten som dyrkes i hagene. Dette kan bekrefte egne verdier, normer og moral knyttet til livsstilen som praktiseres i de urbane hagene. Andelshagen, praksisene i hagen og den lokalproduserte maten som dyrkes der selger *ideen* om en bærekraftig livsstil (Quastel 2009) og appellerer til dem som ser verdi i en grønn livsstil (McClintock 2018).

Det som preger hverdagslivet i Andelshage Øst, under tiden jeg oppholdt meg der, er mangelen på deltagelse i hagepraksisene blant andelshaverne knyttet til hagen. Marika, som er en av ildsjelene i andelshagen, uttrykte flere ganger at hun savnet et fellesskap blant medlemmene. Hun hadde ikke tillit til at dagens medlemmer deltok i det kollektive ansvaret for vedlikehold og opprettholdelse av hagen. Til tross for en stor hage med 80 medlemmer som er organisert på en grundig måte, dukket ikke andelshaverne opp på dugnader. Likevel, var det i kontrast til parsellhagen (Hage 3), stort fokus på maten som ble dyrket i hagen. Tilgang til lokaldyrket og mangfoldige grønnsaker var hovedmotivasjonen for hvorfor mange andelshavere ønsket å bli medlem i andelshagen. Det å ha mulighet til å høste “egne” råvarer var verdifullt for dem.

Avsluttende bemerkninger

I dette kapittelet har jeg forsøkt å gi leseren et innblikk i hverdagslivet til de ulike hagene ved å fremheve deres kvaliteter og forskjeller. Alle hagene dyrkes på offentlig grunn, likevel har jeg illustrert at de i ulik grad er tilgjengelig for allmennheten. Den urbane allmenningen (hage 1) skiller seg mest ut her, ved at de organiserer 'åpne dugnader' for oslobeboere og har stor flyt av ulike mennesker i hagen gjennom sesongen. I de to andelshagene, Den gamle husmannsplassen (Hage 2) og Andelsgården (Hage 4) må hagebrukerne som ønsker å delta i hagepraksisene og få tilgang til det som dyrkes der betale en årlig kontingent for medlemskap. Imidlertid, observerte jeg at den gamle husmannsplassen (hage 2) skilte seg ut fra den andre andelshagen ved at grunnleggerne og styreformannen, Inger, har en personlig motivasjon og historie knyttet til hagen. Dette legger grunnlag for opplevelsen av et mer intimt fellesskap i hagen hvor styreformann fungerer som vertskap. Parsellhagen (Hage 3) er også lokalisert på et offentlig sted, men i likhet med den gamle husmannsplassen (Hage 2) ligger hagen lokalisert mer *landlig* til ved en tursti. I parsellhagen er det imidlertid ikke mulig å betale seg inn for å delta, her er det vennegjengen som styrer hvem som er *utenfor* og *innenfor* de usynlige sosiale grensene rundt hagen. Dette gjør Parsellhagen mest lukket for allmennheten, i kontrast til den urbane allmenningen. Den urbane allmenningens (Hage 1) lokasjon er den av hagene som ligger mest sentrumsnært. Det som kultiveres og vokser fram her står i kontrast til utviklingslogikken, effektiviteten og produktiviteten i de øvrige omgivelsene som tiden vi lever i er preget av. Andelsgårdens (Hage 4) omgivelser er i likhet med den urbane allmenningen (hage 1) i stor kontrast til det som kultiveres innenfor hagen.

Organiseringen av hagenes opprettholdelse og vedlikehold skiller hagene fra hverandre. Igjen er den 'åpne' dugnaden i den urbane allmenningen påfallende ulik de andre hagenes organiseringsform. Dette åpnet opp for et mangfoldig fellesskap og stor flyt av mennesker gjennom sesongen. Andelshagene (Hage 2 og 4) er mer strukturert lagt opp og bruker informasjonskanalen *Spond* for blant annet å arrangere dugnader, formidle hvilke gjøremål som skal prioriteres og organisere tid for høsting. Til tross for god struktur i andelshagene observerte jeg at det i Andelsgården (Hage 4) ofte var et problem at medlemmene *ikke* deltok på dugnad (eller i fellesskapet). Parsellhagen derimot ble vedlikeholdt gjennom private avtaler om dugnader og sosialt samvær mellom jentegjengen i ulike kanaler.

Maten som dyrkes i de ulike hagene er også et aspekt ved hagene som skiller dem fra hverandre. I den urbane allmenningen (Hage 1) dyrkes, høstes, foredles og spises maten i hagene av dem som oppholder seg der fortløpende i sesongen. Det er Oslo kommune som har formelt eierskap til det som dyrkes der og deles med allmennheten. I andelshagene (Hage 2 og 4) deles det som dyrkes i hagene mellom medlemmene i andelshagen. Råvarene som høstes kan de ta med hjem og bruke i egen matlaging. Til forskjell fra de andre urbane hagene, hvor maten er av stor betydning for dem som dyrker der, er ikke maten som dyrkes like viktig i Parsellhagen. Vennegjengen har mer fokus på samværet rundt hagepraksisene, dessuten dyrker de mest urter.

Felles for alle de urbane hagene er at hverdagslivet i hagene, preget av råvarene, hagepraksisene og 'stedet' gjør menneskene som dyrker der til subjekter som dyrker langsomhet. Kommunikasjonsmåten og væremåten i hagene er lite formell og avslappet. Denne avslappede væremåten gjelder for alle de urbane hagene, de jeg møter på i de urbane hagene var som regel alltid innstilt på å "slå av en prat". I hagene var det naturlig å hilse på hverandre, selv om man ikke kjente hverandre, i likhet med hvordan mange turgåere i Osломarka opptrer. I de neste kapitlene vil jeg belyse disse aspektene videre og begynner med å utforske de urbane hagene som 'steder'.

Kap. 3

“Det er et spesielt sted”

“There could be no place were it not for the coming and goings of human beings and other organisms to and from them, from and to places elsewhere” (Ingold 2008, s.1808).

“The relationship between subjectivities and places is not merely articulated or perceived, but felt in the body” (Farrugia et al., 2016, s. 119).

Sommeren 2022, på en av de arrangerte dugnadene i den urbane allmenningen (Hage 1), uttrykte Manos, en av de frivillige hagebrukerne i hagen, noen om ‘stedet’. Han sa:

“Den urbane allmenningen er en perle i byen her, det er som en liten oase..det er et spesielt sted, med trafikk rundt...det er terapi å være her!”

I dette kapittelet ønsker jeg å vise leseren hvordan de urbane hagene forstås som ‘sted’ og hvilken betydning hagen har for hagebrukerne. Jeg ønsker å vise leseren hvordan hagebrukerne oppfatter hagene som et spesielt sted som er avgrenset fra resten av byen, samtidig som jeg belyser hagens stier, lokale og globale strømninger som påvirker oppfattelsen av hagen som ‘sted’. Mer generelt forsøker jeg å belyse hagebrukernes subjektive opplevelse av hagene som sted gjennom deres betraktninger og sensoriske fornemmelser. Jeg er inspirert av Pink (2012), Howes (2005), Agnew (2005) og Ingold (2008) og vil bruke ‘sted’ som et abstrakt konsept med fokus på menneskelige subjekter, for å redegjøre for hagebrukernes forestilling av sted, referert til som ‘stedsans’. Ved å undersøke forståelse av ‘sted’ forsøker jeg å belyse hagens betydning for hagebrukernes opplevelse av felleskap og tilhørighet.

Se for deg at du befinner deg på en grønn flekk midt i Oslo sentrum, midt mellom to trafikkerte veier. Lyden av biler, brummende motorsykler og blinkende trafikklys for fotgjengere står som en vegg mot den stille hagen. Lyden utkonkurrerer lyden av bier og fugler som beveger seg her. Den grønne flekken står i full blomst på denne tiden av året, solen varmer kroppen. Grønne trær, busker, vekster og blomster vaier i vinden, det dufter floralt. På lik måte som Malinowski (1922) skildret en tropisk øy i hans verk *Argonauts of the Western Pacific*, kan jeg introdusere leseren til de urbane hagene som lokaliteter. Lokaliteter som jeg og andre kan finne fram til via google maps, besøke, arbeide og oppholde seg i. Til tross for at ‘sted’ og ‘stedsskaping’ har vært en integrert del av-, og et grunnleggende element i utformingen av antropologisk kunnskapsproduksjon helt siden Malinowski’s skildring¹, så har tidligere tilnærminger til ‘sted’ blitt kritisert og utvidet med nye teorier og tilnærminger. Etter globaliseringens inntog i vitenskapen kritiserte Gupta & Ferguson (1997) Malinowski’s tilnærming til sted ved at den feilet i å koble “...selv de mest isolerte lokale miljøene sammen med en bredere verden” (s.2). Antropologer har beveget seg bort fra den gamle forestillingen om at kultur og fellesskap er knyttet til et avgrenset sted. Clifford (1997) antydte at sted var en “reiserute snarere enn et avgrenset sted” (s.11). Senere har fokuset på sanse-miljø og forholdet mellom kropp, sinn og materiell blitt mer sentralt innen sted-forståelse (Ingold 2000, Howes 2005, Pink 2012). I anthropocene har ‘sted’ blitt forstått som “åpne samlinger av innviklede livsstiler” (Tsing 2016, s. 23) og engasjementer med atmosfæren (Steward 2011). Howes (2005, s. 206) krever “et annet spill enn det som ble spilt av våre antropologiske forfedre”.

På tross av at antropologer har gått bort fra gamle forestillinger om sted, så viser mine samtalepartnere i den urbane allmenningen at de *ikke* har glemte ideen om sted og ønske om fellesskap knyttet til nettopp et avgrenset sted, eksempelvis den urbane allmenningen (Hage 1). Hagebrukerne har en personlig opplevelse av den urbane hagen og dyrker ideen om stedet, praksisene og fellesskapet knyttet til hagen, avgrenset fra resten av byen. Ideen om hagen(e) og stedets egenverdi har betydning for samtalepartnerne mine fordi de har en subjektiv oppfattelse, sensorisk og kroppslig fornemmelse av hagen. Storbylivet, effektiviteten og produksjonen som preger den moderne tid gjør at den gammeldagse ideen om og søken etter ‘å høre til et sted’ forsterkes for mine samtalepartnere.

¹ “forestille deg at du plutselig setter deg ned...alene på en tropisk strand nær er innfødt landsby, mens sjøsettingen eller jolla som brakte deg seiler bort av synet”

Hagenes form og grenser

Hagebrukernes opplevelse av de urbane hagene som 'sted' forsterkes ved deres oppfatninger av hagens 'grense'. Den urbane allmenningens (Hage 1) lokasjon er i et område som anses som et typisk bymiljø/rom, derfor er hagen et spesielt godt eksempel for å illustrere hvordan hagebrukerne opplever omgivelsene 'innenfor' og 'utenfor' i sterk kontrast. Hagen er i en ikke-symmetrisk form, med materielle grenser, som en høy betongvegg og piletre-hekken som er plantet langs jordekanten ved motorveien. De materielle subjektene blir et aspekt for hagebrukernes allmenn-aksepterte forståelse om at hagen starter hvor asfalten slutter. Bylandskapet som omkranser den urbane allmenningen er preget av asfalterte motorveier og gangveier med sykkelfelt, høye kontorbygg, bygningsarbeider, eksos og forurenset luft, akselerasjon og effektivitet. Dette i kontrast til hagen, hvor det vokser viltvoksende vekster, stier er strødd med bark, jorden er dyrket og hverdagslivet er preget av det (Perkins & Craig 2006) kaller 'slow living'. Kontrasten mellom 'innenfor' og 'utenfor' hagen er interessant analytisk fordi hagebrukerne forstår hagen som et avgrenset sted med et sett med kvaliteter, ting og praksiser *på* stedet.

Da jeg ble introdusert og vist rundt i hagen første gang ble jeg fortalt at det hadde vært noen konflikter i henhold til den urbane allmenningens (Hage 1) grenser. Oslo kommune hadde orientert om ny bilvei på nedsiden av hagen som ville krysse deler av hagen. De ansvarlige i hagen hadde fått beskjed om at deler av hagen måtte ryddes. Dette har resultert i at deler av hagen nå står forlatt og vekster får gro fritt. Husene, bålpannen og langbordet som en gang sto der har blitt flyttet på. Det samme har de tilhørende praksisene og aktivitetene. Enn så lenge har det ikke blitt bygget noen ny vei og området har allerede stått brakk i en hel sesong. Når jeg spør Halvor om planene for denne delen av hagen forteller han at han ikke er villig til å planlegge eller dyrke noe på der, så lenge han ikke vet hvor lenge det vil vare før Oslo kommune bestemmer seg for å gjøre stedet om til en motorvei. På motsatt side av hagen er det planlagt å sette opp et skolebygg. Det er fortsatt uklart når og hvor skolen skal stå. I tillegg bygges det mye i området, det er derfor en viss usikkerhet blant hagebrukerne om hvor lenge hagen vil forbli, slik den er i dag. På en av dugnadene var det ei av de frivillige som uttrykte misnøye da det var snakk om byutviklingen i området:

“De ser vel at det går så bra her, så da skal de ta fra oss stedet”.

Det er ikke bare Oslo kommunes planlegging av ny vei og nye byggeprosjekter i området, som tydeliggjør hagens grenser for hagebrukerne.

Den urbane allmenningen (Hage 1) er lokalisert svært sentralt og det er flere ulike mennesker, vekster, luft og vann som beveger seg gjennom hagen i hverdagen. Noen av disse elementene kolliderer med hagens sosiale fellesskap og moralske orden og skaper tydelige grenser gjennom interaksjon. Tidlig i sesongen spør jeg Andreas om han har opplevd at hagen har vært utsatt for hærverk eller tyveri siden han startet å jobbe der. Etersom hagen er så lett tilgjengelig for folk i området, tenkte jeg at dette ikke var urimelig å tro. Jeg hadde selv observert at noen av husene og drivhuset hadde blitt tagget på, tidvis plukket jeg også opp søppel og sneip som lå omkring. Andreas forteller at det har vært veldig lite av det så lenge han har jobbet der. Noen ganger hadde han funnet tomme ølflasker og sneip liggende på bakken etter en helg, men stort sett fikk hagen være i fred, sa han. Noen dager senere dukker jeg opp i hagen på formiddagen, utenfor et av husene ser jeg en sovende person på en av benkene i hagen. Personen har en stor bag under hodet og ved siden av står en Osloby-sykkel. Etterhvert får jeg øye på Andreas ved komposten, da får jeg vite at personen verken snakker norsk eller engelsk og har brukt hagen som oppholdssted om natten den siste uka. Jeg lurte på om han synes det er ubehagelig å komme hit om morgenen når han er her. Han sier at for han så gjør det ingenting.

“Så lenge han ikke plager noen, er det greit for meg at han sover her”.

Senere i sesongen får jeg vite at sesongens epler og pærer har blitt plukket og stjålet fra hagen etter en helg, attpåtil plukket alt for tidlig, før de var modne. Andelsgården (Hage 4) har også vært utsatt for tyveri av avlingene. Marika fortalte meg at året før, like før halloween, da hadde hele gresskaravlingen blitt stjålet fra hagen. Nå har hagen satt opp et skilt hvor det står at avlingene er private, og at det ikke er lov til å forsyne seg. Flyt av mennesker ‘utenfor’ hagens fellesskap kolliderer her med hagens moralske orden og tydeliggjør hagens grenser. Når jeg i slutten av sesongen besøker Yasmin, en av ildsjelene i den urbane allmenningen (hage 1) forteller hun meg at hun ikke ønsker å invitere “hvem som helst” til å bli med på dugnadene i hagen. Hun sier at hun ikke stoler på at alle har “folkeskikk” og har vært redd for at noen hun har tatt med skulle forsyne seg grådig av avlingene om de visste at hagen var

uten tilsyn flere timer av døgnet. Dette sier noe om hvem som passer inn ‘innenfor’ hagens grenser og hvem som ikke blir ansett å høre til i hagen.

Grenser kan forstås som kontinuerlig produsert, i endring, vedlikeholdt og reproduisert av sosiokulturelle prosesser som også former dem. Deborah Pellow (1996) beskrev rom som klassifisert, noe som oppnås gjennom opprettelsen av grenser. Hvorvidt fokuset er på skille mellom rom i hus eller åker som skal pløyes, så er prosessen med grensesetting er en kulturell handling, ifølge henne. Pellow (1996) forståelse av grenser gir ekko til Mary Douglas (1984) teorier om menneskers behov for å kategorisere fenomener. I henhold til Douglas (1984) bruker vi ritualer for å skape grenser, med sikte på å kontrollere, forstå og opprettholde sosiale strukturer. Klassifiseringsprosessen kan eksemplifiseres ved å forklare oppfatningen av ‘ren’ og ‘uren’. Når et par sko står i gangen blir de sett på som rene, men settes skoene i en annen kontekst, som på middagsbordet, blir de kategorisert som skitne. Da blir skoene det hun kaller “matter out of place”, (s. 37). Klassifikasjonssystemet tilbyr en annen måte å konseptualisere grensen mellom ‘utenfor’ og ‘innenfor’ hagen. For noen vil den urbane allmenningen klassifiseres som “matter out of place” i kontekst til byrommet ellers. Sett fra et annet perspektiv, så er det asfalten og betongen som er det “skitne”, i den ellers “rene” naturen. Som illustrert over fremheves hagebrukernes forståelse av hagens grenser ved kolliderende interaksjoner i hagen. Barth (1969, s.15) argumenterer for at det er gjennom disse grenser, mellom identifikasjon av ‘insider’ og ‘outsider’ at gruppetilhørighet fremheves.

Stiene som fører til, er *i* og gjennom

Til tross for de materielle subjektene, kulturelle handlinger og klassifisering som skaper grenser knyttet til hagebrukernes opplevelse av hagen vil jeg belyse stiene som fører til, er *i* og går gjennom den urbane allmenningen (Hage 1). Stiene i hagen er en ytterligere kontrast mellom ‘utsiden’ og ‘innsiden’, dessuten bidrar stiene til å gjøre hagen *åpen*, til tross for grensene. De aller fleste som opplever hagen lokalt vil mest sannsynlig gå *i* og gjennom hagen til fots langs ulike stier mellom bed og sitteplasser. Jeg ble spesielt observant på stiene til og fra hagen da jeg besøkte hagen i pinsen, utenom dugnad. For å komme til hagen går jeg langs et asfaltert fortau, deretter trækker jeg inn på en sti som er dekket med bark *i* hagen. Jeg går langs stien forbi eple- og pæretrær før jeg setter meg ned på en av benkene bare et steinkast fra motorveien. Det er midt på dagen og solen står høyt. Rundt meg står hagen i full

blomst. Flere mennesker går gjennom hagen langs de ulike stiene, ingen oppholder seg her i mer enn tiden det tar å rusle gjennom og ut på andre siden av hagen. Noen går målrette gjennom, andre tar opp telefonen for å ta et bilde eller tar en ekstra runde langs stiene mot den dyrkede jorda og grønnsaksbedene. Flere har med hunden sin i bånd. To eldre damer spaserer langs en av stiene, hun ene tar av seg solbrillene og setter dem på hodet, hun ser seg rundt og begynner å ta bilder med telefonen. Den andre damen peker ut ulike retninger med armene før de beveger seg ut av hagen i retning sentrum. En mann i bar overkropp med håndkle over skulderen går målrettet i motsatt retning. Jeg tenker på det Halvor sa den første dagen da jeg fikk en liten omvisning i hagen.

“Alle kan være her, bruke stedet som de vil... den urbane allmenningen kan brukes som de andre parkene i Oslo”.

Jeg blir sittende på benken alene en stund, jeg tenker på om det er et skille mellom dem som oppholder seg her og dem som er forbipasserende, er de alle en del av ‘stedet’? Jeg legger merke til fuglene og insektene som flyr inn i mellom buskene og i gresset, og jeg legger merke til de opptråkkede stiene. Stiene inn til, gjennom og ut fra hagen benyttes av menneskene som oppholder seg i hagen og av forbipasserende. I dag er det ingen som gjør hagepraksiser langs stiene. De dagene hagebrukerne oppholder seg her derimot, da krysser hagebrukerne rute med dem som passerer langs stiene. Disse krysningene og interaksjonene mellom mennesker er konstituerende for forståelsen av hagen som sted. Den urbane allmenningens (Hage 1) stier *i* og gjennom hagen er illustrerende for å forstå hagen som mer ‘åpen’, til tross for hagebrukernes forståelse av hagen som et avgrenset sted.

Flyten av menneskene gjennom hagens stier gjør at stedet strekker seg fra og inn til byen eller til menneskers hjem, med deres tanker, følelser og ideer. Interaksjonene i hagene langs stiene kan forstås som skjæringspunkter mellom mennesker, praksiser, ting og tid som er betinget av og blir konstituerende for hagen som sted (Pink 2012, s. 98). Stiene og menneskers ruter gjennom hagen gjør at hagen kan ses på som et domene for kryssende ruter, i betydningen forviklinger av *linjer* som Ingold (2007) skriver om. Å forstå hagen som en del av en sti og som en rekke ruter, snarere enn som en avgrenset lokalitet, muliggjør også en forståelse av hvordan hagen gjennom dens synlige og usynlige flyt av mennesker, ting og ideer kan forstås som en del av den bredere verden.

Lokal og global flyt

Hagebrukernes subjektive opplevelse av de urbane hagene som avgrenset kan utfordres ved å belyse lokale og globale “strømninger” i hagen. De mer usynlige aspektene og tatt-for-gitte bevegelsene av ting, mennesker, ideer og følelser har betydning for hvordan hagebrukerne fornemmer sted, analytisk, som “prosess”, ikke bare som et avgrenset sted (Pink 2012, s. 92).

Lokal flyt

På en av dugnadene i Andelsgården (Hage 4) møter jeg Marika, vi luker litt sammen før hun går bort til en av plantekassene som står ved jordekanten. Hun ber meg komme bort, mens hun forteller meg at det er dyrket østerssopp av kaffegrut i kassene. Da en annen andelshaver dukker opp sier Marika at hun synes de skal høste soppen i dag. Før hun deler opp soppen bøyer hun seg ned for å lukte.

Marika: *“Lukt, den lukter varmt.”*

Hun antyder at jeg skal lukte på soppen jeg også. Jeg huker meg ned mot soppen og blir overrasket over at jeg skjønner hva hun mener. Marika smiler.

Marika: *“(...) det er energi (...) den lukter sånn som katta mi.”*

Marika og den andre andelshaveren blir enige om at de skal høste østerssoppen i dag. Jeg blir spurt om jeg liker sopp og tar imot tilbudet om å ta med litt av soppen hjem. Jeg får med meg to fulle poser med østerssopp som jeg senere tar med meg på t-banen og videre hjem i leiligheten min. Her børster jeg soppen for jord og skjærer den opp før jeg steker den. Jeg spiser deler av soppen til middag den dagen. Resten fryser jeg ned. Innhøstingen, transporten og inntaket av råvarer fra Andelsgården blir kanskje tatt for gitt som en del av bevegelsene mellom hagens subjektive grense. Likevel er situasjonen fra Andelsgården en god illustrasjon på synlig lokal flyt mellom hagens grenser som gjør forståelsen av hagen mindre avgrenset.

Også i de andre urbane hagene observerte jeg flyt av frø og vekster fra og til hagene jevnlig. Selv ble jeg bærer av råvarer fra noen av hagene som jeg tok med meg hjem, men ved en anledning ble jeg bærer av frø fra en hage til en annen. Jeg tok med noen solsikkefrø fra den urbane allmenningen (Hage 1) da Oda inviterte meg til nymåne-seremoni i Parsellhagen (Hage 3). I tillegg til frø og andre gjenstander som jentene hadde tatt med seg til seremonien,

hadde de med seg flere planter som de hadde hatt oppal på hjemme i vinduskarmen. Disse plantene skulle nå plantes ned og jordfestes i Parsellhagen.

I de urbane hagene nevnt ovenfor observerte jeg at materielle ting og personer stadig beveget seg inn og ut av hagene. Eksemplene ovenfor er gode fordi de illustrerer synlig lokal flyt konsentrert i de urbane hagene. De viser at de urbane hagene er åpne for bevegelse av planter, personer, vær og vann som flyttes mellom *innenfor* og *utenfor* hagen. Degnen (2009, s.162) beskriver hager og planter som selvbiografiske. Hun antyder at planter har sosiale genealogier i gartnerens liv ved at gartnere tar stiklinger fra plantene og deler dem videre. Som vist over er de migrerende plantene involvert i lokal flyt i hagene (Pink 2012, s. 96).

De urbane hagene er ikke bare mottaker og avsender av materielle ting, frø, vekster og personer. Hagen kan også forstås som leverandør av følelser, ideer, kunnskap og relasjoner som samtalepartnerne mine tok meg seg hjem, ut fra hagene. Da jeg var på besøk hos Yasmin på sensommeren uttrykte hun at hun alltid kom hjem med en følelse av “letthet” etter å ha vært i den urbane allmenningen (Hage 1). Yasmin er ofte sliten og fatigue i hverdagen, derfor merker hun stor forskjell på energinivået etter å ha vært i hagen når hun kommer hjem. Davide, også fra den urbane allmenningen, tar med seg kunnskap og sosiale bånd som han tilegnet seg i hagen med *ut* fra hagens grenser. Dette fremhever han selv i en samtale. Hjemme hos Davide og Victoria, spør jeg hva som er grunnen til at de vender tilbake til hagen flere ganger i løpet av sesongen (Oversatt fra engelsk til norsk).

Davide: “Så, for meg, for det første så snakker jeg ikke så godt norsk, så jeg kan øve på norskkunnskapene mine der. Og jeg har alltid hatt lyst til å jobbe som frivillig, i Oslo, i livet mitt (...) For å hjelpe til i en felles aktivitet, også er jeg veldig interessert i å lære, så ja, å lære om naturen og hvordan man dyrker ting og man skal og ikke skal gjøre, det er en veldig god aktivitet. Og også det sosiale er veldig hyggelig, møte mennesker hver dugnad, noen av de samme som har vært der før kan jeg utvikle forholdet med, men det er også hyggelig å møte andre nye mennesker (...).”

Både Victoria og Davide identifiserer seg som svært sosiale personer, så det at hagene gir dem tilgang til å møte nye mennesker og nye relasjoner er en av flere motivasjoner for hvorfor de bidrar i den urbane allmenningen flere ganger i løpet av sesongen. For Yasmin, Victoria og Davide er hagen leverandør av gode følelser, sosiale bånd og ny kunnskap som de

tar med seg *utenfor* hagen. Eksempelene over illustrerer de mer usynlige lokale strømmingene som er konsentrert i hagen.

Bevegelsene i hagene gjør hagene som sted mer ‘åpen’, til tross for hagebrukernes forståelse av de urbane hagene som avgrensede lokaliteter med dens utforming og rotfesting i jorden. Ingold (2008) foreslår at sted er formet gjennom bevegelser. For Stewart (2011) er ‘sted’ noe som “kaster seg sammen” og betegner tetthet og sosial plassering i øyeblikk av spenning. Disse forskerne utfordrer forståelsen av et avgrenset sted ved å se på steder som diffuse fenomener, opplevd i øyeblikket, stadig i prosessen; i ferd med å bli (Pink 2008). Ingold’s (2008) konsept “*zone of entanglements*” (s. 1808) gjør det mulig å konseptualisere hagen som en “prosess” ved at han belyser bevegelse og flyt lokalt. Det Ingold ikke belyser er hvordan steder eksplisitt kan være relatert til globale strømminger som miljøpolitiske ideologier. Massey (2005, s. 140-141) på den andre siden ser på forholdet mellom *space* og *place* som tilbyr en måte å forstå hvordan disse strømmingene blir koblet sammen.

Global flyt

Ved å tilnærme meg de urbane hagene gjennom det Massey (2005) refererer til som ‘event of place’ (s.140-141), kan flyt (Ingold 2008) av politisk karakter også strømme gjennom de *åpne* hagene. De urbane hagene involverer usynlige strømminger knyttet opp mot globale prosesser med tanke på internasjonal politikk relatert til miljø og bærekraft. Internasjonal politikk om miljø legger stor vekt på bærekraftig utvikling på lokalt nivå (FN 2023). Inger påpekte dette da hun snakket om etableringen av den gamle husmannsplassen (Hage 3). Hun bestemte seg for å opprette en stiftelse da hun mistet sine to sønner istedenfor å få tilsendt blomster. Tanken var å samle inn penger som senere kunne bli brukt til å bedre nærmiljøet. I etterkant av dette deltok hun på en workshop om innbyggerinitiativ. I 2019 tok bymiljøetaten kontakt med henne for å spørre om hun kunne tenke seg å drive andelshage og dermed få tilgang til den gamle husmannsplassen som sto brakk. Hun forteller meg at innbyggerinitiativet hennes ved en tilfeldighet ble til et prosjekt knyttet til urbant hagebruk og matproduksjon.

Meg: “*Hva tror du er grunnen til at initiativet ditt ble til et prosjekt om urbant jordbruk og andelshage?*”

Inger: “*Tiden! Jeg tror det handler om at Oslo nettopp hadde blitt kåret til “miljøhovedstad” og at fokuset på grønne initiativ var prioritert akkurat da.*”

Dette gjelder flere av de urbane hagene. Lokasjonene som hagene ble etablert på var alle kategorisert som “ubrukte steder” eller by-ørken. Oslo kommune og initiativtakere hadde et ønske om å endre ‘stedene’ til forbedring for bymiljøet lokalt, men også med en idé om bredere bærekrafts agenda globalt. Som Inger påpekte hadde Oslo kommune en større bærekrafts agenda knyttet opp mot internasjonal miljøpolitikk. De hadde et ønske om å bedre bymiljøet gjennom et sett av prinsipper relatert til miljø politikk, fokusere på lokal matproduksjon og øke bevisstheten rundt dyrking av mat. De urbane hagene kan bidra til byens steds karakter og bevisst bli brukt til å vise fram byens fokus på bærekraft utad. Det Inger påpeker ved etablering av hagen illustrerer at globale strømninger av ideer og internasjonal miljøpolitikk har beveget seg i hagen og påvirket dens etablering og opprettholdelse.

Over har jeg forsøkt å vise leseren hvordan hagebrukerne opplever den urbane hagen som et avgrenset sted. Likevel, utfordrer jeg denne forståelsen ved å belyse hagenes stier, lokale og globale strømninger i og gjennom hagen. Ved å illustrere kolliderende interaksjoner og bevegelse (Ingold (2008); Steward (2011); Pink (2008)) inn og ut av hagen kan den urbane hagen forstås som et domene for hva Massey (2005) beskriver som “event of place” (s.140-141), hvor ulike strømninger møtes og når sin intensitet, men som likevel ikke avgrenser stedet. Videre i dette kapittelet, vil jeg belyse hagebrukernes sanselige fornemmelser for å forstå deres forståelse av hagen som ‘sted’.

Hagebrukernes sanselige fornemmelser

Flere av hagebrukerne i den urbane allmenningen (Hage 1) bekrefter Manos betraktninger om hagen som *“et spesielt sted”*. Her velger jeg å belyse noen av hagebrukernes sanselige aspekt av *å være i hagen* for å forstå deres betraktninger og opplevelse av hagen som et spesielt ‘sted’. Det er nyttig å bruke Howes (2003;2005), Agnew (2005) og Pink’s (2008;2012) multisensoriske tilnærming til ‘sted’ for å illustrere hvordan hagebrukerne fornemmer stedet gjennom deres subjektive sanseevne. Ved flere anledninger observerte jeg at bybeboere, andelshavere og frivillige oppholdt seg i de urbane hagene, også utenom dugnadsdager. En av dem er svenske Iselin, hun møter jeg flere ganger på dugnad i den urbane allmenningen (Hage 1). Oftest ser jeg henne alene, andre ganger har hun med seg datteren sin. Hun jobber ‘remote’ for et svensk selskap her i Norge. Det har blitt lettere å ha “hjemmekontor” etter korona, forteller hun. En ettermiddag i juni ser jeg henne når jeg ankommer hagen. Hun sitter i skyggen med macen foran seg. Vi får øyekontakt og hilser på hverandre.

Meg: *“Er du på jobb?”*, spør jeg.

Iselin: *“Ja, når jeg kan jobbe fra hvor-som-helst, sitter jeg heller her enn hjemme i min trange leilighet.”* sier hun og smiler.

Jeg ser at hun har tatt av seg skoene og sitter barbeint med føttene godt *plantet* i jorda under bordet. Hun beveger føttene fram og tilbake og kan kanskje *føle* gress-strå stryke henne under fotsålen mens hun arbeider på macen. Iselin forteller at hun drømmer om egen hage og at hun liker å være i den urbane allmenningen (Hage 1). Hun opplever å få mer ‘ro’ her enn om hun hadde sittet å jobbet på en av kafeene i området. Det er ikke bare Iselin som velger å være barfot i den urbane allmenningen. Jevnlige observerte jeg hagebrukere og mennesker som oppholdt seg i hagen uten sko. Det var noe spesielt ved dette, å gå barbeint her, med tanke på hagens lokasjon. På tross av den bare jorden og råvarene som ble dyrket mellom viltvoksende vekster, er hagen jordfestet midt i Oslo sentrum, mellom flere asfalterte høytrafikkerte veier. Å være barbeint i hagen kan gi Iselin og de andre hagebrukerne en sterkere opplevelse av hagen som sted gjennom deres kroppslige fornemmelse av jorda som treffer fotsålen. Hagebrukerne som går barbeint kan ha et dypere ønske om å oppleve å være *i hagen*. Farrugia et al. (2016, s.119) beskriver opplevelsen av tilhørighet til sted gjennom forholdet

mellom selvet og sted/rom som en kroppslig fornemmelse. Som illustrert over kan det å gå barbeint i hagen gi hagebrukerne en kroppslig fornemmelse som forankres i opplevelsen av hagen og tilhørighet til den som sted. Å gå barbeint kan forstås som at hagebrukerne ønsker å *føle* en dypere tilhørighet til stedet lokalt, og for noen kan det også være et ønske om å få en dypere tilhørighet til jorda.

Som å være i ‘naturen’...

Iselin opplever kanskje at å være i hagen er som å være i naturen når hun velger å gå barbeint i hagen. Det er det flere av hagebrukerne i den urbane allmenningen (Hage 1) som opplever. Dette blir tydelig i samtale med Fazil. Det er sommer og dugnad, jeg og Fazil har fått i oppgave å kutte opp råvarer som senere blir til en av Yasmins fargerike salater. Fazil ser jeg jevnlig på dugnad. Selv sier han at han bare kommer om det er fint vær. Som oftest ser jeg han sammen med Yasmin, han snakker også arabisk og de samarbeider godt med matlagingen. I dag er intet unntak. Det er en spesielt fin dugnadsdag, himmelen er skyfri og trafikken utenfor hagen er ikke like yrende som vanlig. Det er mange frivillige som bidrar med hagearbeidet og solen varmer godt i ryggen hvor jeg står. Byen ‘utenfor’ hagen bærer preg av fellesferien. Yasmin har satt ut et bord som hun instruerer meg til å ta i bruk, selv står hun inne på kjøkkenet over kjelene. *“Det er bedre for deg å jobbe ute i naturen”* sier hun. Jeg henter fram fjøl og kniv mens Fazil kommer med råvarene vi skal kutte opp. Blant annet én grønn og to gule squash som jeg nettopp høstet. En Oslo-beboer som bor i området dukker opp med en fiolin. Han har vært på øving i nærheten. Halvor initierer at han gjerne må sette seg ned å spille. Fiolinisten tar fram fiolinen og setter seg i skyggen bak oss. Klassisk musikk bryter opp støy fra blinkende trafikklys ‘utenfor’. Fazil forteller meg at noe av det han har lært i hagen er at mye av de viltvoksende vekstene i byen, faktisk er spiselige. Det var ikke før han hadde vært i hagen at han hadde smakt spiselige blomster. Nå forteller han at han stadig vekk plukker med seg blomster for å spise dem hjemme også. Vi fortsetter å kutte opp råvarer og flere hagebrukere kommer til, de setter seg rundt fiolinisten for å lytte. Lyden av knivene som treffer fjølen idet vi kutter råvarene flyter inn i musikken. Fazil smiler og sier plutselig:

“Jeg liker å være ute i naturen...dette er en oase!...jeg tror at de som er glad i naturen er bedre.”

“På hvilken måte?” spør jeg.

“De som er i kontakt med naturen er mer...jordet, om jeg kan si det sånn”, svarer han.

Også Davide og Victoria (Hage 1) uttrykker seg på en slik måte at jeg tolker at de opplever det å være i hagen som å være i naturen. I begynnelsen av juli er jeg på besøk hjemme hos dem. Leiligheten deres bærer preg av at paret er glad i å reise. I stedet for en dør henger det et rødt klede med *“Aum”*; ☸ -tegn på inn til soverommet deres. Under det semistrukturerte intervjuet uttrykker de seg om hvordan de opplever det å være i hagen (oversatt fra engelsk til norsk).

Davide: “Vi er begge bymennesker, så vi er ikke veldig vant til landsbygda, så da vi fikk se hvordan en asparges så ut i naturen, eller sopp eller hva som helst, så begynte vi å like å dra til den urbane allmenningen.”

...med støy og forurenset luft?

Det er noe paradoksalt og kontrastfylt ved den urbane allmenningens (Hage 1) lokalitet og hagebrukernes fornemmelse av å være “ute i naturen” i hagen. Til tross for at vekster gror og mennesker oppholder seg her, er luften ikke fullt så frisk og ren som i mange av Oslos grøntområder, som for eksempel i Østmarka eller Nordmarka. Hagens røtter er plantet på et område hvor det for mange ville vært utenkelig å gro noe som helst. Jorden som hagebrukerne dyrket i, ble hentet ut fra ulike steder i Oslo ved etablering, for her var det bare grus til å begynne med, en såkalt by-ørken. Luften bærer preg av trafikken og bilene som blåser ut eksos-røyk rundt hagen. En tidlig sommerdag utenom dugnad besøker jeg hagen uanmeldt. Jeg møter Andreas i solveggen, han har akkurat satt seg ned for å spise. Jeg har med mat i sekken, så vi blir sittende å prate mens vi spiser lunsj sammen.

Meg: “Jeg kan ikke unngå å legge merke til trafikken ved siden av her, jeg. Hvordan er det med deg, legger du merke til trafikken når du jobber her til daglig?”

Andreas: “Ja, jeg tenker jo på det. Det hender at jeg holder på med noe, også er det bare bakgrunnsstøy. Men jeg husker da jeg startet her i vår, i mars, når det var

ganske tørt og grått vær. Da kom jeg hjem med sort støv i neseborene. Det var ikke helt bra. Da tenkte jeg at det ikke kunne være særlig sunt å oppholde seg her faktisk. Men nå er det annerledes.

Andelsgården (hage 4), i likhet med den urbane allmenningen (hage 1) er også lokalisert rett ved motorveien, som sin nærmeste nabo. Få andelshaverne snakket om eventuell forurensning og støy i forbindelse med hagen. Som i den urbane allmenningen la de fleste vekt på det som ble dyrket og omgivelsene med voksende vekster og levende jord. Før fellesferien inviterte Marika meg til dugnad og sommerfest i Andelsgården. På sommerfesten dukket det opp flere mennesker i hagen enn jeg senere skulle oppleve gjennom resten av sesongen. Flere i styret, andelshavere og private aktører hadde tatt med mat som ble tilberedt og delt. Jeg bidro på dugnaden gjennom å luke sammen med noen andelshavere jeg ikke kom til å se igjen. Etterhvert som vi begynte å gjøre oss ferdig med hagearbeidet kom gartneren bort til oss for å si at vi kunne delta på “festen” rundt langbordet og forsyne oss av maten.

Ved langbordet kommer jeg i snakk med to jenter jeg antar er på samme alder som meg (i tidlig tredveårene). Begge er private aktører som dyrker i hagen. Hun ene dyrker økologiske snittblomster og hun andre dyrket spiselige blomster og urter. Mens vi pratet sammen dukket det opp noen skoleelever. De spurte om vi kunne skrive ned hva vi synes var positivt og negativt med hagen på de små skiltene de hadde laget. Jentene grublet ganske lenge og fant ikke helt ut av hva de skulle skrive. Seg imellom snakket de litt om skadedyr som ødela avlingene deres, brunsnegler blant annet. En av dem begynner å fortelle en historie fra et besøk til blomsterhagen på Abildsø, som også driver med økologiske snittblomster.

“Der sa de at hvis vi er snille med sneglene, så er sneglene snille mot oss!...men dette kan jo ikke være mulig...kanskje de rett og slett ikke har så mye snegler der!”, sa hun med hevede øyenbryn.

Etterhvert skriver de begge “vakre omgivelser” på skiltet som skulle være positivt. På skiltet for det negative skriver en av dem “ting tar tid”. Før hun skrev ned dette fortalte hun at hun synes det er litt synd at hun ikke har kontroll på det hun dyrker. Tidligere i sesongen hadde hun vært veldig uheldig, noen hadde stjålet hele avlingen hennes av stemorsblomster. Etter en stund spør jeg hva de tenker angående støyen og forurensningen fra motorveien ved siden av.

Privat aktør 1: “Da jeg først kom hit synes jeg veien ødela helheten av stedet, men nå legger jeg ikke merke til støyet engang”.

Begge eksemplene over viser til at motorveiens støy og evt. forurensning ikke har så mye å si for hagebrukernes opplevelse av å være i de urbane hagene. Eksemplene fra den urbane allmenningen (Hage 1) og fra Andelsgården, er spesielt gode til å illustrere hagebrukernes ‘stedsans’ (Agnew 2005, s. 89), med tanke på hagebrukernes subjektive opplevelse av hagen og dens forankring i deres egne erfaringer, forståelse og følelse av hagen. Til tross for den forurensete luften i hagen, som kanskje er tydeligere på våren når det fortsatt er tørt og kaldt, opplever flere av hagebrukerne i den urbane allmenningen at de er i ‘naturen’ når de er i hagen. Sanseropplevelsen av å se råvarer gro og kjenne jord under fotsålen trumfer i dette tilfelle hagebrukernes opplevelse av usynlig støy og forurenset luft. ‘Stedsansen’ er fokusert på deres positive fornemmelser i hagen, som antakeligvis er distinkt annerledes enn ‘utenfor’ hagen. Kanskje nettopp på grunn av disse hagenes (Hage 1 og 4) lokalitet, forsterkes deres sanselige fornemmelser av stedet som rolig natur, i kontrast til bylarm utenfor hagen. I klassikeren, *Place and politics*, gitt ut av John Agnew’s (1987) beskrives tre aspekt ved sted: 1) som lokasjon plassert i et geografisk rom, 2) som setting for sosial interaksjon og 3) som de subjektive og emosjonelle bånd folk knytter til sted gjennom opplevelse og fornemmelse. Senere utforsker Agnew (2005) det tredje aspektet mer inngående og definerer det som ‘sense of place’, følelsen av sted, eller ‘stedsansen’(s. 89). Ved å bruke Howes (2005) og Agnew’s (2005) tilnærming til ‘sted’ kan de urbane hagene forstås som enestående steder og som Manos uttrykte, “*et spesielt sted*”, med et unikt fellesskap, landskap og moralsk orden. Det er gjennom hagebrukernes egne subjektive ‘stedsans’(Agnew 2005) at de konstruerer verden og forholder seg til den (Howes 2003).

For hagebrukerne i den urbane allmenningen spesielt, oppleves hagen gjennom 'stedsansen' (Agnew 2008). Gjennom hagebrukernes kroppslige fornemmelser (Farrugia et al. 2016, s.119), forankres deres fornemmelse av hagen som sted og forsterke tilhørigheten til den. Å gå barbeint kan forstås som at hagebrukerne ønsker å føle en dypere tilhørighet til stedet lokalt, og for noen kan det også være et ønske om å få en dypere tilhørighet til jorda. Flere i den urbane allmenningen uttrykker at hagen er et spesielt sted, og for noen oppleves det å oppholde seg i hagen som å være i naturen. Hagebrukernes ‘stedsans’ forankres i deres subjektive erfaringer, forståelser og følelse av hagen. Det er gjennom følelsen av sted at de konstruerer verden og kan forholde seg til den (Howes 2003).

Avsluttende bemerkninger

I dette kapitlet har jeg ved bruk av observasjoner fra Den Urbane Allmenningen (Hage 1) og noen eksempler fra Andelsgården (Hage 4) forsøkt å vise leseren hvordan hagebrukerne oppfatter de urbane hagene som 'sted'. Kapitlet starter med å belyse hvordan hagebrukerne i likhet med Malinowski forstår hagen som et avgrenset sted med et sett med kvaliteter, ting og praksiser *i* hagen. Jeg ser på kontrastene mellom 'innenfor' og 'utenfor' hagen som bidrar til å fremheve hagebrukernes oppfatning av grenser. Grensene oppstår *i* hagene ved kolliderende interaksjoner, som igjen bidrar til økt opplevelse av gruppetilhørighet og felleskap i hagen (Barth 1969, s.15). Til tross for at hagebrukerne opplever hagen som et avgrenset sted fra byen ellers, utfordrer jeg denne ideen ved å se nærmere på veiene inn, gjennom og ut fra hagene. De barke-kledde stiene *i* hagen står i kontrast til de asfalterte veiene utenfor, likevel er de koblet sammen gjennom lokale og globale strømninger av mennesker, ting, ideer og følelser til og fra hagen. Ved å illustrere kolliderende interaksjoner og bevegelse inn og ut av hagen kan den urbane hagen forstås som et domene for hva Massey (2005) beskriver som "event of place" (s.140-141), hvor ulike strømninger møtes og når sin intensitet, men som likevel ikke avgrenser stedet.

Kapitlet avslutter med å belyse hagebrukernes sanselige fornemmelser *i* hagen. Det har vært nyttig å bruke Howes (2005) og Agnew's (2005) multisensoriske tilnærming til 'sted' for å vise leseren hvordan hagebrukerne fornemmer stedet gjennom deres subjektive sanseevne. Jeg har forsøkt å vise leseren hvordan hagebrukerne i den urbane allmenningen (Hage 1) opplever hagen gjennom sin egen subjektive 'stedsans' (Agnew 2008). Jeg illustrerer dette blant annet med at flere av hagebrukerne velger å gå barbeint i hagen, til tross for hagens lokalitet. Å gå barbeint kan forstås som at hagebrukerne ønsker å *føle* en dypere tilhørighet til stedet lokalt, og for noen kan det også være et ønske om å få en dypere tilhørighet til jorda. Gjennom hagebrukernes kroppslige fornemmelser (Farrugia et al. 2016, s.119), forankres deres fornemmelse av hagen som sted og forsterke tilhørigheten til den. Flere av hagebrukerne oppfatter det å være i hagen, som å være i naturen, dette knytter jeg sammen med hagebrukernes 'stedsans' som forankres i deres subjektive erfaringer, forståelser og følelse av hagen. Deres subjektive stedsans gjør at hagen oppfattes som "*et spesielt sted*". Det er gjennom 'følelsen av sted' at hagebrukerne konstruerer verden og kan forholde seg til den (Howes 2003).

Ved å ha brukt en multisensorisk tilnærming til hagen har det vært utfordrende å skille sted og praksiser, jeg har likevel valgt å gjøre dette for å gjøre kapitlene enklere å lese. Likevel, vil jeg poengtere at praksisene som utøves i hagene har stor betydning for hagebrukernes stedsans. Hagebrukernes hverdagslige, kroppslige praksiser er bundet til sted og dens lokale og globale strømninger. Hagebrukernes praksiser i hagen og stedet i seg selv er viktige aspekt for deres opplevelse av stedet, derfor vil jeg i neste kapittel belyse betydningen av praksisene som utøves i hagen og hvilken påvirkning de har for hagebrukerne.

Kap. 4

Urban hagepraksis

“*Det er på tide å gi tilbake til jorda*” var Manos siste bemerkninger da vi diskuterte hvordan mennesket lenge har utnyttet jordens ressurser. For han er det tydelig at vi, menneskene, og økosystemet vi lever i, må ha en toveiskommunikasjon for å overleve i det lange løp, slik Bateson (1972) beskriver det.

Kapittel 2 viser interesse for hagene som sted og dens grenser. Videre utforsket jeg hvordan de urbane hagene ble forstått gjennom hagebrukernes 'stedsans' (Pink (2012); Howes (2005); Agnew (2005)). Dette kapittelet vil endre oppgavens omfang ved å belyse hagenes hverdagspraksiser og se praksisene i lys omsorg og tid. Kapitlet tar sikte på å gi leseren innblikk i hagepraksisene *i* de urbane hagene og illustrere hvordan hagepraksis kan forstås som en kompleks, kroppslig omsorgspraksis. Kapittelet har flest eksempler fra den urbane allmenningen (Hage 1), da det var i denne hagen jeg oppholdt meg mest og deltok i flere ulike hagepraksiser i løpet av sesongen. Å være en del av et urbant hage-fellesskap var for Manos, og flere av de andre hagebrukerne, en måte å engasjere seg i en av byens alternative fellesskap som oppleves meningsfullt overfor naturen og jorda, men også for en selv. Den generelle hensikten med kapittelet er å utforske hvordan hagepraksisene *i* de urbane hagene fremmer en posisjon i motsetning til det dominerende verdisystemet i moderne tid.

Manos er en av hagebrukerne jeg møter en gang i blant på dugnad i den urbane allmenningen (Hage 1). Han er opprinnelig fra Athen i Hellas og flyttet til Norge som ungdom. Han presenterer seg selv som musiker, men kan fortelle at det har vært vanskelig å “leve av” musikken, spesielt under korona. Han forklarer at det er vanskelig å få “gigs” på scener og spiller derfor mest på gata. Han lever for og av kunsten, sier han. Han understreker også at han liker å bidra med hagearbeid, det gir han ro til å koble seg på ‘naturen’. Han har et ønske om at flere mennesker kobler seg til jorda *igjen*, fordi han mener jorda fortjener mer respekt fra oss mennesker. Han menneskeligjør “naturen” ved å si:

“(...)naturen puster, føler og tenker som oss, så vi må begynne å respektere den igjen!”

I sommersesongen bugner den urbane allmenningen av høye vekster og blomster som vaier i vinden. Manos er spesielt opptatt av blomstene og viser stor interesse for dem. På en av dugnadene dukker han opp med en telefon i hånden, han vil vise meg noen bilder han har tatt. Han blar gjennom bildene, det er mange nærbilder av blomster. På flere av bildene skjønner jeg at han nærmest har stukket telefonen opp inn i blomsten på en blåklokke for å ta bilde av den hunnlige blomsterbunnen og frøemnene. Han smiler og viser entusiastisk frem bildene mens han bruker ord som “*fantastisk*” og “*vidunderlig*” for å beskrive blomstene. Manos har et nært forhold til vekstene i hagen og viser spesielt interesse og beundring for blomstene. Hans engasjement for jorden og ønske om at mennesket *igjen* skal bli påkoblet den, kan si noe om hans affektive forhold til ‘naturen’ og vekstene som vokser i hagen. Vekstene og blomstene kan virke å ha større betydning for ham enn at blomstene bare er vakre å se på.

Når Manos snakker om å koble seg til jorda *igjen*, kan ønske hans være beslektet til hvordan Dowler et al. (2009) beskriver ordet ‘*reconnection*’. Denne re-tilkoblingen (egen oversettelse) til naturen sier noe om hans ønske om å gjenopprette noe skadet eller tapt til en tid hvor ting var bedre, hvor miljøet og menneskene ikke var truet (s. 205). Hans affektive forhold til blomstene kan ha større betydning for han enn det den gir uttrykk for. Degnen (2009) antyder at forhold mellom mennesker og planter kan være gjensidige og sosiale, og ikke nødvendigvis bare metaforiske (s. 165). Tilley (2006) utvider betydningen av forholdet mellom hage og hagebruker ved å sammenligne forholdet med det mellom elskere (s. 329). Tilley (2006) og Degnens (2009) antydninger sammenfaller med Archambaults (2016) undersøkelser i Mosambik. Hun beskriver relasjonen mellom spesifikke planter og mennesker gjennom dem hun kaller “plante-elskere”, hovedsakelig unge single menn.

Archambault (2016, s 264) antyder at "plante-elskerne" har genuine affektive relasjoner til sine prydplanter og poengterer at relasjonene ikke bare er metaforiske. Mine observasjoner av Manos og de urbane hagene viser derimot ikke tilsvarende genuine affektive relasjoner, til tross for engasjement og oppmerksomhet viet til blomstene i hagen. Manos lar seg ikke affisere av vekstene slik "plante-elskerne" gjør i Archambaults (2006) undersøkelser. På en annen side er det en viss likhet mellom "plante-elskerne" i Mosambik og hagebrukerne i Oslo ved at hverdagspraksisene de utfører i de urbane hagene kan forstås som omsorgspraksiser. Manos og hagebrukere i de urbane hagene jeg har undersøkt vier spesifikk interesse for og påvirkes i positiv forstand av praksisene og vekstene i hagene. Manos væremåte illustrerer at han har en spesifikk interesse og oppmerksomhet knyttet til vekstene i hagen. Imidlertid, er det ifølge Hartigan (2017) ikke nok med interesse og oppmerksomhet for å kunne forstå væremåten som omsorg. Et sett med praksiser er nødvendig.

Hagepraksiser

For at hagepraksisene i de urbane hagene skal forstås som omsorgspraksiser er det ikke nok å vise stor interesse og oppmerksomhet for vekstene i hagene. Hagebrukerne må utføre et sett med praksiser. I den urbane allmenningen (Hage 1) fikk jeg mulighet til å delta i flere ulike hagepraksiser gjennom sesongen og er derfor et godt utgangspunkt for å illustrere noen av hverdagspraksisene. Videre vil jeg beskrive hvordan praksisene kan forstås som omsorgspraksiser for vekstene, jorden og for hagebrukernes selv.

Prikling

Vårsesongen er så vidt i gang i den urbane allmenningen (Hage 1). Inne på kjøkkenet står Halvor og Andreas å prikler på enden av et langbord i den ene delen av rommet. Foran han står det mange små vekster i sorte pottes. Solen skinner gjennom de skrå rutene. Ganske raskt får jeg tilbud om å hjelpe til med priklingen. De grønne vekstene står tett-i-tett i mindre pottes og må tas fra hverandre for at de skal kunne vokse seg større før de skal plantes ut utenfor. Halvor viser meg hvordan jeg skal skille vekstenes røtter fra hverandre på en skånsom måte og deretter sette en-og-en av dem i hver sin litt større potte med ny jord. Jeg får et lite verktøy som ligner på en blå plast-strikkepinne, denne skal jeg lage hull i jorda med og deretter sette planten ned i. Jorda som jeg fyller pottene med er en blanding av kaffegrut og fjorårets kompost. Praksisen krever at jeg har interesse og tålmodighet, og at jeg viser en form for

omsorg, tenker jeg. Imens jeg fortsetter 'å prikle' kommer flere forbipasserende innom. En av dem er Iselin, hun kommer bort til meg og utbryter:

"Wow!...jeg elsker å se de små vekstene på dette stadiet...å bare se på at de vokser!"

Hun berører vekstene forsiktig med fingrene mens hun leser av lappene som står i jorden til noen av pottene: "...tomat, ginseng, asparges..!". Andreas kommer bort med en vannkanne og sier:

"Ja, det er fantastisk(!), for det er nettopp det de (vekstene) gjør. De vokser, helt av seg selv...med litt hjelp fra oss da!, de dør fort om vi ikke tilfører vann raskt etter at de er satt i ny jord".

'Å prikle' er en av hagepraksiene jeg og de andre hagebrukerne utfører på våren, før vekstene vokser seg store nok, blir herdet og satt ut i jorden i hagen. For at vekstene skal gro godt ute i hagen er det viktig at jorden har godt med næring. Dette er Andreas spesielt opptatt av og bearbeider jorden med hjelp av egen kompost. Komposteringen er til forskjell fra priklingen en hverdagspraksis som utøves jevnlig gjennom sesongen.

Kompostering

Andreas forteller meg at den første jorden som ble dyrket her, ble donert fra mange ulike gårder i Norge. Nå, flere år senere kan Andreas stolt si at hele området er dekket med deres egenkomponerte kompost, laget i hagen. Komposten er en viktig del av hagen og flere er interessert i dens innhold. "Bruker dere tang i komposten deres?" er det ei dame som spør Andreas.

"Nei, jeg har hørt at det kan være fint å bruke tang, men det er ikke fordelaktig for oss å bruke tangen fra fjorden, fordi den er av så lav kvalitet her...men vi bruker kaffegrut fra et kaffebrenneri i nærmiljøet...vi elsker komposten vår!"

Det blir etterhvert en vane å se etter Andreas ved komposten gjennom sesongen. I dag er intet unntak. Han dukker opp bak kompost-skuret bærende på en termos med kaffe og tunge øyelokk. Jeg har møtt opp i hagen før kl. 10 utenom dugnad og lurert på om han har tenkt ut

en agenda for dagen. Han sier at han har tenkt til å vende på komposten. Han stikker et termometer inn i komposthaugen og ser nøye på gradene. Han forteller meg at den har vært veldig varm tidligere, og at han derfor har vendt den tre ganger de siste dagene. Jeg spør hvilken temperatur som er optimal og da sier han at ca. femti grader er greit. Tidligere denne uka lå den på sytti. Han tar ut termometeret og sier:

“Ellers, trengs det å lukes...og det som lukes bort i hagen går til komposten!”

Luking

Andreas og jeg går langs en av stiene fra komposten til grønnsakshagen. Jeg ser at det er mye ugress mellom radene og i bedene. Han peker ut noen vekster og sier hva de heter og at noen av dem skal bli stående. Vekstene han ikke peker ut antar jeg skal lukes bort, til tross for deres høyde og omfang. Før han overlater meg til lukingen sier han:

“Det er mye luking som må gjøres, men jeg stresser ikke med det (...). Det er flere av de eldre som går forbi her som synes det ser ustelt ut...jeg kan jo skjønne det, i år for eksempel, synes jeg at ringblomsten har fått litt vel mye plass, men det er strategisk å la det vokse litt fritt her! (...) For det første synes jeg det ser fint ut, og det ser ikke ut som det påvirker det vi dyrker her negativt. Dessuten er det kanskje greit at det ikke synes så godt hva vi dyrker.”

Meg: *“Du tenker på at folk kan stjele?”*

Andreas: *“Ja, blant annet, men det er litt gøy å provosere óg”,* smiler han.

Det blir mye luking på meg og de andre hagebrukerne i de urbane hagene i løpet av en sesong. Dette er kanskje hverdagspraksisen som er mest definerende for hagene da de utføres ofte og jevnlig av mange ulike hagebrukere gjennom sesongen. Det å ‘forstå’ (Hartigan 2017) vekstene og kunne kategorisere dem som ‘ugress’ eller ‘nyttevekst’ er essensielt for praksisen. I tillegg til luking er høsting en av praksisene som utføres jevnlig i takt med vekstene som blir modne.

Høsting

Første gang jeg høstet i den urbane allmenningen (Hage 1) satt jeg i utgangspunktet å lukte i et av bedene utenfor kjøkkenet sammen med Oda. Vi kategoriserte ‘nyttevekst’ og ‘ugress’ kontinuerlig da jeg plutselig kom over noe som lignet store røtter mellom blomstene og staudene i bedet. Jeg plukket dem opp og gjenkjente røttene med det samme, det var jordskokk, en ‘nyttevekst’ som er spiselig, tenkte jeg. Jeg oppdaget flere under jordoverflaten og ble usikker på om jeg skulle la dem ligge eller høste dem. Jeg gikk for det siste. Inne på kjøkkenet så jeg at flere hadde tenkt som meg, der sto en stor skål fylt med jordskokk som hadde blitt høstet samme dag fra andre bed i hagen. To dager senere blir jeg invitert til varm lunsj sammen med gartner-praktikantene. En av dem hadde laget suppe på jordskokken.

Denne litt ‘tilfeldige’ høstingen var ikke uvanlig i den urbane allmenningen (Hage 1). Også Olivia, som jeg etter hvert møtte jevnlig i hagen, hadde luket i et grønnsaksbed da hun bestemte seg for å høste. Olivia er fra England og har bodd i Norge i flere år, her jobber hun som kokk hvor hun lager vegansk mat. Når hun er i hagen liker hun å bidra med matlagingen og er opptatt av å nyttegjøre de ulike vekstene som gror i hagen. Hun finner stadig nye måter å tilberede dem på. Dessuten har hun et holistisk syn på ‘naturen’ og mener at alle vekster har en iboende verdi, også utover den verdi som mennesket tillegger dem. Det er dugnad i hagen og midt på sommeren. Jeg møter Olivia på kjøkkenet sammen med Yasmin, de tilbereder mat som senere serveres etter dugnaden. Olivia kutter opp noen små gulrøtter og spør meg om jeg kan hjelpe til med å lage pesto av de grovhakkede ingrediensene som ligger klart i en mortel. Pesto skal lages av gulrotens grønne stilker sammen med olje og krydder. Ved siden av meg har hun satt en form med foccacia-deig som snart skal i ovnen. Jeg spør om det er viktig for henne å bruke hele grønnsaken når hun lager mat og da svarer hun (oversatt fra engelsk til norsk):

“Ja(!), jeg mener, hvorfor ikke(?)”

Hun fortalte meg at maten vi sto å tilberedte var et resultat av lusing. Hun luket i bedet med gulrøtter og oppdaget raskt at gulrøttene var sådd veldig tett. Gulrøttene fikk for lite plass og noen ville til slutt dø, forklarte hun. Derfor høstet hun noen av dem for å hjelpe de andre som ble igjen til å vokse seg større. Hun fortsatte å krydre gulrøttene foran seg mens hun sa (oversatt fra engelsk til norsk):

“De var små liv, de prøvde...”

Olivias tilnærming til gulrøttene hun høstet illustrerer at hun ser på vekstene som noe mer enn gjenstander som kan spises. De er også levde liv som har en aktiv deltakelse i det sosiale liv (Bingham 2006). Olivias syn på vekstene i de urbane hagene er imidlertid et unntak. Hagebrukerne flest, høstet vekster i hagen for å bruke dem te, mat eller medisin. Vekstene som ble høstet ble sett på med en iboende verdi nettopp fordi de var nyttige for mennesker.

Senere i sesongen legger hagebrukeren Victoria vekt på gleden ved å høste og spise råvarer fra den urbane allmenningen (Hage 1). Hun forteller at hun liker følelsen av å se råvarene gro og deretter kunne høste og spise dem i hagen. Davide sammenligner praksisen ‘å høste’ med seiling og beskriver praksisen som en behagelig følelse.

Victoria: “Jeg tror du føler deg mer knyttet til jorden på en eller annen måte. Når du kjøper råvarer i butikken, selv om du har en idé om hvor det kommer fra, så ser du det ikke. Så jeg tror du føler deg mer tilkoblet og på en måte føles det som om smaken er bedre, på grunn av at du har sett og høstet den selv kanskje..? (...) også føler du deg selvforsynt, du føler deg ‘empowered’ (styrket).

Davide: “Ja, selvforsynt..!”

Victoria: “På en eller annen måte mektig, fordi jeg ikke trenger å være avhengig av at noen gjør noe, jeg kan selv bruke naturen...vel, ‘bruke’...”

Davide: “Ja, det er det samme som å seile, du trenger ikke annet enn vinden. Og kanskje er det en forbindelse til det du var for 10 000 år siden, jegere og sankere. Vi lette etter mat rundt om kring. Så jeg vet ikke, kanskje ligger det i genene våre. Det er en veldig behagelig følelse. Spontan.”

Høstingen i de urbane hagene resulterer som oftest i at hagebrukerne spiste det som ble høstet. Når hagebrukerne interagerer med vekstene på denne måten, og enkelte av vekstene ble utvalgt som spiselige, dannet hagebrukerne en aktiv relasjon til vekstene.

Forhandlinger mellom hagepraksis og ‘shirking’

Før jeg går igang med å belyse hagepraksisene i lys av omsorg, ønsker jeg å belyse et aspekt ved hagepraksisene som handler om det sosiale fellesskapet som utviklet seg i den urbane allmenningen. Tidlig forsto jeg at dugnadene i de ulike hagene ikke bare besto av å utføre hagepraksiser. Mange av dem som befant seg i hagen under dugnadene i den urbane allmenningen spesielt, så jeg ofte “henge rundt”. Ettersom mange av hagepraksisene i de urbane hagene er basert på vilje og frivillig deltagelse varierte arbeidseffektiviteten mellom det som Parry (1999) refererer til som “intense activity” og “shirking”. Om ingen med “ansvar” var til stede var det vanskeligere for hagebrukerne å vite hva de skulle sette i gang med eller hvor de skulle begynne. Dette gjorde at de frivillige begynte å “shirke” istedenfor å praktisere hagepraksiser. Imidlertid observerte jeg også at de av hagebrukerne som kom til hagen for å bidra med vedlikehold også tok del i det Parry (1999) kaller ‘shirking’.

Hagebrukerne startet å dele hagerelaterte interesser som planter, mat, livsstil og livssyn. Denne “shirkingen” bidro til at menneskene startet å knytte bånd, skape en kollektiv identitet og tilhørighet til hverandre, men også til hagen og byen. Til forskjell fra arbeiderne i India, Bihlai, som Parry (1999) beskriver ble ikke hagebrukerne betalt med penger for å utføre hagepraksiser, de hadde dermed ikke en sjef som sjekket at de utførte hagepraksiser under hele dugnaden. Likevel, vil jeg argumentere for at Halvor eller Andreas tilstedeværelse og blick på hagebrukerne i den urbane allmenningene (Hage 1) bidro til at de frivillige som deltok på dugnadene utførte praksisene mer intensivt og målrettet, i kontrast til om vertene ikke var i nærheten og kunne se dem. Når de var til stede og utførte ulike hagepraksiser selv, ble det skapt en forventning og felles forståelse om at de som oppholdt seg i hagen burde bidra i vedlikeholdet av den.

Allerede andre uken av feltarbeidet i den urbane allmenningen (Hage 1) ble det tydelig for meg at mange av hagebrukerne hadde en felles opplevelse av “togetherness” (Parry 1999) og tilhørighet til hagene gjennom den uformelle praksisen om å “henge” i hagen, eller bedrive ‘shirking’ som Parry (1999) refererer til. Jeg har ikke vært i hagen i mer enn en time. Under tiden har jeg prikket og sett flere personer komme og gå. De fleste virker å ha en tilknytning til hagen. Ei dame med rødt hår og briller kommer inn for å hente noe, hun møtte jeg også første dag i feltarbeidet, jeg får forklart at hun holder mest på med hagepraksiser i den delen av hagen som er ‘urtehagen’, en helling hvor det dyrkes urter. To andre kvinner som var raskt

innom forteller at de jobber med et teaterstykke som skal holdes i hagen førstkomende helg. Jeg fortsetter å prikke mens Halvor forsvinner ut for å snakke med noen utenfor. Når han kommer tilbake spør han om jeg vil ha noe å spise. Tidlig lunsj, tenker jeg. En person som var innom tidligere hadde med seg en pose med brød fra Baker Hansen som var kjøpt via “too good to go-appen” dagen før. Halvor setter på en ny kanne med kaffe og skjærer opp noen skiver som han setter på bordet som står ved “kjøkkenet”, på motsatt side av kjøkkenet står flere små vekster som nettopp har blitt prikler eller snart er klare for å settes ut i jorda. Han tar ut ost og smør fra kjøleskapet. Jeg opplever at de forbipasserende som kommer innom kjøkkenet har en uformell måte å kommunisere på. Det virker som de har vært her før. De kjenner til hagen eller de ansatte som jobber her. Ingen, inkludert meg selv, banket på døren før de åpnet og for inn. Kanskje hadde det vært annerledes om det ikke var noen inne på kjøkkenet. De som går forbi kan se gjennom kjøkkenet gjennom vindusglassene. To av de som praktiserte luking i urtehellenga kommer inn for å spise og koker selvplukket urte-te. Jeg gjør meg ferdig med priklingen og husker på å vanne jorden til de siste vekstene før jeg setter meg med de andre. Jeg får smake litt på urte-teen og smører meg en skive. Mens vi spiser og prater begynner jeg å lure på om dette er en typisk arbeidsdag for de ansatte, i så fall går det mye tid til å prate med folk, tenker jeg. Senere i sesongen viser det seg at dette er vanlig. De ansatte fungerer som vertskap for hagen og blir ofte avbrutt i sine hverdagslige hagepraksiser og gjøremål for å prate med nye og kjente som besøker hagen i løpet av sesongen. Når vi spiser forteller Øystein meg om ulike aktiviteter som skal skje i løpet av sesongen. Det er planlagt å holde workshops/kurs i blant annet fermentering og når sesongen er ordentlig i gang starter de med “dugnad” hver uke, hvor alle som ønsker kan delta. De urtete-drikkende damene forteller meg at det allerede arrangeres bake-lag her hver søndag. Dette har jeg hørt om og spør om det er mest surdeig som lages? Halvor smiler og presiserer at Nei, det er ikke bare surdeig det går i og at han ikke vil være en del av “et sånt sted” som fnyser av å se en pakke tørrgjær. Senere, etter lunsj, kommer vi likevel inn på prosessen om å lage surdeigskultur. Jeg forteller et jeg og mannen min har forsøkt å få igang en kultur, men at vi ikke har fått det til enda. Både Halvor og Andreas har hver sin kultur i kjøleskapet som de viser meg. De åpner lokkene på glassbeholderen og jeg får lukte i krukkene. De lukter surt, Andreas sin surdeigskultur lukter litt som neglelakkfjerner. Han sier at den er sulten og finner fram litt hvetemel som han blander ned i med en spiseskje. Halvor tilbyr meg litt av sin egen kultur. Han finner fram et rent glass som han heller over surdeig i før han gir den til meg. Han sier det er bra og ha flere enn én av surdeigskulturen, i tilfellet det skulle skje noe med

hans egen. Jeg tolker denne gjestfriheten som en gave (Mauss, 1995) og kanskje et tegn på ønske om en langvarig relasjon. Utover dagen fortsetter Halvor å vanne vekstene inne, men mye av tiden går med til ‘shirking’ med meg og andre som er innom hagen.

“*Shirking*” er et konsept som handler om at du gjør “ingenting” når du *egentlig* burde arbeide, eller i dette tilfellet utføre hagepraksiser. Variasjonen mellom å utføre hagepraksiser som krever tid, fokus og presisjon og “henging” i hagen minner meg om det Parry (1999) refererer til som ‘intens aktivitet’ og ‘shirking’ på fabrikken i Bhilai, India. Priklingen kan forstås som en ‘intens aktivitet’ og prating om surdeigskultur over en kaffe kan i denne sammenheng forstås som ‘shirking’. Akselerasjonen fra å jobbe intensivt og gå på ‘tomgang’ varierte mye i løpet av dagen (Stein 2018). Denne variasjonen av temporalitet var ikke et engangstilfellet. I kapittelet om mat vil jeg illustrere hvordan dette også påvirket hvem hagebrukerne så på som ‘innenfor’ og ‘utenfor’ på dugnadene som ble arrangert hver uke. Da observerte jeg mange av de frivillige akselerere mellom ‘shirking’ og ‘working’, intens arbeid og ‘tomgang’, dette skal vise seg å ha betydning for hagebrukerne når det gjelder tilgangen til fellesmåltidet som serveres *i* hagen.

Hagepraksis som omsorgspraksis

For å forstå hverdagspraksisene som omsorgspraksiser er det som nevnt knyttet til en bestemt væremåte som viser en spesifikk interesse og oppmerksomhet. Manos, Olivia og Andreas illustrerer dette godt ved deres engasjement for blomstene, gulrøttene og komposten. Likevel, er hverdagspraksisene i de urbane hagene; prikling, kompostering, luking og høsting med på å definere praksisene som omsorg ved at praksisene utføres på en bestemt måte og i en bestemt setting (Mol et al., 2011). Praksisen ‘å luke’, som hagebrukerne utfører jevnlig gjennom sesongen, er et godt eksempel for å illustrere dette. Luking involverer ofte at den som utfører praksisen står bøyd, på huk eller i knestående mens hen drar eller graver i jorda for å få løs roten til veksten som kategoriseres som ‘ugress’. Hagebrukerne og jeg forholdt oss til de ulike vekstene på en spesifikk måte da vi lukte. Lukingen innebærer å differensiere og kategorisere vekstene kontinuerlig som ‘ugress’ eller ‘nyttevekst’ under praksisen. Væremåten og oppmerksomheten til vekstene i de urbane hagene er annerledes enn måten vi forholder oss til viltvoksende vekster *utenfor* hagene. Innenfor rammen av de urbane hagene ‘forstår’ (Hartigan, 2017) hagebrukerne vekstene. Her får mange av vekstene navn ved hjelp av skilt knyttet til dem, eller ved at andre hagebrukere i nærheten kan gi informasjon om arten og dens eventuelle “nytteverdi”. Interessen, oppmerksomheten og rammene for praksisen i de urbane hagene gjør at praksisen hagebrukerne utfører kan forstås som omsorg.

Mol et al. (2010) hevder at omsorgspraksiser, i likhet med Hartigan (2017) krever “(..) attuned attentiveness and adaptive tinkering” (s. 15). I de botaniske hagene som Hartigan (2017) undersøkte, er omsorgspraksisene knyttet til konteksten vekstene finnes i og informasjon om dem (s. 30). I tillegg indikerer hun at omsorg foregår gjennom to væremåter; et sett med praksiser og en form for interesse og oppmerksomhet (s. 217). Omsorg er ikke bare varme relasjoner mellom mennesker eller andre arter. Omsorg skjer alltid i en bestemt setting, med visse årsaker og forhold som påvirker omsorgens art (Mol et al., 2011). I denne konteksten kan omsorg defineres som en ‘omsorgsplikt’ som innebærer en følelse av ansvar overfor naturen og et bredere miljøansvar (Freeman et al., 2012). Omsorg for hagebrukerne er iboende i prosessen og resultatet av hagepraksisene. I dette tilfelle er omsorgen som utføres gjennom hagebrukernes hender også indirekte knyttet til staten, da de urbane hagene jeg har oppholdt meg i, er regulert av Oslo kommune og en del av byplanleggingen. Hagebrukerne investerer tid og energi i ikke-mennesker uten garanti for å få noe tilbake. Imidlertid

observerte jeg at hagepraksisene fungerte som omsorgspraksis også for hagebrukerne selv, ved at de opplevde tilhørighet og hagepraksisene som terapeutiske.

Omsorg for jorda, fremtiden, selvet og fortiden

I likhet med Manos opplever Victoria og Davide at de gjennom å være *i* og ‘sanse’ hagen, samtidig som de bidrar med hagepraksiser føler seg mer tilkoblet jorden. Davide poengterte at han opplevde å ‘komme nærmere naturen’ ved at han tilegnet seg kunnskap om den, gjennom nytteverdi av ulike vekster i hagen. Høstingen i de urbane hagene illustrerer godt opplevelsen av tilhørighet hagebrukerne fikk ved å utføre praksisen.

Ved en anledning i den urbane allmenningen (Hage 1) ble det arrangert ‘høste-vandring’ i og utenfor hagen for å gi deltakerne innsikt i og kunnskap om plante-faunaen i området. Dette bidro til at deltakerne fikk kunnskap om historien til stedet og hva som vokser ‘vilt’ der, og ikke minst hva de “ville vekstene” kunne brukes til. Det å *få* kunnskap om vekstene og forstå (Hartigan, 2017) dem, i tillegg til innsikt i hvordan og når de burde høstes, ga hagebrukerne en opplevelse av tilhørighet. Ikke bare til vekstene og hagen, også til byen og jorda. Jeg observerte også at enkelte hagebrukere som *hadde* kunnskap og erfaring med ulike vekster som vokste i hagen opplevde at de kunne relatere til vekstene gjennom minner fra hjemlandet, dette styrket deres opplevelse av tilhørighet. I tillegg til å forstå (Hartigan, 2017) vekstene gjennom høstingen kan relasjonen mellom vekstene som høstes og hagebrukeren forstås som en ‘intim relasjon’ (Poe et al., 2014) idet veksten blir spist av mennesket. Spisingen innebærer en aktiv relasjon mellom mennesket og vekstene som gjør at de blir en del av hverandre. Mennesket er ikke lengre en observatør, men har en kroppslig relasjon til vekstene.

Hagepraksis som kroppslig praksis

Hagepraksisene som mine samtalepartnere utførte i de urbane hagene kan i tillegg til å bli forstått som omsorgspraksiser for vekstene og jorda, også forstås som kroppslige praksiser som har betydning for den som utøver dem. Hagepraksisene som nevnt ovenfor, har alle et kroppslig aspekt som får betydning for hvordan hagebrukerne opplever og ‘sanser’ praksisene som omsorg for en selv. Praksisene luking, kompostering og høsting innebærer ofte huking, tøying, graving og draing. Dette gir utgangspunkt for å forstå praksisene som en kroppsliggjort praksis, slik Poe et. al (2014) beskriver høsting i urbane byrom. Flere av hagebrukerne poengterer den fysiske delen av hagepraksisene ved at de påpeker praksisens krav om muskelarbeid. Iselin i den urbane allmenningen (Hage 1) poengterte dette etter å ha luket et bed med store tistler som måtte løsnes fra jorda ved å grave. Da sa hun:

“Trenger ikke å dra på treningssenter når jeg har vært her i dag.”

Terapeutisk opplevelse...

Flere av hagebrukerne jeg snakket med la vekt på kroppslig velvære da de snakket om hagepraksisene i de urbane hagene. De fremhevet sin subjektive opplevelse av tilstedeværelse og gleden ved å utføre hagepraksiser i kontrast til byens “kjas og mas”. Den tidsmessige rytmen i hagene ble beskrevet som annerledes enn hvordan tiden opplevdes *utenfor* hagene.

I vårsesongen fortalte Oda meg at hun hadde invitert noen av sine pasienter med diagnosen PTSD (Posttraumatisk stress) til parsellhagen som hun deler med venninnegjengen. Hun tror arbeid knyttet til jord og planter har en “healing” effekt og mente at pasientene har hatt positiv effekt av å delta i hagepraksisene. Vi luker i et av bedene i den urbane allmenningen (Hage 1) når hun forteller om de positive effektene av å drive med hagebruk.

“Jeg tror også det er bra å komme seg litt ut av den stressende bylivs-bobla”.

Noen måneder senere møter jeg henne igjen i Andelsgården (Hage 4), hvor hun har et sommervikariat som gartner. Hun går barbeint mens hun vanner i hagen. Jeg nevner at flere av de jeg har snakket med beskriver det som terapi å drive med hagepraksiser og at de

oppsøker hagene for å koble seg til jorda og å finne ro. Jeg spør henne om hun opplever hagepraksisene på lik måte i jobben som gartner.

Oda: *“Mm, Jeg føler kanskje ikke at jeg slapper av så mye, men...jeg finner vel ro, det er vel derfor jeg synes at det er artig...så synes jeg det er fascinerende å bare se hva det gjør med meg selv og dem rundt meg da, når man driver med hagearbeid på en måte...”*

Meg: *“Hva ser du hos andre?”*

Oda: *“Nei, at man blir mer rolig da og at man blir mer glad av det, også, at folk opplever det som meningsfylt da. At det er veldig..., med tanke på urbant landbruk, det er veldig eksotisk for folk som bor i byer å gjøre det (å drive med hagearbeid), for det er noe som man ikke har gjort, på en måte.”*

...med forestilling om fremtid og gjenforening med fortid

Som illustrert over er hagen og hagepraksisene et *sted* hvor Victoria og Davide får utløp for ønske om å være mer tilkoblet naturen, føle seg styrket og selvforsynt med antagelser om å føle glede ved å utføre praksiser med rot i fortiden. En annen hagebruker fra den urbane allmenningen (Hage 1) er Mona, hun møter jeg et par ganger i løpet av sesongen. Til tross for at jeg ikke møtte henne så ofte på dugnad opplevde jeg at hun alltid var engasjert i hagepraksisene og bidro mer enn de fleste med de tyngste og langtekkelige oppgavene. Mona er i slutten av tjuetårene, for tiden uten jobb og har et barn på tre år. Jeg møtte henne første gang i vårsesongen. Da arbeidet vi sammen om å luke og forberede et stykke av jorda som skulle bli til en liten kornåker. Hun forteller meg at hun fikk et stort ønske om tilknytning til jorda under korona-pandemien. Hun graver ved siden av en gutt som har på seg en jakke med *Oslo Kommune* logo på og jeg tolker dette som at hun kan jobbe i Oslo kommune hun også. Jeg ble nysgjerrig og spurte om hun jobbet her. Hun snur seg mot meg og sier:

“Jeg jobber med meg selv jeg..jeg har lyst til å drive med hagebruk og skape noe som bidrar til barn og unge.”

Ut fra svaret kunne det virke som hun allerede hadde snakket om dette med han i Oslo-kommune-jakka. Etterhvert forteller hun meg at hun under korona-pandemien vurderte å ta gartnerutdanning. Nylig bestemte hun seg derimot for at det ikke var noe for henne fordi hun hadde lyst til å fokusere på regenerativt jordbruk. Hun avslutter med å si:

“Jeg ser framover og ønsker å fokusere på fremtiden, derfor vil jeg bruke tiden min på noe som kan vare.”

Ulike former for kriser kan mobilisere varierte ønsker om å “se seg tilbake”. Alternative former for matproduksjon har ofte blitt forstått som et ønske om å vende tilbake til noe fra fortiden. Mona illustrerer dette godt, samtidig som hun opplever hagepraksis som omsorg for seg selv med forestillinger til fremtiden.

Henvisninger til tradisjoner med rot i fortid knyttes ofte til nærhet, tilknytning og tilhørighet (Parkins & Craig 2006). Hagepraksiene på den gamle husmannsplassen (Hage 2) illustrerer dette eksplisitt ved at andelhagen fokuserer på gamle tradisjoner og landbruksteknikker. Flere av andelshaverne jeg snakker med forteller meg at interessen for dyrking og ønske om tilknytning til jorda begynte å spire i takt med den seige korona-pandemien og matkrisen i Europa. I år og året før fikk andelhagen mange nye medlemmer. Som nevnt i kap. 1 var det “tilfeldig” at Inger endte opp med andelshage. Hun tror innbyggerinitiativet hennes fant veien til urbant hagebruk da Oslo kommune nettopp hadde blitt kåret til ‘miljøhovedstad’ og hadde fokus på *grønne* initiativ. Det var noe med *tiden*, poengterte hun. Når Inger forteller om andelhagen fokuserer hun på at andelshaverne praktiserer hagebruk med fokus på gamle teknikker uten hjelp av landbruksmaskiner.

“Det tar kanskje litt lengre tid, men det er sånn vi liker å gjøre det her!”

Det er tidlig i sesongen og agendaen for dagens dugnad er å sette poteter. I det jeg kommer bort til grønnsaksåkeren blir jeg raskt tatt tak i av en av mennene i åkeren. “*Vil du jobbe?*” spør han. De er nesten ferdig med å sette poteter, men trenger to rader til som må pløytes opp. “*Det kan jeg godt*”, sier jeg. Han griper et redskap og begynner å slå og grave i jorda foran seg. Han har beina spredt over noe som blir til en rad idet han holder på og sier:

“Det er tungt arbeid, hvis du ikke klarer mye så er det helt greit.”

Han gir meg redskapet og antyder at jeg skal fortsette på raden før han går videre. Jeg imiterer bevegelsene hans og jobber meg framover. Skaftet på redskapet er litt kort, det gjør at jeg blir stående med litt krum rygg. I det jeg jobber meg mot slutten er det en eldre mann ved siden av meg som tar seg en liten pause. Han ser bort på meg og med en spørrende tone sier han:

“Det er hardt arbeid (?), jeg kjenner det i ryggen med en gang jeg!”

En tredje person kommer bort med tre barn tråkkende etter seg. Han dirigerer dem til å grave hull i raden jeg har laget, legge poteter oppi og etterfylle med jord. Han ser på meg mens han smiler og sier:

“Dette er noe annet enn å sitte foran en datamaskin?!”

Den eldre mannen ved siden av meg kommer helt bort til radene jeg har pløyd opp. Han blir overrasket over at jeg er ferdig med å pløye opp de to radene.

“Oi, dere jobber raskt og effektivt!...dette ble en skikkelig treningsøkt dette?!”

Etterhvert kommer Inger bort til jordet, hun sier at det er noen som har tatt med vafler og at jeg gjerne må forsyne meg. Jeg griper muligheten og går bort sammen med henne for en vaffel. På stien tilbake fra jordet påpeker hun igjen at andelshagen drives på “gamlemåten”, og at hun synes det er fint å holde på gamle tradisjoner. Hun ler litt og sier at hun har overhørt noen av barna si at det er “slavearbeid” det de holder på med her. Spesielt da de ble lært opp til å slå gress med ljå. Borte ved vaflene sitter det et eldre par. De er foreldrene til en av medlemmene i andelshagen. Vi forsyner oss med vafler og blir sittende overfor hverandre. Jeg forteller dem at jeg skal skrive en oppgave om urbant hagebruk i Oslo. Da sier mannen litt alvorlig:

“Om vi virkelig måtte benytte oss av jorda her i Norge for å få mat, så har vi jo masse grøntarealer å ta av,...men jorda utnyttes ikke slik i dag.”

Sønnen hans står ikke langt unna og hilser på meg. Jeg spør han om han bruker å være her ofte.

“Jeg ønsker å bruke stedet mer, men jeg har ikke hatt så mye tid til det, med jobb og to barn, spesielt under korona, da barna hadde hjemmeskole, ...men når jeg ser at guttene har det så fint her, som nå...så ser jeg jo at vi bør dra hit oftere.”

Han peker på sønnene sine som graver i takt, 1, 2 - 1, 2, - 1,2, hører vi dem rope. Han synes det er fint å se at sønnene hans trives med å bidra i hagen, for da lærer de hvor maten kommer fra og hva som kreves for å få tilgang til den. Han forteller at det ble mye skjermtitting og gaming under korona-pandemien og at han nå prøver å veilede dem til steder som den gamle husmannsplassen for å koble av.

I likhet med Iselin i den urbane allmenningen (Hage 1) påpekes her den kroppslige anstrengelsen ved hagepraksisene på den gamle husmannsplassen (Hage 2). Til tross for at den eldre andelshaveren kjenner at praksisene er en påkjenning for ryggen opplever jeg at han ser på utførelsen som noe positivt for kroppen. Det å holde kroppen i aktivitet ved å utføre hagepraksisen kan her forstås som omsorg, definert som ‘omsorgsplikt’, for seg selv. Den gamle husmannsplassen og hverdagspraksisene her skiller seg ut fra de andre urbane hagene ved at andelshagen glorifiserer gamle landbruksteknikker, til tross for at flere synes det var fysisk tungt arbeid som slet på kroppen. Hagepraksisene med rot i gamle tradisjoner opplevdes å være forsterkende for andelshavernes følelse av fellesskap og tilhørighet, gjennom et delt ønske om gjenforening med fortida og omsorg for jorda. Om utsagnet *“Dette er noe annet enn å sitte foran en datamaskin?!”* var ment spesifikt til meg, med en forestilling om at jeg aldri hadde utøvd hagepraksiser før og at jeg vanligvis satt foran en datamaskin, er jeg usikker på. Likevel, sier utsagnet noe om at hagepraksisene i andelshagen ble sett på som annerledes enn dagens moderne hverdagspraksiser. I siste avsnitt vil jeg belyse kontrasten mellom hverdagspraksisene i de urbane hagene og hverdagslivet *utenfor*.

Urban hagepraksis: motsvar til tidens tyranni?

På en sommerdag, utenom dugnad, er jeg i den urbane allmenningen (Hage 1). En av bussene som kjører forbi hagen har kjørt forbi i hvert fall tre ganger uten at noen andre mennesker enn meg går gjennom hagen. Etterhvert dukker det opp noen som ser ut som en liten familie, de går mot kjøkkenet og setter fra seg barnevogn og vekster. Jeg har ikke sett dem i hagen før, men jeg får inntrykk av at de kjenner til stedet. Mannen låser seg inn til kjøkkenet og familien på tre går inn. Kvinnen henter ut en søppeldunk og trer en grønn pose over hånda som hun senere plukker søppel med. Mannen og kvinnen plukker søppel fra bakken, mens barnet løper omkring. Jeg hilser på kvinnen når hun kommer nærmere hvor jeg sitter. Jeg spør om hun jobber her. Det gjør hun ikke. Hun bare plukker søppel, sier hun.

“Det var et arrangement her på lørdag, i forbindelse med musikkensdag, mannen min var ansvarlig for scenen. Jeg er bare med som moralsk støtte.”

Meg: “Føler dere på et ansvar for å rydde opp?”

“Ja, når man får låne et så fint sted, så må man jo rydde opp etter seg. Spesielt på et sted som dette, med parsellhage og sånn...”

Som nevnt i kap. 2 så er den urbane hagen som sted, i seg selv i kontrast med by-omgivelsene rundt, dette påvirker hvordan mennesker som oppholder seg i hagen forholder seg annerledes til omgivelsene i hagen og *utenfor* hagens grenser. Hagepraksisene i de urbane hagene er interessante både metodisk og tematisk, sett i forhold til tid og omsorg. Praksisene bidrar til at hverdagslivet i hagen oppleves annerledes og i kontrast til det moderne bylivet ellers. Det som kan forsterke denne opplevelsen er hagebrukernes subjektive fornemmelse av tiden som går og tiden vi lever i.

I de urbane hagene oppleves tiden å gå langsomt. Hverdagspraksisene ser ut til å kreve en tidsmessig rytme som står i kontrast til hverdagslivet utenfor. Hagepraksisen ‘å prikle’, som nevnt ovenfor, belyser kravene til meg som utfører og illustrerer kravet om langsomhet på en god måte. Da jeg priklet tidlig i sesongen måtte jeg senke tempoet og ha tålmodighet til å behandle de små vekstene skånsomt, med en type ‘omsorg’ som Hartigan (2017) beskriver. Underveis i priklingen opplevde jeg at jeg hadde et jag inni meg som ville at jeg skulle utføre

praksisen raskere. Jeg ønsket å gjøre praksisen så effektiv og hurtig som mulig. Denne situasjonen kan si noe om min opplevelse av dagens tids tyranni (Eriksen, 2001) som preger mitt forhold til hva det vil si å gjøre en praksis på en god og profesjonell(?) måte. Det oppsto en spenning mellom mitt ønske om å utføre praksisen hurtig og den iboende *langsomheten* i hagepraksisen. Det er ikke bare priklingen av hverdagspraksisene i de urbane hagene som tar tid. Hagebruk innebærer langsomme praksiser som krever tilstedeværelse og oppmerksomhet. Praksisene i de urbane hagene innebærer at hagebrukerne er i forhandling av ulike temporaliteter og krever forpliktelse til å okkupere tiden oppmerksomt og langsomt. Temporalitet kan beskrives slik Rudningen beskriver den: “den levde opplevelsen av tid bestått” (Rudningen, 2022, s.3). Parkins & Craig (2006) identifiserer hverdagspraksisene i de urbane hagene som ‘slow living’. Omsorg, tilstedeværelse og oppmerksomhet er begreper som går igjen i beskrivelser av ‘slow living’(s. 2). Å leve langsomt, i denne sammenhengen, innebærer at utøveren engasjerer seg i og vurderer gleden, eller i det minste hensikten med hver oppgave som blir gitt tid.

Hagen og hverdagspraksisenes iboende langsomhet bidro, som nevnt over, til hagebrukernes terapeutiske opplevelse. Hagepraksisene påvirket hagebrukerne og ga dem en opplevelse av *fred og ro*. Det mer frenetiske livet ‘utenfor’ hagen plaget flere av mine samtalepartnere og etterlot dem i tanker om hvordan de egentlig burde leve og bruke tiden sin. De urbane hagene og hverdagspraksisene i dem ble for mange et “pusterom” fra den ellers stressende byen. Hagebrukernes søken etter “pusterom” fra en stressende hverdag kan sammenlignes med ønske om “et pust i bakken” som Beyer Broch (2020, 11) beskriver i sine studier. Hagebrukerne oppsøkte de urbane hagene, mens i Beyer Brochs (2020) fortelling om fiskemennene i Lofoten er det i sjarken de finner ro.

I dag er ‘tid’ og bruken av den en nøkkellindikator for menneskers hverdagsliv. Hva mennesker bruker tiden sin på, kontra hva de bruker penger på, kan i dag være en god indikator på hva deres verdier og prioriteringer i livet er. Flere studier viser at mennesker ikke bare ønsker mer “*fritid*”, de ønsker “*nok tid til meningsfulle ting*” (Nowotny, 1994; Reisch, 2001; Fitzpatrick, 2004). Hagebruk og investering i gleden i hverdagen er en bevisst forhandling av livet i nåtid. De langsomme hagepraksiser bidrar til at hagebrukerne signaliserer et ønske om en alternativ måte å leve på, som innebærer å leve langsommere og mer jordet (Parkins & Craig, 2006). Å velge å praktisere langsomme praksiser i de urbane hagene bidrar til å senke tid, hastighet og bevegelse i byen. Den bevisste bruken av

hagebrukernes tid, ved å forhandle mellom ulike temporaliteter og investerer i langsomme hagepraksiser som gir dem mening og verdi, bidrar til å konstruere dem som *langsomme subjekter* i kontrast til menneskene *utenfor* hagene. Hagene, praksisene og menneskene i dem, står i kontrast til essensen i byen ellers med hastigheten og effektiviteten som regjerer moderne tid.

Langsomhet kan være en måte å signalisere et alternativt sett med verdier og en avvisning av tidens krav. Parkins & Craig (2006) hevder at langsomme hverdagspraksiser har en etisk dimensjon ved at langsomheten i hverdagspraksisene gjør menneskene mer anerkjennende og oppmerksomme for andre steder, mennesker og annerledeshet. Dette er noe som ofte kan bli oversett eller utelukket i tidens tids tyranni (Eriksen, 2001), slik Parkins & Craig (2006) forstår hverdagspraksiser i moderne tid. Tiden vi lever i bærer preg av en økende 'travelhet' og et raskere tempo i hverdagslivet, på jobb, i vårt personlige liv og i det offentlige. Hastighet og akselerasjon av omtrent alt (Gleick, 1999) er en sentral del av vår 'globale kultur' og sidestilles med effektivitet og profesjonalitet (Parkins & Craig, 2006; Eriksen, 2001). Archambault (2016) hevder at relasjonene mellom menneskene og plantene i Mosambik er en respons og protest mot samfunnsendringer, som bør tas på alvor (s. 247). Utøvelsen av de langsomme hverdagspraksisene i de urbane hagene i Oslo, kan i likhet med Archambault (2016) studier av "Plante-elskere", forstås å være en respons på samfunnsendringene, eller et motsvar til urbanisering, samfunnets verdier (Parkins & Craig, 2006) og tids tyranni (Eriksen, 2001). Hverdagslivet i de urbane hagene kan derfor avdekke alternative forståelser av dagens politikk (Panelli 2010, s. 84) og forstås som motkultur.

Avsluttende bemerkninger

I dette kapittelet endret jeg omfang fra hagene som 'sted' til å belyse hverdagspraksisene i de urbane hagene. Jeg har illustrert ulike hagepraksiser og deretter belyst praksisene gjennom konseptene 'omsorg' og 'tid'. Eksemplene vist i dette kapittelet illustrerer hvordan hagebrukerne opptrer annerledes innenfor hagenes rammer, hvor væremåten og oppmerksomheten til vekster er annerledes enn *utenfor* de urbane hagene. Gjennom prikling, kompostering, lusing og høsting har jeg i dette kapittelet forsøkt å vise leseren hvordan hverdagspraksisene i de urbane hagene kan forstås som komplekse, kroppslige omsorgspraksiser som oppleves meningsfulle for hagebrukerne som utøver dem. For mange oppleves hagepraksisene å være meningsfulle fordi de knyttes sammen med et bredere miljøansvar og omsorgs overfor 'naturen', men også for hagebrukerne selv, som opplever det å være i hagen og utføre dens hverdagspraksiser som terapeutisk. På den gamle husmannsplassen (Hage 2) ble hverdagspraksisene i andelshagen også knyttet til fortid ved at andelshaverne hadde et felles ønske om å utøve hagepraksiser med rot i fortiden. Hagepraksisene i de urbane hagene bidrar også til at hagebrukerne opplever tilhørighet til vekstene, hagen og jorden. Dessuten har jeg prøvd å vise leseren at de urbane hagene og dens hverdagspraksiser fremmer en posisjon i motsetning til det dominerende verdisystemet i moderne tid. Hagepraksisene bidrar til å kultivere hagebrukerne som *langsomme* subjekter som prioriterer å bruke tiden sin på omsorg for seg selv, andre og for jorda, i kontrast til byen ellers som preges av hastighet, akselerasjon, effektivitet og produktivitet. Hagen, hagepraksisene og hagebrukerne signaliserer en motkultur til tidens tyranni (Eriksen, 2001).

Kap. 5

Mat som nøkkelsymbol

“Tell me what you eat and I will tell you who you are.” - La Physiologie du gout
(Brillat-Savarin 1826 (Caplan 1997))

“(…) feeding others provides human mediation, caring, and healing” (Naguib, 2017).

I kapitlene over har jeg introdusert leseren for de urbane hagene og menneskene i dem, hagene som ‘sted’ og hverdagspraksisene som utøves i dem. I dette kapitlet skal jeg se nærmere på maten som et produkt av stedet og praksisene i de urbane hagene. Gjennom dette kapitlet håper jeg å vise leseren hvordan maten påvirker hagebrukerne og deres opplevelse av fellesskap og tilhørighet. For å illustrere dette tar jeg utgangspunkt i historiene om Yasmin, knyttet til den urbane allmenningen (Hage 1) og hvordan maten påvirker hagebrukerne. Jeg ønsker å illustrere deres oppfatninger av maten i hagen for å forstå maten som et nøkkelsymbol (Ortner, 1973) og videre vise leseren hvordan maten virker som en “vehicle for cultural meaning” (s. 1339). For å vise leseren dette har jeg også valgt å legge til noen få eksempler fra de andre urbane hagene for å supplere historiene fra den urbane allmenningen (Hage 1). Jeg starter med å belyse maten som blir dyrket i de urbane hagene og dens verdi i lys av hagebrukernes opplevelser. Videre vil jeg vise leseren hvordan maten påvirker hagebrukernes identitet og opplevelse av fellesskap og tilhørighet, som er den generelle hensikten for dette kapitlet.

“Jeg bruker bare ting fra hagen, jeg bruker ingen oppskrifter her”

Dette hører jeg Yasmine si gjentatte ganger gjennom sesongen etter at noen komplimenterer maten hun har laget. Det er ingen tvil om at hun legger stolthet i å bruke maten som er dyrket i hagen. Likevel, får jeg ikke helt tak på *hvorfor* hun verdsetter dette. Ved en anledning fortalte hun meg at både hun og barna hennes har hatt tendenser til å legge på seg og at hun har prøvd å få barna til å spise *“mer mat som den jeg serverer i hagen”*. Her opplevde jeg at hun knyttet maten i hagen til *sun*n eller *ren* mat. Senere gir hun maten fra hagen verdi gjennom å påpeke hvor maten kommer fra. Jeg er hjemme hos henne, sammen med datteren hennes når hun poengterer dette. Hun vil vise meg noe på kjøkkenet og henter fram ulike krydder fra kjøkkenskapet. Krydderne blander hun sammen i et tomt glass og heller over litt olje til slutt. *“Det er lifehack det der,”* sier datteren. Yasmin henter fram et brød som ligner *chapati* fra kjøleskapet og heller på litt av krydder-oljen før hun legger den i airfryer'n og sier;

“....og vet du hva det beste er(?), det er kvernet oregano som er plukket og dyrket i hagen!”

Matens biografi (Kopytoff, 1986) synes å være viktig for Yasmin. Dette er det flere av samtalepartnerne mine som poengterer når vi snakker om maten som dyrkes i hagene. Spesielt tydelig i andelshagene (Hage 2 og 4), hvor andelshaverne fikk mulighet til å ta maten fra hagene med hjem og bruke den i matlagingen. *“Det er skikkelig luksus dette!”* sier Marika etter at hun høstet østerssopp fra en av kassene i Andelshage Øst (Hage 4). Hun høster litt vårløk som hun skal tilberede sammen med soppen når hun kommer hjem. Oda, som jobber som gartner-vikar denne sommersesongen, tror mange i andelshagen (hage 4) er opptatt av maten de dyrker i hagen på grunn av matgleden som oppstår når de vet hvor maten kommer fra og at den er egendyrket. I en samtale ved en av benkene i andelshagen sier hun:

“(...) at det føles mye bedre å spise middag på sommeren, kanskje man ikke har alt egendyrka, men bare det at du har noen egne tomater eller reddiker, at det skaper større glede rundt det å spise maten (...).”

En av andelshaverne fra den gamle husmannsplassen (hage 2) påpeker hvor maten kommer fra gjennom et innlegg hun postet på *Spond*. Innlegget heter *Grønnsaker*. Et bilde viser to

hvite tallerkener, på den ene ligger gressløk samlet i en bunt, på den andre tallerkenen ligger seks røde reddik. I bildeteksten står det: *KIWI? Nei! Det er fra Husmannsplassen!* etterfulgt av smilefjes-emojis. Også på en av dugnadene jeg deltar på blir varens biografi (Kopytoff, 1986) fremhevet som noe sentralt for matens betydning. Jeg og flere andelshavere er i gang med å vende jorda til noe som skal bli et grønnsaksbed. Damen i 40-årene ved siden av meg forteller at hun i all hovedsak ble medlem i andelshagen for å få tilgang til egendyrket mat da hun ikke har egen hage hvor hun bor:

“Jeg er veldig interessert i matlaging, og jeg er opptatt av hvor råvarene jeg bruker kommer fra...jeg vil mye heller få grønnsakene mine herfra, enn å kjøpe importerte varer i butikken.”

Tilbake til benken jeg og Oda sitter på i Andelshage Øst, spør jeg henne om maten hun har dyrket selv betyr mer for henne enn maten hun kjøper i butikken, da svarer hun rask:

“Ja, for den maten er jo fylt opp med kjærlighet fra dag én, på en måte, så den gjør jo det. Så jeg føler jo at den betyr mer”.

For Oda har maten hun dyrker også en sosial og følelsesmessig verdi, for den har hun ikke betalt for med penger, men med tid, innsats og omtanke - eller *kjærlighet*, som hun selv uttrykker det.

Disse fortellingene illustrerer at maten som dyrkes i de urbane hagene har betydning for hagebrukerne. Maten er et nøkkelsymbol (Ortner 1973) som har en større betydning for hagebrukerne, enn å gjøre dem mette. Varens biografi (Kopytoff, 1986) er avgjørende for matens verdi og sentralt for mange når de kan velge hvilken mat de skal spise. Også innsatsen som er lagt inn i produksjonen av maten viser seg å ha betydning for hvorfor maten i de urbane hagene oppleves å ha større verdi enn andre matvarer fra butikken. Rakopoulos og Rio (2018) belyser temporalitet og hevder at aspektet med “ventingen” er avgjørende for varens verdi. Nåtidens arbeid med å forberede jord, vanne, plante frø, luke, - og ventingen til råvarene er klare til å høstes er avgjørende, i følge Rakopoulos og Rio (2018), for at opplevelsen av at maten får verdi i fremtiden.

Mat, moral og identitet

Mat og spising har blitt studert av antropologer i flere tiår. Mintz og du Bois (2002) hevder at Jack Goody's bok "Cooking, Cuisine, and Class: A study in Comparative Sociology" fra 1982 er et vendepunkt for hvordan antropologer begynte å studere mat og spising. De mest omfattende studiene har fokusert på mat i relasjon til etnisitet, identitet, fellesskap, ritualer og mat-usikkerhet/sikkerhet (Mintz, 1985-6; Lien, 1989; Mintz og Du Bois, 2002; Naguib, 2017). I dag blir matsikkerhet ofte nevnt i forbindelse med bærekraftig utvikling av byer og urbane hager, likevel var det få av mine samtalepartnere som hadde et bevisst forhold til framtidens matsikkerhet i byene. Maten fra de urbane hagene som ble høstet og spist bidro ikke nevneverdig til hagebrukernes kosthold, derfor ble matens sosiale og kulturelle aspekter av størst betydning for hagebrukerne.

Yasmin: den urbane allmenningens *mor*

En av *ildsjelene* i den urbane allmenningen er middelaldrende Yasmine. Allerede første uke av feltarbeid-perioden ser jeg spor av henne i en av skuffene på kjøkkenet, krydder-beholderen har en påklisset etikett hvor det står Yasmine i krokete skrift. Det er Yasmine sin egen krydderblanding som hun har tatt med hjemmefra. Jeg møter henne først noen uker senere på en av årets første dugnad. Hun står med hodet over noen kjeler på kjøkkenet og har en sleiv i hånden. Jeg har vært i åkeren å luket og kommer inn kjøkkenet for å vaske hendene mine. Etter litt smiler hun til meg og spør om jeg har mulighet til å vaske noen av kasserollen som står i vasken. Når jeg har vasket opp ber hun meg hente frem tallerkener og bestikk. Jeg gjør som jeg blir fortalt og spør om hun pleier å delta på dugnadene ofte. Hun setter fram maten slik at den er klar for selvbetjening og sier:

"Jeg jobber her, jeg jobber som frivillig på tre forskjellige steder, og dette er ett av dem(...)På grunn av helsen min er jeg ufør, men jeg kommer hit så ofte jeg kan, jeg kan ikke gjøre så mye fysisk, men jeg blir glad av å se at jeg kan gjøre andre glad!"

Jeg opplever henne som en glad og sosial dame som oser av energi, spesielt når maten serveres, som på denne dagen. Hun sirkler rundt bordet hvor hagebrukerne nå forsyner seg av maten, hun tar bilder og videoer med telefonen sin mens hun prater og ler. Hun prater ikke så godt norsk, men veksler mellom arabisk, fransk og engelsk, alt ettersom hvem hun snakker

med. Yasmine flyttet fra Midtøsten for ca. 25 år siden. Hun skilte seg fra mannen sin og flyttet med sine to barn til Norge. Til tross for at Yasmine sliter med egen helse viser hun fram kokkekunstene sine ved bruk av råvarene fra den urbane hagen nesten hver uke. Yasmin tar oppgaven på alvor og matlagingen har stor betydning for hennes hverdagsliv og identitet. Det at hun står for matlagingen på dugnad nesten hver uke har gitt henne en stereotypisk rolle, som “mor” i den urbane allmenningen. Det er de andre frivillige hagebrukerne som har gitt henne kallenavnet. Matlagingen får Yasmin til å føle seg nyttig. Til slutt i dette kapittelet vil jeg vise hvordan maten og matlagingen påvirker Yasmins identitet ved at hun gjennom maten og matlagingen får en fysisk følelse fornet av personlig historie (Howes 2003), denne sanseopplevelsen fremkaller minner som knytter den lokale maten til en global setting. Men først, vil jeg vise leseren hvordan matens moralske ladning påvirker noen av hagebrukernes kultivering av identitet.

Matens moralske ladning

Du blir hva du spiser er et kjent uttrykk i norsk dagligtale, dette gir mening i de urbane hagene. Allerede første uke i feltarbeidperioden observerte jeg bevisste valg av kosthold i lunsjpausen i den urbane allmenningen (hage 1). Gartner-studentene, Andreas og jeg sitter sammen rundt langbordet på kjøkkenet. De fleste har tatt med mat hjemmefra. Noen har med påsmurte brødsiver, yoghurt, banan og/eller proteinbar. Andreas derimot hadde plukket med seg noen spiselige vekster fra hagen, blant annet brennesle, fjell-spinat og gressløk, før vi tok lunsjpause. Han bruker vekstene som pålegg, i tillegg til kremost, på knekkebrødene sine. Andreas matvalget kan forstås som en måte å uttrykke verdiene sine i praksis. I denne situasjonen var matvalget synlig og kunne derfor betraktes som en måte å underbygge hans identitet som *klimabevisst gartner*. For å forklare hvorfor matvalget til Andreas er knyttet til hans identitet og klimabevissthet er det nyttig å bruke Mintz (1996) moralske aspekt ved spise-handlingen. Hun understreker i hennes bok *Tasting food, tasting freedom : excursions into eating, culture, and the past* at maten vi spiser ofte er knyttet til moralsk overbevisning, fordi spisingen praktiseres jevnlig og er nødvendig for oss. Dessuten innebærer ofte spise-handlingen muligheten til å velge. Videre påpeker hun at maten som blir spist går inn i hvert menneske, dette gjør at intuisjonen om at man på en eller annen måte er inkarnert av maten som inntas, og dermed underbygger dens moralske ladning. Det at maten fra den urbane allmenningen er egendyrket, kortreist og vegansk - og dermed assosiert med et klimavennlig kosthold, gjør at maten fra hagene får en kulturell og sosial verdi. Maten blir et synlig

virkemiddel for å kultivere en bærekraftig og klimabevisst livsstil og identitet. Derav - du blir hva du spiser.

Ved flere anledninger i den urbane allmenningen (Hage 1), observerte jeg at hagebrukerne brukte maten som middel for å kultivere identitet. Valg av kosthold kan si noe om hvilke verdier og/eller normer hagebrukerne ønsker å leve etter. Dette var spesielt tydelig i møte med en av hagebrukerne som jevnlig deltok på dugnad. Olivia identifiserer seg selv som veganer og har hatt et vegansk kosthold i 10 år. Det tok ikke lang tid før hun spurte meg om kostholdet mitt. Hun lurte på om jeg var veganer eller vegetarianer. Jeg opplevde at hun spurte meg om dette for å kunne kategorisere meg som *innenfor* eller *utenfor* veganer/vegetarianer miljøet. Da jeg svarte at jeg *ikke* var veganer/vegetarianer, bidro spørsmålet hennes til at hennes egen identitet ble forsterket, ved å identifisere seg selv ut ifra hva hun ikke er (Eriksen 2015). For henne har maten hun velger å spise en langt større betydning utover å være en kilde til næring. Veganismen har påvirket livsstilen hennes og valg av karriere og i denne sammenhengen ble maten og kostholdet hennes benyttet som markering av forskjell (Caplan, 1997).

Mintz (1996) hevder at hver enkelt spising er et grunnlag for å knytte tingenes verden, til ideenes verden, gjennom sine handlinger, og dermed også et grunnlag for å forholde seg til resten av verden (s.70). I noen sammenhenger kan mat være splittende eller samlende i ulike sosiale grupper (Mintz og Du Bois, 2002). Livsstil og kosthold er sterke identitetsmarkører, så vel som de mer klassiske konseptene som kjønn, alder, klasse, etnisitet og nasjonalitet (Caplan 1997). Et klassisk eksempel på hvordan mat brukes som identitetsmarkør er innen religiøse grupper, hvor enkelte matvarer anses å være urene eller forbudt. I disse gruppene vil det å spise *uren mat* virke splittende for gruppen. I de urbane hagene ble valget om å spise egendyrket mat samlende for hagebrukerne. Å spise kortreist virket som et middel for å vise tilhørighet i gruppen og samtidig ha en bevissthet for det globale miljøet (Mintz og Du Bois, 2002, Caplan, 1997). I Bourdieus kjente verk, *La Distinction* (1979) foreslår han at overklassen er smakens dommere og bruker mat på lik måte som de bruker musikk, kunst og klær for å skille og bevare klasseforskjeller. Her har jeg valgt å ikke gå inn på klasse og status, når det gjelder maten i de urbane hagene og kultivering av identitet. Likevel ønsker jeg å påpeke at disse aspektene er viktige. Ettersom økologisk eller kortreist mat ofte er dyrere enn andre matvarer i butikken, kan mat brukes som et middel for å bevare statusforskjeller eller klasseskiller.

Fellesmåltid og fellesskapsfølelse

På en av dugnadene tidlig i sesongen blir maten som Yasmin har regi over servert inne på kjøkkenet. Flere av dem som har dukket opp på dugnaden serverer seg selv og setter seg rundt langbordet. To av dem som har bidratt på dugnaden er Davide og Victoria, som jeg på dette tidspunktet bare har møtt da én gang tidligere. Jeg blir sittende mellom dem når vi spiser. Davide forteller meg at han helst bidrar med hagearbeidet, mens Victoria trives best på kjøkkenet sammen med Yasmin. Jeg griper muligheten og spør dem om *hvorfor* de velger å delta på dugnad i den urbane allmenningen? Gio snur seg mot meg, han sperrer opp øynene, før han sier, oversatt fra engelsk til norsk:

“Hvorfor(?!)...Vel, jeg synes det er fint å gjøre litt hagearbeid...og dette da (gestikulerer ved å løfte armene ut mot oss og bordet), - det sosiale etterpå (...).

“Jeg liker også dette (gestikulerer med armene slik Davide gjorde), det gir meg en følelse av fellesskap” legger Victoria til og smiler.

Senere i sesongen er jeg på besøk hos dem i leiligheten deres i sentrum. Victoria gir igjen uttrykk for at dette med fellesskapsfølelse er viktig for henne på dugnad. Hun legger ikke skjul på at hun i utgangspunktet ikke er så glad i hagearbeid i frykt for å støte på insekter, spesielt ved luking, som det er mye av. Motivasjonen hennes for å delta på dugnad handler om fellesskapet hun opplever gjennom matlaging og spisingen rundt langbordet. I stua hjemme hos dem spør jeg: Hva er det som gjør at dere stadig vender tilbake til hagen og dugnadene gjennom sesongen? Victoria svarer, oversatt fra engelsk til norsk:

“For min del må det være fellesskapsfølelsen. Jeg ble veldig fascinert første gang vi var i hagen, sånn wow, disse menneskene bare samler seg her og gjør ting sammen. Dette likte jeg veldig godt, jeg er en veldig sosial person selv og liker å prate med forskjellige typer mennesker. Jeg synes det er veldig mange interessante mennesker som deltar i hagen (...).”

Flere hagebrukere i den urbane allmenningen legger vekt på delingen av mat og samværet med andre som motivasjon for hvorfor de ble tiltrukket av hagen i utgangspunktet og stadig valgte å komme tilbake flere ganger i løpet av sesongen. På en av dugnadene med spesielt

mange til stede ved felles-måltidet, snakker jeg med en av hagebrukerne fra Polen som pleide å dukke opp litt sporadisk. Jeg lurte på hva hun trodde var grunnen til at Oslo-beboere ønsket å komme til hagen. På det svarte hun (oversatt fra engelsk til norsk):

“Jeg tror ikke det bare er på grunn av naturen, jeg tror det er fordi vi kan dele mat her, ikke bare det, men det er gratis...det har stor innvirkning på hvorfor folk kommer hit, det har jeg lagt merke til!”.

Å dele mat er et universelt fenomen (Mauss 1995, Sykes 2005) og spilte en sentral rolle for hagebrukernes sosialitet og tilhørighet i hagen (Mintz og Du Bois, 2002). Gjennom å lage og å dele mat ble jeg og de andre hagebrukerne i den urbane allmenningen kjent på en ny måte. Maten og matlagingen hadde en nyttig funksjon for å bygge relasjon og tillit til hverandre. Det var ofte gjennom matlagingen eller da vi delte maten rundt langbordet at jeg ble bedre kjent med de andre frivillige. I disse situasjonene opplevde jeg at praten gikk mer av seg selv og de frivillige delte mer uten at jeg nødvendigvis måtte stille konkrete spørsmål. Det viste seg at å dele mat i hagen fikk hagebrukere på tvers av nasjonalitet, alder, kjønn og livsstil til å danne relasjon med hverandre. Relasjonene som oppsto mellom hagebrukerne da de spiste sammen kan forstås som et symbol på relasjoner med fravær av fiendskap (Abu-Lughod, 1990). Ifølge både Abu-Lughod (1990) og Howell (2003) kan den sosialt konstruerte og dynamiske prosessen ved å dele et måltid bidra til å etablere slektskaps-lignende bånd. Jeg skal ikke strekke meg så lang å si at jeg og de andre hagebrukerne ble som en familie. Likevel, vil jeg argumentere for at måltidene hagebrukerne delte sammen gjorde at de ble tettere knyttet sammen som et alternativt by-fellesskap og opplevde en følelse av tilhørighet.

Hylland Eriksen skiller kulturell og sosial integrasjon når han diskuterer integrasjon blant minoritetsgrupper (Hylland Eriksen, 2015, s.18). Likevel mener jeg skillet er anvendbart også når det gjelder hage-brukerne i hagen. Hvor den kulturelle integrasjonen handler om at hagebrukerne har delt forståelse for kultur og holdninger, og den sosiale integrasjonen handler om stabile nettverk som bygges i møte med andre. De fleste hage-brukerne i de urbane hagene er kulturelt integrert, hvor mange er enige politisk og kulturelt, (med tanke på klima og miljø?) og kommuniserer gjerne sine standpunkt, når gjelder ontologi og/eller matvaner. En liten gruppe av hage-brukerne er også sosialt integrert, ved at de jobber eller studerer til å bli gartner, eller praktiserer hagearbeid utenom de urbane hagene. De er venner

med andre hage-entusiaster eller gartnere og har et nettverk gjennom f.eks skolen eller kurs. De fleste av dem som praktiserer hagearbeid i de urbane hagene lever et sosialt liv adskilt fra hage-engasjementet. Det kan bety at de som er sosialt integrerte vil kjenne på et sterkere fellesskap og dermed har høyere motivasjon for å bidra i hagene over lengre tid.

Resiprositet

Maten som ble dyrket i de urbane hagene er som nevnt et nøkkelsymbol og fungerte som en “vehicle for cultural meaning” (Ortner, 1973, s.1339) for hagebrukerne, spesielt fordi maten skapte en forventning om gjenytelse (Mauss, 1995). I den urbane allmenningen observerte jeg mange oslo-beboere delta i spisingen av felles-måltidet, uten å delta i hagepraksisene først. Det ble en vane å se at hagen ble folksom akkurat tidsnok for servering av felles-måltidet i sommersesongen. Spesielt folksomt var det på en av dugnadene i Juli. Jeg satt ved siden av Andreas rundt langbordet og lurte på hva han tenkte om at det var så mange som kom i tid for matsserveringen. Da svarte han:

“ (...) Det er jo ikke meningen at folk skal bli mette...poenget med maten er jo å bidra til at folk som bidrar her får oppleve at det er mulig å lage mat ved å bare bruke råvarene vi dyrker.”

Snylterne og Ildsjelene

Andreas kunne bli litt oppgitt over at det stadig dukket opp Oslo-beboere til matsservering, uten å ha deltatt på dugnaden først. Han ønsket ikke at måltidet som ble servert i hagen skulle sammenlignes med veldedighet. Enkelte Oslo-beboere kom gjentatte ganger til felles-måltidet, noen av dem deltok av og til med høsting eller matlaging, andre satt i solveggen fram til maten ble servert. Dette til tross for at de kunne se at andre hagebrukere deltok i hagepraksiser som for eksempel lusing. Denne gruppen inkluderer også dem som spiste i hagen bare én gang. Noen av hagebrukerne som kom jevnlig kalte dem for *snylterne*. Lien, Lidén og Vike (2001, s. 26) påpeker at det å ha forpliktelser overfor “fellesskapet” er et kjennetegn ved det norske moralske etos. På en av dugnadene ga Manos uttrykk for dette, samtidig som han poengterte at han ikke var en del av snylterne. Vi ble stående å snakke en stund under dugnaden. Det virket som han plutselig fikk opplevelsen av forpliktelsen om å delta i hagearbeidet sto han, den moralske og sosiale plikten om å gjengi(Mauss 1995). Han tok fram sekken sin med noen slitte joggesko som han byttet til raskt og sa:

“Jeg kan ikke bare komme hit for maten etterpå, jeg må jobbe litt også.”

Hagebrukerne som ikke kom jevnlig eller bare deltok i spisingen kan regnes som en “ytre kjerne” av by-fellesskapet i den urbane allmenningen. De av hagebrukerne som kom jevnlig og deltok aktivt i hage-praksisene kaller jeg *ildsjelene*. Ildsjelene praktiserte “deep play” (Geertz 2005) ved å bidra med høy arbeidskapasitet flere ganger i måneden, også utenom dugnad. De var en viktig drivkraft hagen trengte for opprettholdelse og vedlikehold. De dannet noe som kan forstås som en “informal alliance”, slik Burawoy (1979) beskrev det. (1979). Under felles-måltidet satt ildsjelene ofte samlet rundt langbordet. Disse hagebrukerne hadde et sterkere fellesskap ved at de deltok i hage-praksisene jevnlig, som førte til økt grad av tillit til og moralske forpliktelser til hverandre. Fellesskapet mellom dem ga en dypere form for tilhørighet til hagen og til hverandre, enn de som bare deltok i spisingen. Yasmin er et unntak. Til tross for at hun ikke deltok i hagepraksisene, så kompenserte hun med å delta i matlagingen nesten hver uke og kan regnes som en del av den “indre kjerne”. I den urbane allmenningen oppsto det et skille mellom det Geertz (2005) kaller “deep play” og “shallow play”. For noen av hagebrukerne som oppholdt seg i hagen jevnlig, var maten og praksisene mer definerende for hverdagslivet deres, enn for de av dem som bare deltok noen få ganger.

Mat som ble gitt med en forventning om gjenytelse (Mauss, 1995) ble spesielt tydelig i den urbane allmenningen (Hage 1). Ved å arrangere et felles-måltid etterfulgt av hagepraksiser på dugnad skapte vi (hagebrukerne og de ansatte) en forventning om at de som deltok i måltidet ville prate med oss og få mer innsikt i hvordan hagen ble drevet gjennom sesongen. Maten som ble tilberedt av Yasmin og andre frivillige ble servert til dem som oppholdt seg i hagen, uavhengig om de hadde deltatt i hagepraksisene eller ei. Måltidet var dessuten gratis og vekket ofte interesse og nysgjerrighet for Oslo-beboerne som besøkte hagen for første gang. På denne måten forstår jeg maten som en gave som ble gitt, som ikke kunne gjenyttes økonomisk, samtidig som måltidet skapte en sosial og moralsk plikt til å gi noe tilbake (Mauss, 1995). Maten som ble delt og spist i den urbane allmenningen satte i gang samtaler og fornøyelse for dem som deltok, men virket også som en usynlig oppfordring om å delta i hagepraksisene på dugnad neste gang. For noen ble maten en inngang til et langvarig forhold til hagen, hage-praksisene og hagebrukerne som oppholdt seg der.

Sanseopplevelser og fremkalling av minner

Tilbake til den urbane allmenningens mor, Yasmin. Her vil jeg belyse hvordan hun bruker mat som nøkkelsymbol for å “se, føle og tenke om verden” (Ortner 1983, s. 129-131). Maten som ble dyrket i hagen har en sentral rolle for Yasmin, også utover kultivering av identitet og det sosiale fellesskapet knyttet til matlaging og spising. For henne har mat betydning for hennes sanseopplevelser og fremkalling av minner. Mares og Peña (2011) fremmer at dyrking av mat og samhandling med det naturlige miljøet som kulturell praksis kan gi migranter i lokalsamfunnet en måte å jorde seg til nytt land, samtidig som de føler seg knyttet til hjemlandet. Første gang jeg forbereder mat sammen med Yasmin, sto vi alene på kjøkkenet i den urbane allmenningen. Jeg hjalp henne med å kutte råvarer etter å ha høstet oransje og lilla blomster etter hennes instruksjoner. Da salaten hun laget var ferdig blandet, tok hun fram skålen med blomstene for å dekorere salaten. Hun la en og en blomst ned på salaten mens hun sa:

“Jesus, se på meg...du vet, når kommer her, jeg er...det er masse energi her...man blir veldig glad her, jeg vet ikke, det er for meg.”

Yasmin uttrykker komplekse fornemmelser når hun forbereder mat i den urbane hagen. Situasjonen og sanseopplevelsen hun uttrykte da hun dekorerte salaten sammenfaller med Naguib's (2007) beskrivelser fra hennes arbeid med syriske flyktninger, humanitært arbeid og mat. Sanseopplevelsene Yasmin får når hun lager mat viser at mat kan være forbundet med kompliserte emosjoner (Naguib 2007, s. 121). Sanseopplevelsene Yasmin opplever kan beskrives som indre og ytre sansinger ifølge vestlig epistemologi, hvor de indre sansningene ofte forstås som *følelser*. De ytre sanseopplevelsene identifiseres med de fem sanseorganene. Den vestlige sanse-teorien kan være begrensende for beskrivelse av Yasmins sanseopplevelser.

Seselelame

Geurts (2002) påpeker at den vestlige sanse forståelsen ikke er universell når mennesker beskriver, tenker og oppfatter sanser. Han tar for seg en kompleks forståelse av sanser ved å analysere konteksten til Anlo-Ewe i Ghana, Vest-Afrika. I motsetning til vestlig epistemologi er ikke hørsel og syn sett på som dominerende sanseopplevelser. Anlo-Ewe har faktisk ikke en definert teori om sansene. Imidlertid bruker de en kompleks forståelse av sansene som er

sammenlignbar med “den sjette sans”. Geurts (2002) beskriver det som “indre tilstander som knytter sansning til følelser, disposisjon og kall”. Anlo-Ewe fornemmer denne sansen som en antatt intuitiv sans de kaller *Seselelame*, oversatt til “følelse i kjødet” eller “følelse gjennom kroppen”. Sanseropplevelsen forbinder kropp og sinn i et mer integrert system av kunnskap og fornuft (Geurts 2002). Sanseropplevelsen som en “følelse gjennom kroppen” kan beskrive sanseropplevelsen Yasmin uttrykker når hun dekorerer salaten med blomster. Ved å bruke *seselelame* kan Yasmins helhetlige fornemmelse av hagen og maten beskrives som en “følelse gjennom kroppen” uten å beskrive sanseropplevelsen med de fem sanseorganene.

Lokale sanseropplevelser knytter verden sammen

På en av dugnadene i slutten av mai har Yasmin tatt med seg datteren sin til hagen. Hun hjelper Yasmin med å oversette fra arabisk til norsk. Datteren forteller meg at moren sliter med hukommelsen og har traumer fra hjemlandet, hun mener det er derfor hun har hatt vanskeligheter med å lære seg norsk. Under felles-måltidet sitter jeg sammen med Yasmin og datteren, de snakker med hverandre på arabisk. Så henvender Yasmin seg til Halvor, hun lurer på om det er dyrket tomat og persille og om det er høsteklart. Når hun får beskjed om at det ikke er modent enda vender hun seg til datteren og sier noe på arabisk. Hun ser på meg og sier at hun har lyst til å lage *Tabbouleh*. Jeg forteller henne at jeg kjenner til retten og at jeg gjerne lærer meg hvordan jeg lager den fra henne. Hun lærte meg aldri å lage *tabbouleh*, kanskje hun glemte det. Imidlertid, blir jeg invitert hjem til henne for å spise hjemmelaget mat fra midtøsten tre måneder senere.

“(…) *det blir mat fra Midtøsten*”, skriver hun i en sms til meg før jeg kommer på besøk. I gangen møter hun meg med et smil, hun låner meg et par sandaler og sier det er litt kaldt på gulvet. Datteren er hjemme og fungerer som tolk underveis. På det lille kjøkkenbordet i den åpne kjøkkenløsningen ligger det en stor taklampe, to stoler med hjerteformet stolrygg står på hver side av bordet. I stuen har hun dekket sofabordet med ulike matretter. Vi snakker litt før vi begynner å spise. Hun forteller meg at hun er ganske sliten når hun er hjemme og at det føles annerledes når hun er i hagen, da har hun masse energi. “*Hagen er viktig for meg*” poengterer hun. Når vi spiser forteller Yasmin meg om hjemlandet. Hun er fortvilet over den politiske situasjonen og forteller om syke mennesker som ikke har råd til medisinsk hjelp. Hun ønsker å samle inn penger og har derfor begynt å selge ting hun ikke trenger på nett.

Taklampen på kjøkkenbordet er en av flere ting hun planlegger å selge. Hun lurte på om jeg har noen tips til hvordan hun skal gå frem og hva hun skal skrive på annonsen.

Etterhvert snakker vi om hagen og maten som høstes og spises der. Det får henne til å snakke om hjemlandet sitt igjen, hun forteller historier fra da hun var yngre, minner om hvordan hun pleide å høste grønnsaker, om menneskene og omgivelsene. Hun forteller meg at hun pleier å huske mer når hun er i hagen og sier videre at mye i hagen minner henne om hjemlandet. Etter at vi har spist vil hun servere meg noe å drikke. "*Vil du ha te, eller vodka?*", hun ser spørrende på meg mens hun viser meg flasken i kjøleskapet. "*Te er fint*", svarer jeg. Hun viser meg ut på balkongen hvor hun har dyrket fram litt urter, vi setter oss på de to stolene som står der mens vi drikker te, så sier hun plutselig at det ikke bare er på grunn av maten at hun liker seg i hagen. Hun liker menneskene som er der også, "*sanne som deg, habibi, er mer jordnære*", sier hun.

Mat for Yasmin fungerer som et verktøy for fremkalling av minner fra hjemlandet. De komplekse sanseopplevelsene knyttet til matlagingen og dyrkingen av maten som skjer i den urbane allmenningen hjelper henne å huske. Howes (2003) definisjon av sanseopplevelser som "en fysisk følelse formet av personlig historie" (2003, VI) er nyttig for å beskrive Yasmins fornemmelser og fremkalling av minner når hun lager mat. Når Yasmin tilbereder og spiser maten hjemme og i den urbane allmenningen slik hun pleide å gjøre i hjemlandet, kan matlagingen anses å være en måte hun husker og bevarer sin tilknytning til Midtøsten på. Sutton (2001) påpeker at matlaging, for migranter, må sees på som noe mer enn hverdagspraksis. Han hevder at (s.86) hevder at matlaging fungerer på en måte som gjør at migranter husker og konstruerer bilder fra hjemlandet. Sanseopplevelsene Yasmin fornemmer gjennom matlagingen kan ifølge Sutton (2001) gjøre at hun rekonstruerer minner for å vende tilbake til det hjemlige, som subjektivt oppleves lokalt og nasjonalt gjennom synestesi². Maten i de urbane hagene har derfor betydning for hvordan Yasmin "ser, føler og tenker om verden" (Ortner 1983, s. 129-131) gjennom sine sanseopplevelser. På denne måten opplever hun maten som et kanskje ubevisst verktøy for følelsen av tilhørighet lokalt og globalt.

² Synestesi er sanseopplevelse på flere sanseområder samtidig, når bare ett av dem blir fysisk påvirket.

Avsluttende bemerkninger

Maten som dyrkes i de urbane hagene blir verdsatt høyere enn den maten hagebrukerne kan kjøpe i butikken. Dette har jeg vist ved å se på Yasmin's og flere hagebrukeres forståelse av matens verdi. Maten fra de urbane hagene anses å være av høy verdi på bakgrunn av matens biografi (Kopytoff, 1986), altså hvor den er fra, og ut ifra egen innsats og "ventingen" (Rakopoulos & Rio, 2018) som er lagt ned i produksjonen. Gjennom dette kapitlet har jeg forsøkt å illustrere hvordan mat er et nøkkelsymbol (Ortner, 1973) for hagebrukerne. Mat er en sterk identitetsmarkør og gjennom fortellinger av hagebrukerne har jeg vist at de bruker mat som et middel for å kultivere egen identitet og livsstil. Hagebrukernes valg av kosthold kan forstås som et verktøy for å vise egen klimabevissthet og markering av forskjeller. I tillegg til å være en sterk identitetsmarkør, er maten i hagen et nøkkelsymbol for hagebrukerne ved at maten som deles og spises i de urbane hagene er sentralt for opplevelse av fellesskap og tilhørighet. Jeg illustrerte dette ved å vise til et spesielt godt eksempel fra den urbane allmenningen, hvor maten som ble dyrket i hagen ble forberedt og servert på dugnadene hver uke. Fellesmåltidet og spisingen er et universelt sosialt fenomen (Mauss, 1995) som bidro til at hagebrukerne opplevde sosialt samvær og skapte relasjoner. På en annen side bidro maten og fellesmåltidet til å skape et skille mellom hagebrukerne. Ettersom maten fungerer som "vehicle for cultural meaning" (Ortner, 1973, s.1339) og fordi maten skaper en forventning om gjenytelse (Mauss, 1995). Måltidet ble et symbol på hvem som ble ansett som *ildsjeler* og *snyltere*, de som deltok i deep play og de som deltok i shallow play (Geertz 2005), den indre og ytre kjerne. Kapitlet avsluttes med et forsøk på å vise leseren hvordan Yasmin opplever at mat har betydning langt utover å være en kilde til næring ved å se på hennes sanseopplevelser når hun lager mat i den urbane allmenningen og hvordan matlagingen, stedet og maten virker som et verktøy for å fremkalle minner fra hjemlandet. Den dyrkede maten og matlagingen har betydning for hvordan Yasmin "ser, føler og tenker om verden" (Ortner 1984, s. 129-131).

Kap. 6

Oppsummering

“*Er det bare hippier der?*” er det flere av vennene mine som har spurt meg om etter å ha fortalt dem om feltarbeidet mitt i de urbane hagene. Spesielt etter at jeg fortalte dem om at flere gikk barbeint omkring i hagenes stier. Og det er kanskje noen likhetstrekk mellom hagebrukerne jeg observerte og ble kjent med og dem som deltok aktivt i hippie-bevegelsen på 70-tallet. Jeg tenker spesielt på en av hagebrukerne som oppholdt seg i den urbane allmenningen litt sporadisk gjennom sesongen. Håret hans var tovet som dreads og surret sammen på toppen av hodet, ofte gikk han barbeint og gjerne i den samme røde t-skjorta jeg hadde sett han i ved flere anledninger. På en av dugnadene delte han flere historier fra sitt eget liv og det viste seg at han hadde flyttet til Oslo og Norge fra California, USA, for å prøve å leve i et av verdens rikeste land. Han ville leve i motstrøm. Jeg lurte på hvordan han tjente penger til livets opphold, men dette fikk jeg aldri noe godt svar på. Dessuten avviste han spørsmålene mine som handlet om hvor han oppholdt seg og bodde, etter at han fortalte om at han ikke hadde utgifter utenom mat. For han var det betydningsfullt å skille seg ut i mengden og være et motsvar til samfunnet for øvrig. Halvor kunne også understreke at han ikke brydde seg om hva “de der borte” drev med, men han pekte på noen av kontorbyggene i nærheten. Ved flere anledninger opplevde jeg at han ønsket å bli sett på som annerledes og motstrøms i henhold til egne verdier og valg av hverdagsliv. Til tross for dette, var det ingen av samtalepartnerne mine som identifiserte seg eller omtalte seg selv som ‘hippier’. De fleste hagebrukerne jeg snakket med i de urbane hagene var langt mer anonyme og lever en nokså konform livsstil utenfor hagene. På en annen side ble en ‘grønn’ og bærekraftig livsstil dyrket av hagebrukerne i hagene. Jeg observerte og snakket med flere av samtalepartnerne min som bygget identiteten sin rundt hagene, hverdagslivet og verdiene og livsstilen som det alternative by-fellesskapet kultiverte.

Kapittel 2: De urbane hagene og hverdagslivet i dem

Som illustrert i kap. 2 viste det seg at de urbane hagene jeg utforsket hadde ulike kvaliteter, likheter og ulikheter. Hagebrukene ble skapt av ulike grunner og formål, og hagebrukerne som var knyttet til dem hadde ulike forståelser av bruken og ulike behov. Den urbane allmenningen (Hage 1) skilte seg mest ut av de fire ulike hagene jeg oppholdt meg i ved

hagens sentrumsnære lokasjon, 'åpne' dugnader, fellesmiddager og inkluderende karakter, som tiltrakk seg et mangfold av ulike mennesker og som Andreas nevnte, så er estetikken i den urbane allmenningen 'provoserende' ustelt for utenforstående og i så tydelig i kontrast til omgivelsene rundt. Hagepraksisenes iboende langsomhet er bare ett av flere trekk ved denne urbane hagen som tydeliggjør hagens kontrast og motkultur til byen 'utenfor' hagen. Andelshagene jeg utforsket hadde flere likheter ved at de var organisert på lik måte med medlemmer som betalte årlig kontingent for å kultivere jorda, identitet, fellesskap og tilhørighet. Likevel var det i disse urbane hagene et større fokus på maten som ble dyrket i hagene, kontra å delta i hagepraksisene. Dette var spesielt synlig i andelsgården (Hage 4), hvor det var flest medlemmer, men lavt oppmøte på dugnad. Den gamle husmannsplassen (Hage 2) skilte seg ut ved at den hadde en mer personlig karakter knyttet til etablering og opprettholdelse, samt litt avsidesliggende lokasjon i umiddelbar nærhet til en tursti. Inger og mannens dypt personlige historie bidro også til et mer intimt fellesskap blant hagebrukerne i denne hagen. Intimt fellesskap på offentlig sted karakteriserer også den landlige parsellhagen (Hage 3) godt. Til tross for den 'åpne' plassen og ingen innmeldingsavgift var det venninnejengen i hagen som styrte hvem som var 'innenfor' og 'utenfor'. Deres personlige og mystiske seremonier var også definerende for hverdagslivet i denne urbane hagen.

Kapittel 3: "Det er et spesielt sted"

Fellestrekket for alle de urbane hagene er at de er offentlige steder som har fokus på å dyrke jorda. Kommunikasjonsmåten og væremåten i hagene er lite formell og avslappet. De eies formelt av Oslo kommune men drives på forskjellig vis. Til tross for dette er det hagebrukere involvert som utfører de samme hagepraksisene og dyrker produkter som kan brukes av og for mennesker. Dessuten er de urbane hagene forstått som avgrensede 'steder' hvor mennesker møtes og danner fellesskap og tilhørighet. Likevel, har jeg forsøkt å illustrere at hagene også kan forstås som åpne prosesser koblet sammen med lokal og global flyt gjennom stiene i hagen. De urbane hagene kan forstås som 'event of place', likevel ikke avgrenset. På en annen side har jeg forsøkt å belyse hagebrukernes perspektiv og fornemmelse av hagene som sted, og de fleste forstår den som avgrensede. Kontrasten mellom 'innenfor' og 'utenfor' hagen bidrar til å fremheve hagebrukernes oppfatning. Derfor har jeg i dette kapitlet valgt å belyse hagebrukernes subjektive, sanselige og kroppslige fornemmelser som forankrer hagen som sted og tilhørigheten til den.

Kapittel 4: Urban hagepraksis

I kapittel fire endrer jeg fokus fra hagene som sted, til hverdagspraksisen i de urbane hagene. Hverdagspraksisene, prikling, kompostering, lusing og høsting forstås gjennom konsepter som omsorgs og kroppslige -praksiser som påvirker hagebrukerne. For mange oppleves hagepraksisene å være meningsfulle fordi de knyttes sammen med et bredere miljøansvar og omsorgs overfor 'naturen', men også for hagebrukerne selv, som opplever det å være i hagen og utføre dens hverdagspraksiser som terapeutisk. Hagepraksisene i de urbane hagene bidrar også til at hagebrukerne opplever tilhørighet til vekstene, hagen og jorden. Praksisene viser seg også å være betydningsfulle for hvordan hagebrukerne opplever tid. Dessuten innebærer hverdagspraksisene i de urbane hagene at hagebrukerne må forhandle mellom ulike temporaliteter i byen og kan bli forstått som langsomme subjekter i kontrast til menneskene og hverdagslivet 'utenfor' de urbane hagene.

Kapittel 5: Mat som nøkkelsymbol

I oppgavens siste kapittel endrer jeg fokus fra sted og praksis, til hagenes produkt, den lokal dyrkede maten som dyrkes i hagen. Maten, som et universalt sosialt fenomen, viste seg å være et nøkkelsymbol i hagene med dens innvirkning på hagebrukerne. Dessuten ble maten som ble dyrket i hagen sett på som ekstra verdifull, og i enkelte sammenhenger, mer smakfull på bakgrunn av matens biografi. Jeg opplevde at flere hagebrukere synes maten smakte 'moralskt' og ble et middel for å kultivere egen identitet og livsstil. I tillegg til å være en sterk identitetsmarkør, er maten i hagen et nøkkelsymbol for hagebrukerne ved at maten som deles og spises i de urbane hagene er sentralt for opplevelse av fellesskap og tilhørighet. Til tross for dette, observerte jeg også at maten, spesielt i den urbane allmenningen (Hage 1) hvor maten ble delt og spist i hagen skapte et skille mellom hagebrukerne fordi maten skaper en forventning om gjenytelse, i dette tilfellet gjennom deltagelse på dugnad. Måltidet ble et symbol på hvem som ble ansett som *ildsjeler* og *snyltere*. En av ildsjelene, Yasmin, den urbane allmenningens mor ble samtalepartneren jeg valgte å avslutte det siste empiriske kapitlet med. Hennes historie og mine observasjoner av henne illustrerer betydningen av maten, som noe langt mer enn å være en kilde til næring og overlevelse. Maten og matlagingen i hennes tilfelle fremkaller minner fra hjemlandet og påvirker hennes opplevelse av tilhørighet lokalt og globalt, til vekstene og verden.

Målet med oppgaven har vært å utforske et mangfold av ulike mennesker som oppholdt seg i noen av Oslos urbane hager i feltarbeidperioden mellom april og august 2022. Jeg har hatt et ønske om å fordype meg i hagebrukernes subjektive fornemmelser og perspektiver for å belyse urbant hagebruk i Oslo. Gjennom oppgaven har jeg utforsket ulike aspekter ved de urbane hagenes hverdagsliv. Gjennom å belyse hagene som sted, praksisene som ble utøvd i dem og maten som ble høstet, delt og spist illustrerer kapitlene på hver sin måte hva som kultiveres i de urbane hagene.

Omgivelsene til de urbane hagene, det grønne i kontrast til det grå i byen, har bidratt til å forsterke opplevelsen av et alternativt by-felleskap som kultiverer en grønn livsstil. Storbylivet gjør at den gammeldagse ideen om- og søken etter å “høre til et sted” forsterkes for samtalepartnerne mine. Identitetsfølelsen til hagebrukerne forsterkes ved å være en del av en mindre gruppe i samfunnet, en slags subkultur, hvor det er beundret å dyrke egne råvarer og utføre hagepraksiser som gjør dem skitne på hendene. Livstilen og identitet forsterkes ved at hagebrukerne utøver hagepraksiser sammen i de urbane hagene. Hverdagslivet i hagene er knyttet sammen med stedet og danner en ‘oase’ hvor hagebrukerne får en kroppslig fornemmelse av ro. Hagepraksisene som utøves i hagene har hatt større betydning for hagebrukerne enn at de resulterer i mat som spirer i jorda. Hagepraksisene bidrar til kultivering av hagebrukernes selv. De opplever praksisene som meningsfulle og terapeutiske, med et bredere miljøperspektiv, som bidrar til å knytte bånd med det ikke menneskelige. Praksisene forsterker hagebrukernes opplevelse av tilhørighet og omsorg for ‘naturen’ og jorden. Det har også vist seg at forhandlingene mellom hagepraksiser og ‘shirking’ har forsterket hagebrukernes opplevelse av fellesskap og tilhørighet til hagen og byen. Maten som ble dyrket, laget og spist i de urbane hagene har også hatt betydning for kultivering av identitet, moralske standpunkt, fellesskap og livsstil. Sanseopplevelsene hagebrukerne får av den lokal dyrkede maten har for noen også bidratt til å fremkalle minner, som igjen kultiverer forståelsen av verden som et sted som er knyttet sammen.

Kultiveringen i de urbane hagene har betydning for hagebrukerne og påvirker dem i ulik grad. Hverdagslivet i de fire urbane hagene illustrerer at det er mulig å forstå urbant hagebruk i Oslo som motkultur, mot kapitalisme, vekst og tidens tyranni. Gjennom hagebrukernes subjektive fornemmelser av hverdagslivet og det som kultiveres i de urbane hagene gjør at

hagebrukerne kan anses å være *langsomme subjekter* i kontrast til utviklingslogikken, effektiviteten og produktiviteten som preger omgivelsene, byen og tiden for øvrig. Urbant hagebruk fremmer *langsomhet*, som er en posisjon i motsetning til det dominerende verdisystemet i moderne tid. Urbant hagebruk signaliserer en motkultur i kontrast til tiden som preges av hastighet, akselerasjon, effektivitet og produktivitet gjør hagebrukerne mer bevisst sin tilhørighet til verden.

Litteraturliste

Abu-Lughod, L. (1990) *The romance of resistance: Tracing transformations of power through Bedouin women*. American anthropological association.

Agnew, J. (1987). *Place and Politics: The Geographical Mediation of State and Society*. Winchester, MA: Allen and Unwin.

Agnew, J. (2005). Space: Place. I: Cloke, P. J. & Johnston, R. (red.) Spaces of Geographical Thought, s. 81-94. London: Sage publications Ltd.

Agnew, J. (2015). Place and politics : the geographical mediation of state and society: Vol.1 (pp. xviii, 267). Routledge.

Archambault, J. S. (2016). TAKING LOVE SERIOUSLY IN HUMAN-PLANT RELATIONS IN MOZAMBIQUE: Toward an Anthropology of Affective Encounters. *Cultural Anthropology*, 31(2), 244-271. <https://doi.org/10.14506/ca31.2.05>.

Atwood, M. (2009). The year of the Food (s. 518). Bloomsbury.

Barth, F. (1969). Ethnic groups and boundaries: the social organization of culture difference. Universitetsforlaget.

Bateson, G. (1972). *Steps to an ecology of mind* (pp. xxvi, 541). Ballantine Books.

Bingham, N. (2006). Bees, butterflies, and bacteria: biotechnology and the politics of nonhuman friendship, *Environment & Planning A* 38(3): 483–498. Boyd, R.T. (1999) *Indians, Fire, and the Land in the Pacific*

Broch, H. B. (2020). Sjarken, et rom i hjemmet. *Norsk antropologisk tidsskrift*, 1–2(31), 103–115. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-2898-2020-01-02-09>

Brillat-Savarin. *Physiologie du goût*. Project Gutenberg, (forfatter 1755-1826), i Caplan, P (1997). *Food, health and identity*. Routledge

Clement, G., Morris, S., & Tirberghien, G. (2015) *The Planetary Garden and Other Writings* (Penn Studies in Landscape Architecture). Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Clifford J. (1997). *Routes: Travel and Translation in the Late Twentieth Century*. Cambridge, MA: Harvard Univ. Press

Degen, C. (2009). ‘On vegetable love: gardening, plants and people in the north of England’, *Journal of the Royal Anthropological Institute* 15 (1): 151-67.

Dowler, E., Kneafsey, M., Cox, R., & Holloway, L. (2009). 'Doing food differently': reconnecting biological and social relationships through care for food. *The Sociological Review (Keele)*, 57(s2), 200–221. <https://doi.org/10.1111/j.1467-954X.2010.01893.x>

Douglas, M. (1984) [1966]. Purity and danger: an analysis of concepts of pollution and taboo. Routledge & Kegan Paul Ltd.

Eriksen, T. H. (2001). *Øyeblikkets tyranni : rask og langsom tid i informasjonssamfunnet* (p. 217). Aschehoug.

Eriksen, T. H. (2015) *The meaning of we*. I Peter A Kraust og Peter Kivisto, eds.: The challenge of minority integration. De Gruyter Open 2015

Farrugia, D., Smyth, J. & Harrison, T. (2016). Affective Topologies of Rural Youth Embodiment. *Sociologia Ruralis*, 56(1), 116–132. <https://doi.org/10.1111/soru.12077>

Fitzpatrick, T. (2004), ‘Social Policy and Time’, *Time and Society*, 13 (2/3): 197-219.

FN (2023) <https://www.fn.no/om-fn/fns-baerekraftsmaal/baerekraftige-byer-og-lokalsamfunn>
lest 01.05.2023

Freeman, C., Dickinson, K. J., Porter, S., & Heezik, Y. V. (2012). ‘My garden is an expression of me’: Exploring householders’ relationships with their gardens. *Journal of Environmental Psychology*, 32(2), 135–143. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2012.01.005>.

Gandy, M. (2022). *Natura Urbana: Ecological Constellations in Urban Space* (p. 416). MIT Press Ltd

Geertz, C. (2005) Deep Play: Notes on the Balinese Cockfight. *Daedalus*, 134(4), 56–86.
Hentet 11.04.2023, fra: <http://www.jstor.org/stable/20028014>

Geurts, K. L. (2002) *Culture and the Senses: Ways of Knowing in an African Community*. Berkeley: University of California Press.

Glover, T.D. (2004) 'Social capital in the lived experiences of community gardeners', *Leisure Sciences* 26(2): 143-62.

Gleick, J. (1999). *Faster: The acceleration of just about everything*. Little, Brown.

Goody, J. (1982) *Cooking, cuisine, and class : a study in comparative sociology* (pp. viii, 253). Cambridge University Press.

Gupta, A. & Ferguson, J. (1997). *Culture, Power, Place: Explorations in Critical Anthropology*. Durham, NC: Duke University Press.

Haraway, D. (2016). *Staying with the trouble : Making kin in the Chthulucene* (Experimental futures). Durham: Duke University Press.

Hartigan, J. (2017). *Care of the Species: Races of Corn and the Science of Plant Biodiversity*. University of Minnesota Press. <https://doi.org/10.5749/j.ctt1pwt718>

Henderson, B, R., and Hartsfield, K. (2009). "Is Getting into the Community Garden Business a Good Way to Engage Citizens in Local Government?" *National Civic Review* 12-17.

Holland, L. (2004). "Diversity and Connections in Community Gardens: A Contribution to Local Sustainability. *Local Environment* 9:285-305.

Howell, S. (2003). Kinning: the Creation of Life Trajectories in Transnational Adoptive Families. *The Journal of the Royal Anthropological Institute*, 9(3), 465–484.
<https://doi.org/10.1111/1467-9655.00159>

Howes, D. (2003). *Sensual Relations: Engaging the Senses in Culture and Social Theory*. Ann Arbor: University of Michigan Press.

Howes, D. (2005). *Empire of the Senses: The sensual Culture Reader*. Oxford: Berg.

Ingold, T. (2000). *The Perception of the Environment*. London: Routledge.

Ingold, T. (2007). *Lines: A brief History*. London: Routledge.

Ingold, T. (2008). 'Bindings against boundaries: entanglements of life in an open world', *Environment and Planning A* 40: 1796-1810.

Ingold, T. (2011). *Being Alive: Essays on Movement, Knowledge and Description*. New York: Routledge

Isenhour, C., McDonogh, G., & Checker, M. (2015). *Sustainability in the global city : Myth and practice* (New directions in sustainability and society). Cambridge: Cambridge University Press.)

Kopytoff, I. (1986) *The Cultural Biography of Things*, I A. Appadurai (Red.), *The Social Life of Things: Commodities in Cultural Perspective* (s. 64-91). Cambridge: Cambridge University Press.

Lien, M. (1989) "*Fra bokna fesk til pizza*" : sosiokulturelle perspektiver på mat og endring av spisevaner i Båtsfjord, Finnmark (Vol. 18, pp. X, 232).

Lien, M. E., Lidén, H. & Vike, H. (2001). *Likhetens paradokser: antropologiske undersøkelser i det moderne Norge*. Oslo: Universitetsforlaget.

Lien, M. (2015). *Becoming salmon : Aquaculture and the domestication of a fish* (Vol. 55, California studies in food and culture). Oakland, Calif: University of California Press

(Madden, 2017)

Malinowski, B. 1961 (1922). *Argonauts of the Western Pacific*. New York: Dutton

Mares, T. M & Peña, D. G. (2011). Environmental and Food Justice. In *Cultivating Food Justice* (p. 197). The MIT Press. <https://doi.org/10.7551/mitpress/8922.003.0014>

Massy, D. (2005) *For Space*. London: Sage

Mauss, M. (1955) *Gaven. Utsvekslingens form og årsak i arkaiske samfunn*. Cappelen akademiske skrifter forlag AS

Mintz, S., W. (1996) *Tasting food, tasting freedom : excursions into eating, culture, and the past* (pp. xix, 149). Beacon Press.

Mintz, S., W. & Du Bois, C., M. (2002) The anthropology of food and eating. *Annual Review of Anthropology*, 31(1), 99–119.

McClintock, N. (2018). Cultivating (a) Sustainability Capital: Urban Agriculture, Ecogentrification, and the Uneven Valorization of Social Reproduction. *Annals of the American Association of Geographers*, 108(2), 579–590.

<https://doi.org/10.1080/24694452.2017.1365582>

Mok, H. F., Williamson V, G., James R. Grove, J. R., Burry, K., Barker S, F., and Hamilton, A, J. (2014). “Strawberry Fields Forever? Urban Agriculture in Developed Countries: A Review”. *Agronomy for Sustainable Development* 34 (1): 21-43.

Mol, A., Moser, I., Piras, E. M., Turrini, M., Pols, J., & Zanutto, A. (2011). Care in practice. On normativity, concepts, and boundaries. *Tecnoscienza: Italian Journal of Science & Technology Studies*, 2(1), 73–86.

Naguib, N. (2017) Middle east encounters 69 degrees north latitude: Syrian refugees and everyday humanitarianism in the arctic. *International Journal of Middle East Studies*

Nowotny, H. (1994), *Time: The Modern and Postmodern Experience*, trans. N. Plaice, Cambridge: Polity Press.

Ortner, S. B. (1973) On Key Symbols. *American Anthropologist*, 75(5), 1338–1346.

<https://doi.org/10.1525/aa.1973.75.5.02a00100>

Ortner, S. B. (1984). Theory in Anthropology since the Sixties. *Comparative Studies in Society and History*, 26(1), 126–166. <https://doi.org/10.1017/S0010417500010811>

Panelli, R. (2010). More-than-human social geographies: posthuman and other possibilities. *Progress in Human Geography*, 34(1), 79–87. <https://doi.org/10.1177/0309132509105007>

- Parkins, W. and Craig, G.** (2006). *Slow Living*. Oxford: Berg
- Parry, J. P.** (1999). Lords of labour: Working and shirking in Bhilai. *Contributions to Indian Sociology*, 33 (1-2), pp. 107-140
- Pellow, D.** (1996). *Setting Boundaries: The Anthropology of Spatial and Social Organization*. Bergin & Garvey.
- Pink S.** (2008). An urban tour: the sensory sociality of ethnographic place-making. *Ethnography* 9(2):175–96
- Pink, S.** (2012). *Situating Everyday Life*. In *Situating Everyday Life: Practices and Places*. SAGE Publications, Limited.
- Pudup, M. B.** (2007). “It Takes a Garden: Cultivating Citizen-Subjects in Organized Garden Projects”. *Geoforum* 39: 1228-1240.
- Quastel, N.** (2009). Political Ecologies of Gentrification. *Urban Geography*, 30(7), 694–725.
<https://doi.org/10.2747/0272-3638.30.7.694>
- Rakopoulos, T & Rio, K.** (2018): “Introduction to an anthropology of wealth”, in *History and Anthropology* 29:3, p. 275-291.
- Reisch, L.A.** (2001), ‘Time and Wealth: The role of time and temporalities for sustainable patterns of consumption’, *Time & Society*, 10 (2/3): 367-85.
- Seneca** (ca. 50 e.Kr.) *Om livets korthet*, i Wikström, O., & Grønvik, K. (2002). *Leve langsomheten, eller Faren ved å kjøre moped gjennom Louvre* (s. 207). Genesis.

- Stein, F.** (2018). Selling Speed: Management Consultants, Acceleration, and Temporal Angst. *Political and Legal Anthropology Review*, 41 (S1), pp. 103-117.
- Stewart, K.** (2011). Atmospheric attunements. *Environ. Plan. D: Soc. Space* 29(3):445–53
- Sutton, D. E.** (2001) *Remembrance of repasts: an anthropology of food and memory* (pp. XII, 211). Berg.
- Sutton, M. Q., & Anderson, E. N.** (2004). *Introduction to cultural ecology* (pp. XIII, 384). AltaMira Press.
- Sykes, K. M.** (2005) *Arguing with anthropology : an introduction to critical theories of the gift*. Taylor & Francis.
- Thévenot, L.** (2019). How does Politics Take Closeness into Account? Returns from Russia. *International Journal of Politics, Culture, and Society*, 33(2), 221–250.
DOI:10.1007/S10767-019-9322
- Tilley, C.** (2006) ‘The sensory dimensions of gardening’, *Senses and Society* 1(3):311-30.
- Tracey, D.** (2007): *Guerrilla Gardening: A Manual* festo, Gabriola Island: New Society Publishers; Transition Network.
- Tsing, A. L.** (2015): *The Mushroom at the End of the World: On the Possibility of Life in Capitalist Ruins*. Princeton University Press.

Tsing, A. (2016). *The Mushroom at the End of the World: On the Possibility of Life in Capitalist Ruins*. Princeton, NJ: Princeton Univ. Press

Wikström, O., & Grønvik, K. (2002). *Leve langsomheten, eller Faren ved å kjøre moped gjennom Louvre* (s. 207). Genesis.